

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Gošnjak
Anja Vrdlovec

**Spoznavanje/ srečevanje partnerjev/ partnerk prek interneta – sociološki
vidiki novega partnerskega in maritalnega trga**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Gošnjak
Anja Vrdlovec

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Švab
Somentorica: izr. prof. dr. Tina Kogovšek

**Spoznavanje/ srečevanje partnerjev/ partnerk prek interneta – sociološki
vidiki novega partnerskega in maritalnega trga**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvaljujeva se mentorici dr. Alenki Švab in somentorici dr. Tini Kogovšek za njuno pomoč in dragocene strokovne nasvete, ideje in kritično presojo.

Najlepša hvala najinim najbližjim za vso skrb, moralno, čustveno ter finančno podporo tekom študijskih let.

*Posebna zahvala gre tudi vsem , ki so sodelovali tako v kvalitativni kot tudi
v kvantitativni raziskavi in tistim, ki so na raziskavi opozorili svoje
prijatelje, znance in sorodnike.*

Hvala za zaupanje.

Spoznavanje/ srečevanje partnerjev/ partnerk prek interneta - sociološki vidiki novega partnerskega in maritalnega trga

Avtorja pričujočega diplomskega dela sva želela raziskati fenomen spoznavanja partnerjev prek interneta kot novo obliko partnerskega oziroma maritalnega trga. Poskušala sva pojasniti sociološke vidike spoznavanja/srečevanja partnerjev prek interneta in pomembne družbene spremembe pozne modernosti (tako na sistemski kot tudi na ravni vsakdanjega življenja), ki so prispevale k t. i. preobrazbi intimnosti. Opravila sva kvalitativno in kvantitativno raziskavo.

Pri kvantitativni analizi je Rok z razvrščanjem v skupine prišel do štirih skupin z različnimi lastnostmi in tako ugotovil, da so uporabniki interneta za iskanje partnerjev v povprečju liberalni, odprti in tolerantni in da se omenjene skupine med seboj ne razlikujejo le z vidika tradicionalno-liberalnih vrednot, marveč tudi v nekaterih demografskih lastnostih.

Anja je v kvalitativni raziskavi s pomočjo poglobljenih intervjujev raziskovala, zakaj in kako se ljudje sploh poslužujejo tega relativno novega medija za iskanje partnerja, katere so prednosti in slabosti ter kako se soočajo s problemi zaupanja in prevare. Sodelujoči v raziskavi so bili s to obliko iskanja partnerja večinoma zadovoljni – tako tisti, ki so v partnerskem odnosu, ki se je razvil prek računalniško posredovanega komuniciranja, kot tudi tistim, ki si partnerja na ta način šele iščejo.

Ključne besede: spoznavanje partnerjev prek interneta, računalniško posredovano komuniciranje, anonimnost, identiteta, preobrazba intimnosti

Meeting partners over Internet – social aspects of new "partnership and marital market"

The author's wanted to explore the phenomenon of Internet dating- the new form of partnership and marital market. We tried to explain sociological aspects of Internet dating and important social changes of the late modernity (on the system level and also on the level of everyday life) that contributed to the so called transformation of intimacy were explained. Quantitative and qualitative research was carried out.

Quantitative analysis with classifying into groups produced 4 groups with different characteristics on the basis of which Rok found out that people who use the Internet to find partners are on average liberal, open and tolerant and that those 4 groups don't differ only in traditional-liberal values but also in some demographic characteristics.

In qualitative research with cognitive interviews Anja investigated why and how people use this relatively new medium for finding partners, which are advantages and disadvantages and how they confront with problems of trust and deception. Majority of participants (the ones that are in a relationship that started on the basis of computer-moderated communication as well as people who are in the process of looking for a partner in this way) are contented with this form of seeking partners.

Key words: Internet dating, computer-mediated communication, anonymity, identity, transformation of intimacy

Kazalo

1 Uvod.....	8
2 Sociološke značilnosti interneta	12
2.1 Komuniciranje pred pojavom interneta	12
2.2 Identiteta.....	14
2.3 Kibernetški prostor.....	16
2.4 Virtualna resničnost	17
2.5 Teorije z negativnimi pogledi.....	18
2.6 Teorije s pozitivnimi pogledi.....	20
2.7 Zapeljivost interneta.....	22
2.8 Paradoksalna narava internetnega zmenka.....	23
2.9 Prezare na internetu.....	25
3 Obdobje pozne modernosti.....	27
3.1 Individualizacija.....	31
3.2 Refleksivni projekt jaza	35
3.3 Preobrazba intimnosti.....	37
3.4 Plastična seksualnost	41
4 Kvantitativna raziskava.....	44
4.1 Raziskava in pridobitev vzorca za analizo	44
4.2 Metodologija	44
4.3 Splošne značilnosti vzorca	45
4.4 Frekvenčna porazdelitev enot po glavnih neodvisnih spremenljivkah v %	48
4.5 Razvrstitev v skupine	49
4.6 Demografske značilnosti skupin.....	52
4.6.1 Spol.....	52
4.6.2 Starostni razredi.....	53
4.6.3 Kraj bivanja	54
4.6.4 Izobrazba	55
4.6.5 Dohodek	56
4.6.6 Vera	57
4.7 Vrednote	57
4.7.1 Primerjava moških in žensk	58
4.7.2 Primerjava vernih, neopredeljenih in nevernih	59
4.7.3 Primerjava hetero-, homo- in biseksualnih anketirancev	60
5 Kvalitativna raziskava	62

5.1 Metodologija in vzorčenje.....	62
5.2 Poglavitne sociodemografske značilnosti vzorca.....	64
5.3 Objektivni in subjektivni razlogi za uporabo interneta kot orodja za iskanje in spoznavanje partnerjev	68
5.3.1 Obojestransko zaupanje in iskreno samorazkritje	69
5.3.2 Samoprezentacije	71
5.4 Kaj iščejo in kako se odločijo, koga bodo kliknili, koga bodo kontaktirali	72
5.5 Od internetnega komuniciranja do medosebnega komuniciranja v živo	73
5.6 Osebno srečanje	74
5.7 Pozitivni in negativni vidiki spoznavanja/srečevanja partnerjev prek interneta	75
5.7.1 Pozitivni vidiki	76
5.7.2 Negativni vidiki.....	79
5.8 Razumevanje in dostop do seksualnosti	82
6 Refleksija dobljenih rezultatov	84
7 Zaključek.....	86
8 Literatura	91

1 Uvod

Sodoben način življenja ni več najbolj naklonjen iskanju partnerja¹ na klasičen način, ki je zahteval več časa, zahajanje na družabne prireditve in prostore ter druženje z vrstniki in vrstnicami. Vse manj imamo časa zase, za svoje najbližje, prijatelje... Posledično nam zmanjkuje tudi časa za iskanje in spoznavanje potencialnih intimnih partnerjev. Tako je v 90. letih 20. stoletja internet postal pomembno sredstvo za družabna srečanja. Razloge, zakaj je internet tako hitro prerasel v enega najbolj priljubljenih družbenih prostorov za srečevanje potencialnih partnerjev (angl. *online dating*), gre iskati tudi v družbenih spremembah, ki so vzrok za preobrazbo intimnih odnosov in zasebnosti (pojav čistega razmerja in plastične seksualnosti (Giddens 2000)), prav tako pa tudi v spremembah v delovni sferi (manj prostega časa, podaljševanje delovnega časa), v procesih individualizacije in zahtevah refleksivnega projekta jaza (Giddens 2000), v globalizaciji itn.

V zadnjih letih postaja spoznavanje partnerjev prek interneta vse bolj priljubljena tudi v Sloveniji. Vse kaže, da je internet postal pomembna socialna točka za srečanje potencialnih partnerjev ali za ustvarjanje partnerstev in celo za sklepanje zakonskih zvez.

Spoznavanje oziroma srečevanje partnerjev prek interneta ima sicer res več pozitivnih strani in je koristen način za iskanje partnerja, vseeno pa rezultati številni raziskav (Henderson in Gilding 2004; Lawson in Leck 2006; Couch in Liamputtong 2008; Whitty 2008) kažejo, da vsebuje tudi nevarnosti, vprašanja zaupanja in prevare, zavrnitve in izgube.

Obstaja veliko različnih definicij internetnega zmenka in internetnih zmenkarjev (angl. *internet daters*). Lawson in Leck sta opredelila internetni zmenek kot metodo dvorjenja, ki jo uporabljajo posamezniki, ki se srečujejo na internetu in nadaljujejo internetno komuniciranje v upanju, da se bo iz tega razvil romantičen odnos (Lawson in Leck v Švab in Kuhar 2007).

Barraket in Henry-Waring (2008) sta opredelila spoznavanje partnerjev prek interneta kot način srečevanja novih ljudi prek posebej za ta namen oblikovanih spletnih strani. Kot je ugotovil že Hardey (2002), internetni zmenek ponuja virtualni prostor, ki ustvarja priložnosti za spoznavanje novih ljudi prek interneta in se lahko razvije v medosebno srečanje. Na

¹ V diplomskem delu bova za pojem partner uporabljala moški spol kot oznako za oba spola.

splošno internetne strani, namenjene iskanju partnerjev, uporabnikom nudijo priložnost, da se sami predstavijo v personaliziranih profilih, pregledajo profile drugih, izrazijo zanimanje za druge uporabnike in omogočijo sinhrono (internetne klepetalnice, angl. *web chat*, kjer si udeleženci med seboj izmenjujejo sporočila sočasno) in asinhrono (razpravljalni forumi, e-pošta, novinarske skupine, kjer sodelovanje ni hkratno) komuniciranje med uporabniki.

Sociologinja Diane Wysocki (1998), ki je preiskovala socialne elemente interneta, meni, da je imel pojav interneta dramatičen učinek na sodobno družbo. Njene raziskave kažejo, da lahko spletni uporabniki razširijo svoja socialna omrežja, ustvarijo virtualne spletne skupnosti, najdejo bodočega zakonskega partnerja in tudi izpolnijo svoje najbolj prikrita spolna želja.

Če so starejše študije o računalniško posredovanem komuniciranju (angl. *computer mediated communication*) poudarjale brezosebno značilnost tovrstnega komuniciranja, pa so v 90. letih študije prinesle nove empirične ugotovitve, ki so dokazovale, da je internetno komuniciranje lahko celo bolj osebno kot *offline* komuniciranje (tj. komuniciranje v realnem življenju). Internetno komuniciranje tudi lahko spodbuja večjo odkritost glede različnih vidikov intimnosti in ima visoko stopnjo samorazkritja (Walther v Henderson; Gilding v Švab in Kuhar 2007).

Dogovorila sva se, da bova diplomsko nalogo napisala skupaj, saj sva imela na začetku skoraj enak naslov diplomske naloge, isto literaturo in celo isto mentorico. Edina razlika je bil način analize podatkov: Anja je naredila kvalitativno raziskavo s poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji, medtem ko je Rok s pomočjo SPSS programa naredil kvantitativno analizo na osnovi sekundarnih anketnih podatkov².

Za raziskovanje spoznavanja partnerjev prek interneta sva se odločila iz več razlogov. Pri Roku je to bila njegova osebna izkušnja, ki ga je potem podrobneje zanimala tudi iz akademske plati. Po Rokovih izkušnjah se namreč vznemirjenje, pričakovanje ter radovednost, ki ga prinaša spoznavanje partnerjev prek interneta, veliko bolj razlikujejo od občutkov, ki jih doživljamo pri spoznavanju potencialnega partnerja v medosebnem komuniciranju v živo. Prav tako je ugotovil, da je sama dinamika spoznavanja partnerja

²Naslov raziskave je Internet dating in Slovenia, avtorji katere so Švab, Kogovšek in Kuhar, opravljena je bila leta 2007.

drugačna, pravila spoznavanja so veliko bližje egalitarnosti kot pri spoznavanju partnerja v medosebnem komuniciranju živo.

Kot pravi Rok, na internetu z vsako osebo zapluješ v nove, neznane in neraziskane vode, kjer so videz posameznika, njegov glas, kretnje, postava in razne možne negativne lastnosti skrite očem in do izraza pride samo posameznikova sposobnost komuniciranja, njegova osebnost in njegova duša. Diplomsko delo z naslovom »Spoznavanje/ srečevanje partnerjev prek interneta« pa si je izbral zato, ker ga zanimajo zakonitosti internetnih zmenkarij, razsežnosti ter nenazadnje možnosti na tem področju, ki jih sam pri kratkotrajni izkušnji ni doživel. Prav tako ga zanima miselnost internetnih zmenkarjev, kakšne vrednote posedujejo in kako gledajo na nekatere vidike v razmerjih, bodisi na internetu, bodisi v realnosti.

Anja si je to tematiko izbrala zato, ker je fenomen spoznavanje oziroma srečevanja partnerjev prek interneta v Sloveniji že zelo razširjen, sama pa vzroka razširjenosti tega pojava nikoli ni prav dobro razumela. Zato se je odločila, da bo to tematiko raziskala v svojem diplomskem delu. Predvsem jo je zanimalo, zakaj se ljudje sploh poslužujejo tovrstnega medija za kreiranje partnerskih odnosov, ko pa je vendar v realnem življenju toliko drugih socialnih točk in priložnosti za ustvarjanje partnerskih odnosov. Zanimalo jo je tudi, na podlagi česa se ljudje sploh odločijo, s kom želijo komunicirati, prav tako pa tudi vprašanja zaupnosti in iskrenosti ter morebitne nevarnosti tovrstnega početja.

Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh delov, teoretičnega in empiričnega. V teoretičnem delu Rok predstavi osnovne značilnosti interneta, na kratko opiše prednosti in slabosti spoznavanja oziroma srečevanja partnerjev prek interneta ter predstavi lastnosti določenih elementov internetnih zmenkarjev. V drugem delu teoretskega dela se Anja osredotoči na družbene spremembe v pozni moderni (vključno z individualizacijo, refleksivnim projektom sebstva in preobrazbo intimnosti), ki jih deloma navaja že v uvodu. Pri tem se naslanja na Giddensovo teorijo preobrazbe intimnosti (Giddens 2000), ki je od 90. let prejšnjega stoletja najodmevnejša na področju družboslovne analize intimnih razmerij in zasebnosti. V drugem delu predstaviva načrt in potek obeh delov raziskave, Rok kvantitativni del (baza podatkov, pridobljenih z anketno raziskavo) in Anja kvalitativnega (baza podatkov, pridobljenih s pomočjo poglobljenih polstrukturiranih intervjujev), kjer poudariva vsak svoje poglobljene sociodemografske značilnosti vzorca, na podlagi katerega je bila raziskava izpeljana. Nadalje

ločeno poglobljeno prikaževa izsledke kvantitativnega in kvalitativnega dela raziskave. Na koncu sledi zaključek diplomskega dela, ki sva ga, tako kot uvod, napisala skupaj.

2 Sociološke značilnosti interneta

Internet je prostor, ki mu lahko nadenemo ime egalitaren prostor, saj omogoča enake možnosti vsem, ki na njem deskajo, brskajo, iščejo ali pa se samo zabavajo ter dolgočasijo. Predstavitev naše identitete je v rokah nas samih in ni proizvod evolucije, družbe, kariere in sreče. Na internetu vsi vse obravnavajo enako, saj so zunanji videz, spol, barva kože, veroizpoved, rasa, telesne omejenosti, družbeni status in dohodek brez pomena. Kdo si in od kod prihajaš zamenjajo vprašanja o tem, kakšno mnenje imaš in kako ga znaš izraziti; pisana beseda je osnova, zato so kreativnost, intelektualnost, razum, duhovitost, smisel za humor ter sposobnost hitrega tipkanega odgovora lastnosti, ki so zelo cenjene. Tako imajo enakovredne možnosti ljudje z lastnostmi, ki bi jim v realnem svetu lahko bile v škodo oziroma v posmeh, ali pa bi jih ovirale pri vzpostavitvi normalnega komuniciranja v živo, kar predvsem velja za homo- in biseksualno usmerjene, invalide, starejše ali mlajše, bolne, manj privlačne, čustveno ali fizično prizadete itd. (Ben Ze'ev 2004, 16–18). Kot bom predstavil v naslednjem poglavju, pa spoznavanje partnerjev prek interneta prinaša novost samo na področju tehnologije, medtem ko so njegove značilnosti in korenine že veliko starejše.

2.1 Komuniciranje pred pojavom interneta

V tem poglavju bom kronološko na kratko predstavil oblike komuniciranja med zaljubljeni pred pojavom interneta oz. pred pojavom spoznavanja/srečevanja partnerjev prek interneta. Kot sem spoznal, sama miselnost in zakonitosti spoznavanja partnerjev prek interneta niso nič novega, temveč so obstajale že v preteklosti, le medij, prek katerega se je vse dogajalo, je bil drugačen.

Internetno komuniciranje je tehnološko nadgrajena interakcija pisanja pisem, pri katerem je sposobnost pisnega izražanja osrednjega pomena. Značilnost obeh načinov komuniciranja je pomanjkanje informacij o dopisovalcih in je odvisno od vsakega posameznika, kako se bo dopisovalcu predstavil, z majhno razliko pri pismih, kjer so znani ime in priimek dopisovalca, njegova pisava in seveda naslov pošiljatelja. Pomembna razlika med internetnim komuniciranjem ter pisanjem pisem je v času, ki preteče, da dobimo odgovor. Pri slednjem to lahko traja nekaj dni ali v času vojne tudi nekaj tednov, medtem ko pri pošiljanju sporočil

prek interneta odgovor po navadi pride še v času tistega čustvenega stanja, v katerem je bilo sporočilo poslano (Ben Ze'ev 2004, 7–8).

Komuniciranje s pomočjo telegrafskih sporočil je v primerjavi s pismi hitrejša in se že zelo približa komuniciranju prek interneta, vendar s to pomembno razliko, da je pošiljanje sporočil prek interneta zelo anonimen proces, medtem ko je pošiljanje telegrafskih sporočil mogoče le prek tretje osebe, telegrafskega operaterja, ki pretvori pisano sporočilo v Morsejevo abecedo. Druga pomembna razlika med obema načinoma je priročnost pošiljanja sporočil – internet je dostopen vsem skoraj vsepovsod, pošiljanje telegrafov pa le peščici za to usposobljenih operaterjev (Ben Ze'ev 2004, 8–9).

Tako pisma in telegrafi kot telefonski pogovori imajo nekaj skupnih lastnosti s komuniciranjem prek interneta. Zunanost sogovornika ni pomembna, zato je zaželen odkrit opis sogovornika in njegovih lastnosti, čeprav je nekaj lastnosti mogoče zaznati med samim pogovorom, npr. približno starost in spol. Podobno kot pri kibernetnem seksu, tudi pri telefonskem seksu ni strahu pred nezaželeno nosečnostjo ali spolno prenosljivimi boleznimi, toda telefonski seks spremlja še polno zvokov, vzdihov, šepetanj in stokanj. Po drugi strani pa je telefonski pogovor zelo podoben navadnemu komuniciranju v živo, saj nudi manjšo stopnjo anonimnosti in s pojavom mobilnih telefonov omogoča dostopnost kjerkoli in kadarkoli. Slednje je lahko prednost, saj tako kot internet omogoča komuniciranje kadarkoli in kjerkoli. Ta prednost pa ima lahko to »slabost«, da se oseba na zvonjenje telefona javi ob nepravem času, ko je morebitni partner ali zakonec v bližini. Nekateri navajajo prostoročno telefoniranje kot prednost telefonskega pogovora, saj imajo tako obe roki prosti, medtem ko je pri komuniciranju prek interneta ena roka skoraj vedno na tipkovnici (Ben Ze'ev 2004, 10–12).

Vpliv na družbeno življenje posameznika je pri televiziji bolj negativen kot pri uporabi interneta, saj je televizija medij, ki je zgolj pasiven – gledalci samo prejemajo informacije in se nimajo možnosti odzvati oz. odgovoriti nanje. Pri internetu pa, prav nasprotno, poteka interakcija, ki ohranja socialne stike s prijatelji, znanci in širšimi sorodniki in v primerjavi s televizijo ne izolira posameznika od ljudi v njegovem življenju. Vendar prekomerno uporabo interneta lahko občutijo otroci in partnerji, torej ožji družinski člani, ki so prikrajšani za tisti čas, ko njihovi očetje, matere, možje ali žene deskajo po internetu (Ben Ze'ev 2004, 12–13).

Mobilna telefonija je z možnostjo pošiljanja kratkih sporočil (angl. SMS, *Short Message Service*) in telefoniranja od koderkoli in kadarkoli prinesla nekaj novosti pri internetnih zmenkarjih. Najprej se je zaradi narave SMS sporočil razvil povsem nov in mobilni telefoniji namenjen jezik, katerega značilnost je čim večja vsebnost informacij v omejenem obsegu znakov. Pošiljanje kratkih SMS sporočil so znali dobro izkoristiti tudi otroci, ki so v tem odkrili nov način izogiba starševskemu nadzoru. Pomembna lastnost mobilnih telefonov je, da je z njimi mogoče od kjerkoli in kadarkoli pošiljati sporočila in opravljati klice. To pomeni, da so uporabniki mobilne telefonije vedno na voljo, ne glede na to kje se nahajajo ali kaj počnejo. A vendar se lahko, podobno pri kot komuniciranju na internetu, na telefonski klic javimo, oz. odgovorimo na kratko sporočilo ali pa ne. Tako je mobilna telefonija enostavno in priročno komuniciranje, ki omogoča varanje ter manipulacijo, ki je zelo podobna tisti prek interneta. To seveda velja v primeru, da imajo mobilno omrežje, ki omogoča mobilne storitve (Ben Ze'ev 2004, 15–18).

2.2 Identiteta

Do vzpostavitve stika na internetu lahko pride samo takrat, ko nekdo objavi svoje lastnosti in možnost kontaktiranja s pomočjo osebnega profila. Le-ta je neke vrste posameznikova identiteta na internetu, ki pa se lahko razlikuje od dejanske, realne identitete.

Tako se identiteta³³ po besedah Mirjane Ule (Ule v Trebušak 2000, 83–85) deli na objektivno in subjektivno identiteto. Objektivno identiteto določajo osebne lastnosti, ki so vidne že s prostim očesom – to so zunanje in fizične lastnosti posameznika. Subjektivno identiteto pa predstavlja notranje psihično stanje posameznika, torej lastnosti, ki se jih ne da neposredno izmeriti. Izgradnja identitete se prične že s primarno in nadalje s sekundarno socializacijo, nadalje pa se identiteta oblikuje po epigenetskem principu (Ule v Trebušak 2000, 155–159), kar pomeni, da »vsaka nova stopnja v življenjskem poteku doda nekaj specifičnega k vsem naslednjim fazam in se nanaša na vse prejšnje« (Ule v Trebušak 2006, 8).

³³ »Tradicionalni koncept identitete je mišljen kot stabilen, homogen, enoten temelj, medtem ko je moderni koncept identitete mišljen kot nek kolaž, sestavljen iz več podidentitet« (Brodnik 2007, 8).

Online identiteta pa od zgoraj navedene delitve vsebuje le subjektivno, ki je tudi osrednjega pomena pri spoznavanju potencialnih partnerjev. Virtualna resničnost, kjer se internetne identitete ustvarjajo, zagotavlja anonimnost ter posledično omogoča predstavitev tistih lastnosti, za katere vsak posameznik meni, da so pozitivne, kot takšne pa naj bi jih videli tudi ostali internetni zmenkarji. Internet sicer omogoča svobodno izbiro identitete, toda ta »svobodna« izbira vendarle ni neomejena: tako npr. uporabnikov, ki se predstavljajo kot nekakšne mitske figure iz srednjega veka, nihče ne bo resno jemal. »Kreiranje virtualne identitete ne smemo enačiti s popolno svobodo, kajti resničnost življenja na zvezi ne moremo ločiti od življenja zunaj nje« (Oblak v Trebušak 2006, 28). Virtualna identiteta je ustvarjena uspešno takrat, kadar je vsebina predstavitve identitete napisana koherentno in kadar posamezniki predstavijo le tiste elemente, ki jim ustrezajo. Razlika med obema identitetama, realno in internetno, je vidna tudi v načinu komuniciranja, kjer za razliko od komuniciranja v živo pri internetnem komuniciranju manjka tiha komponenta, to je vsa neverbalna in telesna govorica ter obrazna mimika, ki je na internetu pri tekstualni interakciji skrita. Virtualno komuniciranje posamezniku omogoča, da postane oziroma je tisto, kar ali kakšen si želi biti, se pravi, da ne ostane takšen, kakršnega so naredile njegove lastnosti in družbeno okolje. Zaradi osiromašene interakcije in hkrati zagotovljene anonimnosti lahko pride do idealizacije internetnega zmenkarja ter samoidealizacije, kar pomeni, da internetni zmenkarji ponavadi idealizirajo svojega internetnega partnerja ter tudi sebe predstavljajo samo z zaželenimi lastnostmi, ki pa niso nujno resnične (Trebušak 2006, 22–30). O tem govori raziskava, ki je primerjala, o čem lažejo v profilih moški in o čem ženske. Najpogosteje je bila napačno navedena teža, za njo višina, zadnja pa starost. Raziskava ni pokazala korelacije med omenjenimi lažmi in drugimi lažmi, kar pomeni, če so anketiranci lagali o višini, teži ali starosti, to še ne pomeni, da so lagali tudi o drugih svojih lastnostih. Kot je pokazala raziskava, so ženske najpogosteje lagale o svoji teži, moški pa o svoji višini: pri teži je bilo največje odstopanje 16 kg, pri višini pa so navedli za 7,6 centimetrov napačno vrednost (Toma in drugi 2008, 1023–1036).

Eksperimentalna raziskava ženskih osebnih internetnih oglasov je pokazala, da se je največ, kar 37 odstotkov vseh moških odzvalo na profil, ki je predstavljal žensko kot ambiciozno in neodvisno, ne pa tudi kot lepo in privlačno. Strassberg in Holty (2003) vidita razloge za takšne rezultate v strukturi moških, ki so pošiljali sporočila, saj so v skupini moških, ki so se odzvali na profil inteligentne in ambiciozne ženske, bili bolj ambiciozni, višje šolani in pretežno iz srednjega družbenega razreda, skoraj četrtina pa jih je bila iz višjega družbenega

razreda. Avtorja članka ugotavljata, da so moški iskali partnerico, ki bi jim bila podobna pri njihovih ambicioznih lastnostih in intelektu. Na drugem mestu po številu odgovorov je pristal profil, ki je opisoval žensko kot privlačno, lepo in vitko, kar avtorja argumentirata s tem, da so se moški ustrašili, da ne bodo zadovoljevali »fizičnih standardov« (Strassberg in Holty 2003, 258). Raziskava je še pokazala, da so moški, ki so se odzvali na oglas uspešne in ambiciozne ženske, pogosteje navajali svojo izobrazbo in družbeno-ekonomski položaj, medtem ko so pri oglasu vitke in privlačne ženske v večji meri navajali svoje zunanje lastnosti (Strassberg in Holty 2003, 253–260).

Neka druga raziskava o identiteti na internetu pa je obravnavala izbiro moških zmenkov v osebnih oglasih, kjer belci niso zahtevali, da jim nekdo v odgovoru na njihov oglas posreduje podatek o rasni pripadnosti, medtem ko so manjšine bile bolj dosledne pri teh zahtevah. Najbolj zaželena oseba je bila iz iste rasne skupine (bela rasa), črna rasa pa je bila najmanj zaželena. Pri homoseksualnih oglasih je rasa bila omenjena večkrat kot pri heteroseksualnih. Raziskava do neke mere potrjuje prisotnost stereotipov o posamezni rasi: azijske kot eksotične, ubogljive in zveste; hispanke kot čustvene in strastne, črnske rase pa kot obdarjene (s čim?) (povzeto po Voon Chin Phua in Gayle Kaufman 2003, 981–994).

2.3 Kibernetški prostor

Kreiranje identitete in komuniciranje na internetu obstaja v določenem prostoru, ki nima realnih dimenzij, ampak je vseeno zelo realen. To je kibernetški prostor (angl. *cyberspace*), ki je neotipljiv in brez razsežnosti, ki določajo fizični prostor. A čeprav se zdi, da je kibernetški prostor nov pojav, pa ima svoje korenine že v pradavnini oziroma v votlinskih risbah kot prvih primerih likovne umetnosti. A vseeno kibernetški prostor ni enak umetniškemu, med drugim zato, ker omogoča interaktivnost, komuniciranje z drugimi posamezniki in poljubno oblikovanje osebnosti na internetu. Najpomembnejša lastnost interaktivnosti je njen tempo, kar pomeni hitrost in številčnost odgovorov, ki ga posameznik prilagaja dani situaciji (tako je npr. ob izjavah, kot je »ljubim te«, odgovor mogoče premisliti in ga s premislekom odposlati). Kot pojem je kibernetški prostor prisoten vse od leta 1984, ko se je prvič pojavil v romanu Williama Gibsona *Neuromancer* (slovenski prevod *Nevromant*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1997), pomenil pa je mesto, »ki je vključevalo vse informacije sveta in v katerega

se je lahko vstopilo prek od telesa ločene zavesti« (Jordan v Oblak 1999, 20). S kibernetiskim prostorom sta povezana tudi pojma kibernetška ljubezen (angl. *cyberlove*) in kibernetški seks (angl. *cybersex*).

Ljubezen prek interneta »je romantično razmerje, ki se dogaja skoraj izključno samo na internetu.« je definicija Aarona Ben-Ze'Eva za ljubezen na internetu, kjer so čustva zaljubljenosti zelo podobna čustvom, ki nastanejo v romantični zvezi v fizični realnosti (2004, 4).

Seks prek interneta »pa se navezuje na vse vrste spolnih aktivnosti na internetu, od gledanja porno in erotičnih filmov, iskanja in gledanja slik, slačenja ter samozadovoljevanja prek video prenosa, pisanja erotičnih sporočil in sodelovanja v erotičnih interakcijah, bodisi v dvoje ali v skupini«. Značilnost seksa prek interneta je v tem, da so dostikrat prikazane ali napisane ravno tiste stvari, ki pri spolnem odnosu v živo ostanejo neizrečene. Avtor podrobneje analizira pisanje erotičnih sporočil bodisi v asinhronem ali sinhronem načinu, kjer je glavni namen obeh udeležencev vzajemno vzburjanje, dokler oba ne dosežeta orgazma. To je prineslo revolucionarno spremembo v človeške odnose, saj lahko zdaj ljudje izkusijo občutke in čustva, ki so značilna za razmerja v živo, ne da bi morali v to veliko vložiti. Dodatna dobra lastnost internetne interaktivnosti je simultano komuniciranje z več internetnimi zmenkarji brez strahu, da bi kdaj izvedeli drug za drugega, kar je pri razmerjih v realnem svetu skoraj nemogoče (Ben Ze'Ev 2004, 4–6).

2.4 Virtualna resničnost

V filmu *Matrica* iz leta 1999 Morpheus vpraša Nea, če je imel kdaj sanje, ki so bile tako realne, kot da bi bile resnične, in kako bi ločil med resničnim svetom in svetom sanj. To vprašanje se ujema z virtualno resničnostjo in je bistveni element na internetu ter pri internetnih zvezah.

Virtualnost je po mnenju Howarda Rheingolda, pionirja na področju raziskovanja virtualne realnosti, nasprotje realnosti. Virtualnost zanj predvsem »struktura navideznega« (Nelson v Rheingold 1991, 177). Strehovec (v Oblak 1994, 32) poudarja, da je virtualna resničnost na

eni strani »oznaka za alternativne, vendar ne navidezne svetove, po drugi strani pa oznaka za tehnologijo računalniško simuliranih okolij, namenjenih interaktivnosti uporabnikov«.

Ti dimenziji lahko ločimo še na drug način. Kadar virtualna resničnost vsebuje grafično dodelane in zvočno obogatene elemente, tako da pomembno vlogo pri sodelovanju igrajo človeška čutila, takrat je moč trditi, da gre za »virtualno resničnost kot tehnologijo« (Oblak 2000, 1054). Področje virtualne realnosti kot tehnologije so računalniške igre in razne simulacije, ki omogočajo vživetje v navidezne like in podobe - v teh primerih komunikacija poteka zgolj med posameznikom in tehnologijo. Za to vrsto virtualne realnosti je značilno, da se lahko iz nje kadarkoli izključiš in da nima posledic za naše življenje (Oblak 2000, 1056). Po besedah Marine Gržinić pri virtualni realnosti ne gre za »substitut, nadomestek fizične realnosti, marveč (za) njen dodatek« (Gržinić v Oblak 1996, 79–80).

Virtualna realnost kot prostor pa je nekaj povsem drugega, kar pomeni, da se posamezniki vključujejo v računalniško podprta okolja, v katere so sprejeti »na osnovi tega, kar napišemo, in ne po tem, kakšni smo videti in koliko se nas sliši« (Kitchin v Oblak 1998, 17). To so »elektronsko vzpostavljena okolja, ki jih sestavljajo v številne mreže povezane računalniške tehnologije s svojimi programskimi vmesniki« (Oblak 2000, 1057). V nasprotju od virtualne realnosti kot tehnologije tukaj dejanja in dogajanja niso navidezna, temveč realna, čeprav so včasih fantazijska (Oblak 2000, 1057). Pomembna značilnost te virtualne realnosti je interakcija, ki pa ne poteka med posameznikom in tehnologijo, temveč med dvema ali več posamezniki. Izključitev v tem primeru ni tako enostavna, posledice interakcije v računalniško posredovanih okoljih pa lahko vplivajo na zasebno *offline* življenje.

2.5 Teorije z negativnimi pogledi

V tem poglavju bom na kratko predstavil nekaj odmevnih teorij, ki se ukvarjajo z negativnimi posledicami spoznavanja partnerjev prek interneta in nasprotujejo njegovi uporabi. Teorija socialne bližine in teorija sledi družbene vsebine (angl. *social content cues theory*), sprva namenjeni razlagi interakcij pri telekonferencah, sta prvi teoriji, ki sta se začeli ukvarjati z internetno komunikacijo. Obe odkrivata nizko stopnjo socialne bližine zaradi odsotnosti neverbalnih izrazov, ki ima za posledico šibkejšo samopodobo posameznika in večjo

dezindividualizacijo. Zagovorniki teh teorij trdijo, da se z zmanjševanjem socialne bližine komuniciranje približa neosebni komuniciranju. Pojavi se t.i. agresivni način komuniciranja, ki si prav zaradi neosebnega stika dovoli rabo izrazov, kakršnih v običajnem pogovoru v živo ne bi uporabljali. Tako je kiberprostor idealen prostor za prevare, zavajanje, zlorabe in včasih tudi nadlegovanje (Whitty 2008, 1838).

Teorija bogatega medijskega sporočanja (angl. *media richness theory*) ima podobno stališče kot teoriji socialne bližine in sledi družbene vsebine. Razvita je bila v raziskavah o komuniciranju znotraj organizacij, v katerih so ugotovili, da določeni načini komuniciranja najboljše služijo opraviлом v organizaciji. »Bogato medijsko sporočanje« (angl. *rich communication transaction*) je komuniciranje, »ki presega vse ovire različnih referenčnih okvirjev in pojasni vse dvomljive zadeve v sprejemljivem časovnem intervalu« (Whitty 2008, 1838). V nasprotju z računalniško posredovanim komuniciranjem je medosebno komuniciranje v živo (angl. *face to face*) najbolj bogato komuniciranje, z najvišjo dostopnostjo ter takojšnjimi povratnimi informacijami, prav tako pa zajema ne samo zvočno komponento, ki je informativno bogata z višino in jakostjo tona ter barvo glasu, temveč tudi neverbalno, ki obsega našo telesno držo, kretnje, obrazne izraze itd. (Whitty 2008, 1838–1839).

Raziskava na temo osamljenosti zaradi interneta je pokazala, da je posameznikom uporaba interneta vzela več časa, kot bi ga sicer lahko porabili za krepitev socialnih stikov. Raziskavo je izvedla organizacija HomeNet⁴ in so jo kritizirali zaradi lastnosti vzorca anketiranih, češ da so bili zajeti samo tisti ljudje, ki se z računalnikom in internetom prej nikoli niso srečali in jim je nenadna novost povzročala težave, slabo voljo in depresijo – torej ne zaradi same narave interneta, temveč zaradi neznanja uporabe interneta in vseh tehnoloških komponent, ki jih posameznik mora obvladati, če hoče upravljati z računalnikom. Tri leta kasneje so raziskavo ponovno izvedli, vendar z vzorcem ljudi, ki so že znali uporabljati internet. Rezultati so pokazali pozitivno povezanost med uporabo interneta in stopnjo družbene vključenosti (Whitty 2008, 1842–1843).

Prekomerna uporaba interneta za iskanje partnerjev lahko pripelje do odvisnosti od internetnih razmerij ali do odvisnosti od seksa prek interneta. Odvisnost na spletu ima lahko

⁴ Več o sami raziskavi na spletni strani: <http://homenet.hcii.cs.cmu.edu/progress/research.html>

posledice v skupnem življenju s partnerjem, saj je ena izmed posledic odvisnosti od spletnega seksa tudi zmanjšanje seksualne želje z zakonskim partnerjem. Odvisnost od spletnih razmerij in spletnega seksa pa lahko ima še drugo slabo lastnost – posamezniki lahko postanejo spletni zasledovalci oziroma spletni nadlegovalci. Zmanjšana socialna kontrola in razrahljanost pravil družbeno sprejemljivega vedenja še dodatno spodbujata to vrsto spletne deviantnosti, saj zaradi zmanjšane obsega povratnih informacij na račun spletnega komuniciranja ni vidno, kako se nekdo na neko posredovano informacijo odzove oziroma ali je napisano sprejel ali ne (Whitty 2008, 1843–1844).

2.6 Teorije s pozitivnimi pogledi

Zagovorniki teorij s pozitivnimi pogledi na internet trdijo, da so ljudje, ki uporabljajo računalniško posredovano komuniciranje, bolj odprti in odkriti, ko govorijo o sebi. Večino lastnosti, ki pri takšnem komuniciranju niso prisotne, lahko sčasoma nadoknadijo. Prav zmanjšanje socialne bližine je po njihovem eden izmed razlogov za večjo odkritost na internetu, saj računalniško posredovano komuniciranje ponuja večje možnosti samopredstavitve kot pri komuniciranju v živo (Whitty 2008, 1839), kar velja tudi za internetni zmenek.

Teoretiki navajajo, da se posameznik na internetu počuti svobodnejši pri flirtanju, izražanju in pri seksualnih dejavnostih. Celoten internet je nekakšno igrišče za uporabnike, ki se srečujejo v igri. Igralci lahko prevzamejo telo, kakršno želijo, raznih oblik, mer in starosti, prav tako si lahko »prisvojijo« telo nasprotnega spola. Če posamezni uporabnik preveč zaide v fantazijski svet internetnega zapeljevanja in flirtanja, lahko tvega, da se zveza nikoli ne bo obnesla, ker se ne bodo nikoli izpolnila pričakovanja, ki jih si jih je ustvaril. Neizpolnitev pričakovanj tako lahko pripelje do internetne nezvestobe (angl. *cyber infidelity*), ki ima lahko negativne posledice tako za posameznika kot za družbo okoli njega (Whitty 2008, 1840–1841).

Pri internetnem komuniciranju lahko nastopi tudi učinek brezbržnosti, povezan s posameznikovo anonimnostjo, ki jo omogoča internet. Okrilje anonimnosti lahko posameznika spodbudi k temu, da neznancem brez zadržkov zaupa svoje intimne in osebne lastnosti, svoja čustva, strahove ipd. Učinek brezbržnosti in brezsrčnosti se lahko pojavi v

dveh oblikah. Blažja oblika je liberalna: posamezniki svobodno in darežljivo izražajo svoje misli, občutja, čustva, strahove; skrajnejša oblika brezbržnosti pa je toksična brezbržnost, ki lahko pelje v skrajnosti - ljudje v čustvenem stanju jeze in nasilnosti iščejo multimedijske vsebine, kot je nasilna pornografija, ki jih drugače ne bi iskali (Whitty 2008, 1839).

Hitrejšo vzpostavitev odnosov v računalniško posredovanem komuniciranju zagovarja teorija o hiperosebnosti. Ta pravi, da bodo uporabniki te vrste komuniciranja prej in intenzivneje izkusili naklonjenost, intimo in čustvene izlive, kot tisti, ki spoznavajo partnerje v živo, torej v kakšnem lokalu ali na zabavi (Walther v Whitty 2008, 1839). Asinhron način komuniciranja nam omogoča premišljen odgovor z možnostjo popravkov, preden ga odpošljemo (elektronska pošta), kar pomeni, da naš odgovor ne bo spontan in bo celo delno ali popolnoma izmišljen. Raziskava (povzeto po Walther in drugi 2001, 105 - 134) je prikazala razliko glede uporabe slike pri kratkotrajnih in dolgotrajnih razmerjih na internetu. Ugotovitve raziskave so, da fotografija deluje pozitivno pri kratkotrajnih internetnih razmerjih oziroma pri internetnih zmenkarjih, ki ne zaupajo svojih osebnih podatkov drugim. To pomeni, da se ta razmerja osnujejo hitreje, do zaupanja osebnih želja in lastnosti pride prej, prav tako do internetnega flirtanja ali seksa prek interneta. Ravno nasprotni učinek pa povzroči slika pri tistih zmenkarjih, ki med seboj komunicirajo že dalj časa, ki se osebno zelo dobro poznajo in si zaupajo intimne osebne stvari. Prav tako so ugotovili, da je pri dolgotrajnih zvezah prek interneta interakcija med dvema uspešnejša, če fotografija ni prisotna, kar pomeni, da se lahko razmerje nadaljuje, poglobi in prijateljstvo utrdi. Brž ko se pojavi slika, ugotavljajo raziskave, pa se globina in intimnost odnosa zmanjša (Walther in drugi 2001, 105—133). Do tega lahko pride tudi tedaj, če nas pri ustvarjanju osebnega profila na internetu želja po predstavitvi čim bolj zaželenih in internetno sprejemljivih osebnih lastnosti privede do pretiravanja in navajanja izmišljenih lastnosti (idealizacija). To lahko ima za posledico, da uporabniki istega internetnega portala takšen profil spregledajo ali preskočijo kot kliše. Po drugi strani pa nekateri posamezniki pošiljajo množico sporočil v upanju, da bo vsaj nekdo odgovoril, kar pri večini internetnih zmenkarjev velja za neupoštevanje nepisanih pravil (Whitty 2008, 1839—1840).

2.7 Zapeljivost interneta

Priljubljenost spoznavanja partnerjev prek interneta gre v veliki meri pripisati samemu komunikacijskemu orodju in njegovim možnostim. K razširjenosti spoznavanja partnerjev prek interneta pa so še posebej prispevali štirje dejavniki.

Prvi je domišljija internetnih zmenkarjev, ki so v virtualnosti novega medija hitro odkrili možnost, da se, osvobojeni »prisile« svoje fizične pojavnosti, predstavljajo v svoji imaginarni razsežnosti in sposobnosti. Seveda se ta sposobnost pogosto izkazuje tudi v idealizaciji samega sebe, prav tako pa tudi internetnega partnerja. Idealizacija je sicer bistvena lastnost vsakega ljubezenskega razmerja, kot kaže tudi internetnega.

Drugi dejavnik je interaktivnost, »ki razlikuje kibernetški prostor od drugih namišljenih realnosti« (Ben Ze'Ev 2004, 19). To pomeni, da ljudje komunicirajo z realno osebo, katere fizične lastnosti, kot so spol, rasa, starost in zunanji videz, so lahko plod njihove domišljije. Recipročnost in vzajemna privlačnost sta pri internetnem komuniciranju visoko cenjeni, saj »ljudje radi slišijo, da so zaželeni« (Ben Ze'Ev 2004, 19). Raziskavo na to temo je opravil Adam N. Joinson (Ben Ze'Ev 2004, 19). Vprašanja so bila osebne narave, skupini pa sta se razlikovali v tem, da je ena imela predstavljene odgovore raziskovalca, druga pa jih ni imela. Raziskovalec je tako lahko primerjal dolžine, podrobnosti in osebne lastnosti, zapisane v odgovorih vsake od obeh skupin. Raziskava je pokazala, da so anketiranci v tisti skupini, ki je imela odgovore že dane, zaradi recipročnosti odgovarjali bolj podrobno in na dolgo, torej z daljšimi odgovori kot anketiranci v skupini, ki ni imela na voljo odgovorov raziskovalca.

Tretji dejavnik je poljubna dostopnost. Zmanjšanje prostega časa in posledično tudi časa za iskanje partnerja v realnosti poveča promet na internetnih straneh za iskanje partnerjev, saj ljudem ustrezata hitrost in enostavnost uporabe interneta.

Četrty dejavnik je anonimnost. Ta zmanjšuje tveganja s tem, da varuje posameznikovo ranljivost in ga razbremenjuje »teže družbenih norm«. Pri komuniciranju v živo moramo biti pozorni na to, kaj in kdaj kaj rečemo, da sogovornika ne užalimo ali kakorkoli prizadenemo. Na internetu takšna pravila obzirnosti ne veljajo, saj se sogovorniki med seboj ne poznajo in se zaradi anonimnosti, ki je na internetu zagotovljena, tudi ne morejo prepoznati. To jim omogoča zmanjšano socialno kontrolo, obenem pa odpira prosto pot domišljiji.

Prepogosta uporaba interneta za iskanje partnerjev in še posebej kiberseks lahko vodita v odvisnost od razmerij na internetu. Odvisniki komplementarno funkcijo interneta zamenjajo za funkcijo substituta, kar pomeni, da komuniciranje prek interneta ni dopolnitev realnim interakcijam, ampak je njihov nadomestek. Odvisnost od interneta lahko primerjamo z odvisnostjo od drog, saj je dostopnost do obeh vse večja in lažja in oboje se dogaja v namišljenem, virtualnem svetu.

Štirje dejavniki, ki vplivajo na privlačnost interneta, imajo lahko tudi negativne učinke: domišljija lahko zabriše meje med realnim in virtualnim svetom, interaktivnost poleg večjega razburjenja predstavlja nevarnost vsiljevanja drugih uporabnikov interneta, poljubna dostopnost in anonimnost pa lahko povzročita nasičenost posameznika, tako da ni več zmožen sprejemati racionalnih rešitev, prav tako pa implicirata možnost prevar in zavajanja (povzeto po Ben Ze'Ev 2004, 18–20).

2.8 Paradoksalna narava internetnega zmenka

Biti blizu z nekom, ki je več 100 kilometrov stran, to je mogoče samo prek interneta, ki združuje prednosti tako razmerja na daljavo kot razmerja v živo. Aaron Ben-Ze'Ev takšno intimnost na distanco imenuje s pojmom »ločena navezanost« (angl. *detached attachment* ali krajše *detachment*). Ta pojem obsega vrsto nasprotij, ki obstajajo samo pri komuniciranju oz. pri razmerjih, ki se razvijejo prek interneta. Eno izmed takšnih nasprotij je vsekakor razdalja in nemudnost, kjer fizična razdalja med internetnima partnerjema postane nepomembna in zanemarljiva; hkrati z nepomembnostjo fizične razdalje raste pomembnost časovne neposrednosti, ki omogoča takojšnje odgovore. Tehnologija gre naprej tudi v smeri posredovanja dražljajev: danes je tako mogoče dobiti elektronske naprave za stimuliranje spolnih užitkov, t.i. »tele-dilde« (angl. *teledildonics*), medtem ko NASA že omogoča svojim astronautom v vesolju spolne užitke z njihovimi partnerji na Zemlji s pomočjo posebne obleke za posredovanje dotikov in dražljajev (Ben Ze'Ev 2004, 27–28).

Drugi paradoks obstaja med anonimnostjo in odprtostjo, med katerima obstaja pozitivna povezanost, kar pomeni, da je ob višji stopnji anonimnosti tudi višja stopnja zaupanja osebnih in intimnih lastnosti. Študije so pokazale, da na internetu pride do spoznavanja intimnih

lastnosti partnerja prej in v intenzivnejši obliki kot v fizični realnosti. Tako lahko internetna zmenkarja v pogovoru preskočita nepomembne teme, ki jih narekuje bonton pri komuniciranju v živo, in se lotita »zadev«, zaradi katerih sta se sploh spoznala (Ben Ze'Ev 2004, 34–42). Malce drugače govorijo izsledki raziskave, ki pravi, da so anketiranci, ki so osnovali intimna razmerja prek interneta, pokazali manjšo stopnjo intimnosti kot pri njihovih razmerjih v živo. Prav tako obstaja razlika v stopnji intimnosti med tistimi, ki imajo tako realna kot internetna razmerja, in tistimi, ki imajo razmerja samo v živo. Pri slednjih je intimnost znatno višja kot pri internetnih zmenkarjih. Sklepna ugotovitev raziskave je torej, da na internetu vendarle ni toliko intimnosti, kot jo je v razmerjih v živo (Scott in drugi 2006, 759–761).

Naslednji paradoks povezuje iskrenost in zavajanje: uporabniki interneta lahko navajajo lažne podatke o sebi (o svojem spolu, starosti, rasi, zakonskem stanu, o tem, ali imajo otroke, zaposlitvi ipd.), medtem ko »ne morejo lagati o osnovnih osebnih lastnostih, kot so prijaznost, smisel za humor, duhovitost in osebni interesi, ki se razkrijejo med daljšimi internetnimi pogovori« (Ben Ze'Ev 2004, 43). Tako kot v realnih se tudi v internetnih razmerjih dogaja, da je ob višji stopnji navezanosti na partnerja nižja raven napačno posredovanih podatkov in osebnih lastnosti. Ženske, lažejo zaradi varnosti, medtem ko moški lažejo več in predvsem o svojem družbeno-ekonomskem položaju. Pri internetnih zmenkarjih ima iskrenost pomembno vlogo, saj je pomembna pri vzpostavitvi intimne internetne zveze. Zaupanje osebnih skrivnosti je jedro iskrenosti in iz ljudi privleče na dan fantazije in želje, za katere posamezniki morda sploh niso vedeli, da jih imajo. Tako so ženske na internetu seksualno bolj zgovorne kot v realnem življenju, moški pa čustveno bolj občutljivi (Ben Ze'Ev 2004, 42–46).

Konflikt med odkritostjo in domišljijo je sila podoben, kjer je zaradi narave internetnega komuniciranja anonimnost zagotovljena, po drugi strani pa se zaradi odprtosti in zaupanja na internetu zdi, kot da vsak vsakogar pozna do te mere, da lahko drug drugemu zaključujejo stavke in berejo misli.

Paradokсна povezavo med stalnostjo in prekinitvijo oziroma nestalnostjo Aaron Ben Ze'Ev pojasnjuje z razliko med končanjem pogovora pri internetnem komuniciranju in komuniciranju v živo. Pri slednjem je zelo malo verjetno, da bo sogovornik sredi pogovora izginil, medtem ko je pri računalniško posredovanem komuniciranju to nekaj čisto navadnega

in sprejemljivega. Internetni sogovornik lahko zaključi pogovor kar sredi interakcije, brez izgovorov izgine iz pogovornega okna, kar njegovega sogovornika ne bo prizadelo ali osupnilo. Prav tako se redko dogaja, da bi v realnosti srečali osebo, s katero smo končali internetno romanco, ali obratno, se pravi, da bi na internetu začeli romanco z osebo, s katero smo v realnosti prekinili stike (Ben Ze'Ev 2004, 46–48). Po navadi se razmerja v živo razvijajo v okviru ožje okolice, kar pomeni veliko večjo verjetnost, da bomo svojo bivšo ali bivšega srečali ob (ponavadi) nepravem času.

Naj omenim še paradoks zveze na daljavo, kjer sta si partnerja fizično zelo daleč, medtem ko sta si po duši, občutkih, ki nastanejo s pogovori prek interneta, lahko zelo blizu. V realnih razmerjih pa je lahko prav nasprotno, partnerja sta si fizično blizu, a sta si duševno zelo daleč narazen (Ben Ze'Ev 2004, 51–55).

2.9 Preware na internetu

Občutljiva tema pri internetnih zmenkarjih je vsekakor internetna nezvestoba. Whitty, ki je podrobneje analizirala nezvestobo na internetu, je ugotovila, da moramo pri tem pojmu upoštevati razliko med spolno oz. seksualno nezvestobo, čustveno nezvestobo in pornografijo (Whitty 2005, 57). Po Aaronu Ben Ze'Evu pa obstaja razlika, če ima nekdo spolne fantazije o osebi, za katero so minimalne ali nične možnosti, da bi jo kdaj srečal (npr. filmske zvezde, slavni pevci in pevke, porno dive, playboy zajčice ipd.), ali če fantazira o osebi, ki jo osebno pozna. Po Ben Ze'Evu je fantaziranje moralno manj sporno, kadar ne vpliva na posameznikovo zasebno življenje oziroma na njegov odnos s partnerko ali partnerjem (Ben Ze'Ev 2004, 201). Podobnih misli glede spolnih fantazij je tudi Whittyjeva, ki meni, da lahko veljajo za prevaro, če vplivajo na realna razmerja (Whitty 2005, 58).

Pri komuniciranju prek interneta resda ni telesnega stika, a zaradi tega erotična izkušnja ni nič manj realna. Interakcija, ki se odvija med posameznikoma med pošiljanjem seksualno nabitih sporočil, je polna čustev, poželenja in vznburjanja. Tako internetni seks ni samo pogovor o seksu in seksualnih željah, marveč lahko spodbudi tudi takšen odnos, ki pripelje do masturbacije, vznburjenja, zadovoljitve in orgazma (Ben Ze'Ev 2004, 208). Takšen internetni odnos že lahko velja za prevaro *offline* partnerja, pri čemer razne študije ugotavljajo, da se

moškim v nasprotju od žensk takšen odnos ne zdi prevara *offline* partnerja (Taylor 1986) in Sheppard, Nelson in Andreoli-Mathie (1995) v Whitty 2005, 58).

Med razlogi za spolna razmerja prek interneta Aaron Ben Ze'Ev navaja predvsem radovednost, eksperimentiranje in nezadovoljstvo z dejanskim spolnim življenjem. Pomemben razlog je tudi ta, da se na internetu ni mogoče okužiti s prenosljivimi boleznimi, kot tudi ni mogoče zanositi. Internetni seks je hitra, enostavna in kadarkoli dostopna metoda zadovoljevanja spolne potrebe. Na prvi pogled je videti neškodljiva in moralno nesporna, a vendar lahko pusti posledice, podobne posledicam dejanske prevare (Ben Ze'Ev 2004: 207–210); prav tako lahko zaradi tega upade zanimanje za realnega partnerja, kar lahko v končni posledici privede do razpada partnerske zveze (Ben Ze'Ev 2004, 210–213). Včasih pa so učinki tudi povsem nasprotni, saj nekateri pari s pomočjo internetnega seksa samo še poživijo resnično razmerje.

V tem poglavju so na kratko povzeti bistveni sociološki pogledi na proces spoznavanja partnerjev prek interneta. V naslednjem poglavju bodo predstavljeni pojmi kot je individualizacija ter Giddensovi preobrazba intimnosti in plastična seksualnost ter refleksivni projekt jaza.

3 Obdobje pozne modernosti

V zadnjih nekaj desetletjih je v razvitih, zahodnih družbah nastopil čas pomembnih družbenih sprememb in novosti, ki ga nekateri sociologi opisujejo kot prehod iz modernosti v postmodernost (Inglehart), iz modernosti v poznomodernost (Giddens) ali iz modernosti v visoko modernost (Beck). Po Inglehartu želi postmoderna na eni strani zavreči celotno modernost in z njo povezane pojme racionalnosti, avtoritete, tehnologije in znanosti, na drugi strani pa želi obuditi tradicionalne vrednote in norme, povezane z družino kot institucijo, ki vzgaja in krepi intimne odnose med člani. Spet tretja stran teži k iskanju novih vrednot in življenjskih stilov, ki se kažejo tako v večji toleranci do kulturne, etnične in spolne različnosti kot v večjem poudarku na individualnosti (Inglehart v Švab 2001).

Preobrazbe se ne dogajajo zgolj na institucionalni ravni, pač pa tudi na ravni individualnega življenja in sebstva. Novi življenjski stili vzpostavljajo nove institucije in hkrati bistveno spreminjajo že obstoječe. Vplivi sprememb potekajo tudi v nasprotni smeri: obstoječe institucije in tradicionalni vzorci vsakdanjega življenja se upirajo novemu. Giddens (2000) ugotavlja, da imajo tradicija, običaji in navade tudi v tem obdobju še vedno pomembno vlogo. Tako smo v pozni modernosti priča pozivom k ohranjanju starega, k varovanju moralnega reda, ki se zdi zaradi teh sprememb vse bolj načet. Nove zgodbe doživljajo svoje nasprotje v starih zgodbah in prek tega se kristalizira družba pozne moderne. Vsakdanji svet posameznic in posameznikov pa je tisti ključni prostor, kjer potekajo omenjene preobrazbe. Gre za spremembe, ki jih je Giddens (2000) označil kot proces preobrazbe intimnosti.

Pojav, ki je v 20. stoletju očitno dobil svetovne razsežnosti, pridobiva na začetku novega stoletja novo obliko, ki jo teoretiki različno poimenujejo. Pri A. Giddensu gre za obdobje visoke oziroma pozne moderne, po Z. Baumannu za obdobje tekoče moderne, po U. Becku pa za obdobje visoke, druge oziroma refleksivne moderne. Vendar pa sama izbira termina ni tako pomembna, kot je bistveno razumevanje družbenih pogojev in kontekstov fenomena. Glede pojava postmodernosti namreč prevladuje prepričanje, da to ni »preprosta kontinuiteta modernih procesov, ampak obdobje porajanja kvalitativno novih fenomenov, ki v temeljih spreminjajo sodobni svet« (Švab 2001, 68). Giddens nadalje ugotavlja, da se diskontinuiteta modernosti (v razmerje do tradicionalnih načinov družbenega reda) kaže v dveh vidikih: v

svoji razsežnosti tako, da se globalizira, in v svoji intenzivnosti tako, da posega v same značilnosti intimnega, osebnega vsakdanjega življenja (Švab 2001).

Giddens (1991) in Beck (1994) zagovarjata tezo, da sodobno dogajanje ni toliko »slovo od velikih zgodb moderne«, kot menijo nekateri postmodernistični družboslovci, kakor je pozna ali refleksivna oblika modernizacije, ki med drugim ukinja in presega vzorce refleksije v dosednji moderni in terja nove, delno še nepoznane vzorce refleksije (Ule 2000, 34).

»Gre za institucionalno refleksivnost, ki je konstitutivni element organizacije in transformacije družbenega življenja in pomeni regularno uporabnost vednosti v kontekstih družbenega življenja.« (Švab 2001, 69). V refleksivni modernosti imajo po Giddensu glavno vlogo družbene vede, ki poleg akademske vednosti vključujejo tudi številne vrste ekspertnih in popularnih terapevtskih znanj, od priročnikov za samopomoč do raznih vodnikov. (Švab 2001).

Širjenje institucionalne refleksivnosti je posebna značilnost modernih družb v razmeroma nedavnem obdobju. Večja geografska mobilnost, množično mediji in kup drugih dejavnikov so spodrezali tradicionalne elemente v družbenem življenju, ki so se dolgo upirali modernosti oziroma so se ji prilagodili. Prav nenehna refleksivna inkorporacija znanja ne zapolnjuje te vrzeli, temveč izziva spremembe, ki se hitro širijo med osebnimi pa tudi globalnimi konteksti delovanja (Giddens 2000, 36).

Po Giddensu poteka pozna modernost v naslednjih glavnih segmentih (Švab 2001):

Zaupanje - pomembnost zaupanja izvira iz obstoja abstraktnih sistemov, kot so transportni sistem, telekomunikacije, finančni trgi, jedrske elektrarne, vojaška sila, transnacionalne korporacije, mednarodne organizacije in množični mediji, na katerih temelji vsakdanje življenje ljudi, čeprav jim delovanje teh sistemov ni povsem jasno. Z razvojem teh abstraktnih sistemov je zaupanje v neosebna načela in v anonimne ljudi postalo neogiben del socialne eksistence. Tako družbeno življenje temelji na nepoznavanju načinov delovanja stvari in na abstraktnem zaupanju v ekspertne sisteme.

Giddens s svojim konceptom zaupanja na novo opredeli razmerje med neosebnim zaupanjem in temeljnim osebnim zaupanjem. Po njegovem ne gre za to, da so se družbene značilnosti, ki so prej sodile v vsakdanje življenje ali življenjski svet, sedaj prenesle v abstraktne sisteme,

temveč za to, da so se mreže in načini vsakdanjega življenja spremenile skupaj s širšimi družbenimi spremembami. To pomeni, da se transformira sama narava osebnega, ne pa da osebno življenje izginja v korist neosebno organiziranih sistemov. Po Giddensu torej med neosebnostjo abstraktnih sistemov in intimnostjo osebnega življenja ni »diametralnega nasprotja«, marveč so osebno življenje in družbene vezi, ki so v njem prisotne, »globoko povezane z daljnosežnostjo abstraktnih sistemov«. Zaupanje v abstraktne sisteme Giddens še podpre s konceptom »*ontološke varnosti*«: ta pomeni zaupanje, ki ga ima večina ljudi v kontinuiteto osebne identitete ter neomajnost družbenega in materialnega okolja delovanja. Prav občutek, da se lahko zanesemo na ljudi in stvari, je bistvenega pomena v pojmu zaupanja in temelji na občutku ontološke varnosti. Obdobje, ko se »pridobiva« ontološka varnost, je čas primarne socializacije, njeno družbeno okolje pa je družina.

Tveganost - pomeni negotovost glede posledic posameznikovega delovanja oziroma nedoločeno verjetnost negativnih, škodljivih učinkov, ki lahko nastopijo neodvisno od posameznikovega hotenja. Življenje je povezano z nevarnostmi, ki jih posamezniki pa tudi večje organizacije ne morejo nadzorovati in ki lahko močno vplivajo na posameznike ali populacijo in lahko celo ogrožajo njihovo življenje. Zato si je vredno zapomniti, da življenje v tvegani družbi pomeni živeti s preračunljivim odnosom do odprtih, pozitivnih in negativnih možnosti delovanja, s katerimi se v sodobnem in družbenem bivanju nenehno srečujemo.

Globalizacija – gre za proces razširjenja mrež ekonomskih, političnih in kulturnih družbenih odnosov po svetu. Del tega procesa pa so tudi gibanja za krepitev lokalne avtonomije in regijske kulturne identitete.

Nejasnost – je kot oblika negotovosti tista značilnost družbenega življenja, ki se v pozni modernosti izraža v neogibnosti nenamenskih in latentnih učinkov družbenega delovanja, ki ne more biti v celoti predvidljivo.

V pozni modernosti prihaja do novih oblik in vsebin intimnih odnosov, ki bistveno vplivajo na vsakdanje življenje posameznikov. Preobrazba intimnosti je intenziven proces, povezan s širšimi družbenimi spremembami. Družbeni akterji so se primorani odločati o svoji zasebnosti in o intimnem življenju v prihodnosti.

Pozna modernost je povzročila razmah posameznikovih potencialov za oblikovanje zasebnega življenja na račun zmanjšanja objektivnih vplivov širšega družbenega okolja. Zasebna sfera s tem seveda ni postala popolnoma neodvisna od vplivov okolja, pač pa so se posameznikom odprle številne možnosti in priložnosti pri ustvarjanju zasebnega življenja. »To je povzročilo spremembe v oblikovanju življenjskih stilov posameznikov, v kvaliteti življenja in tudi v zasebnosti. Spremenili so se odnosi med spoloma, spremenile so se družinske oblike in spremenila se je vloga posameznikov in posameznic kot družbenih akterjev« (Petrovčič 2005, 25). Preobrazila se je sama narava osebnega (Giddens 1990), ki zahteva od posameznikov, da se v množstvu izbir odločijo za optimalno varianto. »Postmoderni posamezniki so vse bolj prepuščeni samim sebi in svojim individualnim rešitvam, ki pa zaradi same narave družbe nikakor niso enoznačne in trdno določene, ampak vse bolj večpomenske in tvegane in zato vodijo k izgubi gotovosti in s tem povezani pluralizaciji kriterijev in racionalnosti« (Ule 2000, 36).

Številne kulturne in strukturalne spremembe družb so pripomogle tudi k preobrazbi odnosov in sfere intimnosti skozi prostor in čas. Intimnost in ljubezen v preteklosti nista igrali tako pomembne vloge kot danes. Podvržene so bile rigidnim tradicionalnim odvisnostim, omejitvam in zunanjim pričakovanjem vlog in norm. Posamezniki v tradicionalnih družbah niso bili svobodni pri izbirah in emocionalnem izražanju. Relativna samozadostnost, zaprtost in statičnost tedanjih družb posamezniku ni omogočala aktivnejše vloge. S tem, ko je prišlo do razpada tradicionalnih družbenih vezi in oblik ter do prehoda k vse bolj kompleksnim oblikam in praksam, so postajali tudi medosebni odnosi bolj zapleteni. To je vodilo k vse večjim zahtevam po zavedanju lastnih čustev in ukvarjanju z njimi. Tradicionalne družbe tudi niso poznale intimnosti v taki obliki, kot jo poznamo danes, hkrati pa so bile bolj prežete z emocionalnimi vsebinami kot moderne družbe, ki jih je v glavnem usmerjala racionalnost. V času moderne so bili posamezniki ravno tako sposobni čustvovanja, vendar je bilo to zaradi prevladujočega procesa racionalizacije potisnjeno v sfero doma in družine.

Čas pozne moderne je povzročil razmah posameznikovih potencialov za oblikovanje zasebnega življenja ob hkratnem zmanjšanju objektivnih vplivov širšega družbenega okolja. Zasebna sfera tako ni postala popolnoma neodvisna od vplivov okolja, temveč so se posameznikom odprle številne možnosti in priložnosti pri ustvarjanju zasebnega življenja. To je povzročilo spremembe v oblikovanju življenjskih stilov posameznikov, v sami kvaliteti življenja in tudi v

zasebnosti. Spremenili so se tako odnosi med spoloma, kot so se spremenile tudi družinske forme in vloga posameznikov in posameznic kot družbenih akterjev.

3.1 Individualizacija

Spremembe v intimnih in zasebnih razmerjih so hkrati tesno povezane s procesi refleksivne individualizacije (Beck 2001).

Individualizacija je temeljni proces pozne modernosti, ki pa ne označuje le osvoboditve iz vnaprej postavljenih družbenih vezi in form (dimenzija osvoboditve), temveč jo sestavljata še izguba tradicionalne varnosti in stabilnosti (dimenzija odčaranja) in novo vključevanje v družbo (dimenzija nadzorovanja oziroma reintegracije). Vse tri dimenzije sestavljajo ahistorični model individualizacije, kot ga opredeli Beck, ki tudi poudari, »da proces individualizacije vključuje objektivni življenjski položaj in subjektivno zavest« (Beck 2001, 188).

Ule in Kuhar (2003, 22) individualizacijo opisujeta kot celoto družbenih procesov in izkušenj, »za katere je po eni strani značilno raztapljanje vnaprej predpisanih in standardiziranih življenjskih oblik, kot so razredna pripadnost, spolne vloge, jedrna družina itd., po drugi strani pa razpad urejenih normalnih biografij, življenjskih vodil in okvirov življenjskih orientacij. Proces socializacije v pozni moderni družbi je torej zamenjan s procesom individualizacije«. Tako imenovani individualni življenjski projekti pomenijo celovit preobrat v načinih življenja, mišljenja, identitetnih in subjektivnih strukturah posameznikov, njihovih medosebnih odnosih in družbenih razmerjih.

Dahrendorf (v Kuhar in Ule 2003, 23) ugotavlja, da »individualizacija po eni strani povečuje množico ter kakovost možnosti in alternativ, ki so na voljo posameznikom v določenih situacijah«. Obenem pa zmanjšuje obseg in moč medosebnih povezav in trdnih skupnosti ter zavezanosti posameznikov tem povezavam in skupnostim.

Individualizacija ni pojav, ni izum druge polovice 20. stoletja. Ustrezne 'individualizirane' življenjske sloge in položaje najdemo že v renesansi (Burckhardt), v

dvorni kulturi srednjega veka (Elias), v svetni askezi protestantizma (Max Weber), v osvoboditvi kmeta iz stanovske podložnosti (Marx) ter v 19. in začenjajočem se 20. stoletju v rahljanju medgeneracijskih vezi družine (Imhof) kot tudi v mobilnostnih procesih – na primer v begu s podeželja in naglemu naraščanju mest (Lederer, Kocka) itd. V tem splošnem smislu pomeni 'individualizacija' določene subjektivno-biografske aspekte civilizacijskega procesa, posebej na njegovi zadnji stopnji industrializacije in modernizacije (Beck 2001, 188).

»Individualizacija je kompleksen pojav, ki vsebuje več protislovnih sestavin. Po eni strani je dedič postadolescentovskih življenjskih stilov in njihova transgeneracijska posplošitev, po drugi pa radikalizacija meščanskega zasebnštva« (Ule 2000, 58). Če v družbi prevlada prvi vidik, »potem se to kaže v večji toleranci do drugačnosti ter v krepitvi nekaterih značilnosti, ki označujejo kulturno modernizacijo mladine: fluidnost in dinamičnost v osebnostnem razvoju in socialnih gibanjih, personalizem, inkluzivnost in univerzalizem, težnja k udeležbi in odpor do nasilja« (Ule 2000, 58). Če pa prevlada drugi vidik, potem stopijo v ospredje »egocentrizem, tekmovalnost, zoževanje interesov večine ljudi na obseg zasebnega sveta, apolitičnost, poudarjanje lastnine, nesolidarnost s socialno robnimi kategorijami ljudi« (Ule 2000, 58).

Težnja k individualizaciji je najbolj očitna med mladimi, saj se prav v mladosti začneja oblikovanje trajnih življenjskih stilov in vrednostnih usmeritev. Pri odraslih pa se individualizacija kaže kot »nepristajanje na utrjene socialne definicije, socialne vloge, poklicne profile, vstopanje v individualno in konsezualno določene partnerske in družinske zveze, vračanje v izobraževalni proces in večja pripravljenost posameznikov za to, da sami poskrbijo za svoje življenje in socialno varnost, ne da bi se zanašali na državo in druge institucije« (Ule 2000, 58).

Beck (v Ule 2000, 59) razume individualizacijo kot širok proces reforme modernih družb, ki vsebuje dinamizacijo in pluralizacijo življenjskih pogojev, življenjskih vzorcev in stilov; individualizacija je naziv za proces prestrukturiranja in dinamiziranja življenjskih stilov. Po njegovem individualizacija zajema tri glavne družbenostrukturalne procese:

1. Neznansko povečanje materialnega življenjskega standarda po koncu druge svetovne vojne, razvoj množične potrošnje in velike možnosti za razvoj individualnih potrošniških stilov ter navad, kar je posledica razvoja različnih individualnih

življenjskih stilov. Bolj kot so se ljudje osvobajali pritiska boja za vsakdanjo materialno eksistenco, več časa so posvečali prostemu času, potrošnji, bivalnim razmeram, medosebnim odnosom in razvoju svoje osebnosti. (Ule 2000)

2. Povečana družbena in prostorska mobilnost prebivalstva. To je povezano z velikimi spremembami v poklicni strukturi, v ekspanziji različnih servisnih in uslužnostnih dejavnosti in ustanov ter v vse večji participaciji žensk na trgu dela. »Ta mobilnost je trgala ljudi iz tradicionalnih življenjskih svetov in življenjskih povezav, spajala med seboj do tedaj ločene socialne sloje in razrede in pomešala do tedaj utrjene in različne življenjske načine in poti« (Ule 2000, 59).
3. »Vedno daljše šolanje in raznovrstno izobraževanje vse večjega dela mlade populacije podpirata težnje k bolj poglobljenim samoiskanjem posameznikov in k refleksiji življenjskih poti ter možnosti, ki privedejo do globalnega prespraševanja in dvoma mladih v tradicionalne in življenjske vrednostne usmeritve in življenjske poti« (Ule 2000, 59).

Beck (2001) tudi meni, da bi bilo treba individualizacijo razumeti kot nasprotje med prisilo in svobodo. Na eni strani imamo svobodo in odločanje, na drugi pa prisilo in prilagajanje ponotranjenim tržnim mehanizmom. Na eni strani imamo odgovornost do sebe, na drugi strani odvisnost od pogojev, ki jih kot posamezniki ne moremo nadzorovati. Pri teh pogojih pa gre za samoprisilo posameznika k normiranju lastnega obstoja. Individuumi so torej svobodni, hkrati pa odvisni od trga delovne sile.

Individualizacija torej ni vnaprej pripravljeno negativno ali pozitivno dogajanje. Je pa vsekakor izziv za posameznika, ki je povezan z mnogimi obeti in tveganji. »Odpravlja življenjske oblike, ki so bile značilne za tradicionalne industrijske družbe in omogoča nastajanje novih oblik, v katerih posamezniki sami »oblikujejo«, inscenirajo, vežejo svoje biografije« (Ule 2000, 486).

Individualizacija življenjskega poteka zahteva večjo pripravljenost za sprejemanje tveganjih odločitev tako v poslovnem kot tudi v vsakdanjem življenju, večjo sposobnost ljudi, da poskrbijo sami zase. Vendar pa posameznik zaradi izgube trdnih socialnih norm in znanja o ravnanju v kriznih in stresnih situacijah doživlja prej stres individualizacije kot pa njene osvobajajoče obete. Od tod domneva, da individualizacija življenja na ravni tržno in medijsko reproduciranih življenjskih vzorcev daje predvsem bolj ali manj iluzorni vtis

emancipacijskega procesa. Prinaša pa številne pritiske in strese na ravni realnega vsakdanjega življenja, med katerimi prevladujejo stresi zaradi občutka negotovosti, nekompetentnosti in obenem vse bolj zgodnji pritiski dolgoročnih izbir (Ule 2000).

Sam proces individualizacije torej ni nekaj novega, le pojavlja se v drugačnih oblikah kot v preteklosti. Medtem ko so si v preteklosti »luksuz« individualizacije lahko privoščile le majhne elitne skupine privilegirancev, se »tvegane priložnosti« individualizacije dandanes demokratizirajo ali, natančneje: individualizacija oziroma možnosti individualizacije so danes nekaj, kar pravzaprav proizvaja sama družba, in sicer v kontekstih blagostanja, izobraževanja, prava, mobilnosti, itd. (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 16). Tisto, kar torej loči današnjo individualizacijo od pretekle, je premik od določenosti družbenih akterjev s strani tradicionalnih družbenih omejitev in življenjskih stilov k svobodnim posameznikom, ki sami usmerjajo svojo življenjsko zgodbo (Beck in Beck-Gernsheim 2006).

V začetnem obdobju modernizacije je bila individualizacija rezervirana le za moške, saj naj bi bil interes ženske vključen v interes drugih individuumov, natančneje njenega očeta ali moža. Iz tega tudi izhaja, da ženska ni potrebovala volilne pravice, imena in statusa (Bock 2004). V procesu individualizacije je bila zelo pomembna »emancipacija ženskih biografij« oziroma dejstvo, da se je tudi ženska postopoma osvobodila svoje eksistenčne povezanosti z družino, kar se je počasi začelo dogajati šele ob koncu 19. stoletja, okrepilo pa se je šele v 60. letih 20. stoletja. Dokler je bil samo moški tisti, katerega biografija je poznala proces individualizacije, in dokler je bila ženska deležna zgolj »komplementarnega življenja«, nekakšnega priveska, ki se razdaja drugim, je bil obstoj družinske skupnosti v veliki meri zagotovljen – seveda za ceno neenakosti žensk. Odkar pa je ta »razpolovljena moderna« po zaslugi ženskih bojev za emancipacijo postala preteklost, se je v zgodovini žensk pa tudi v življenju moških in žensk začelo novo obdobje. Šele v tem obdobju se je začelo dogajati, da se »v trenutku ljubezni združita človeka, ki oba živita vsak svojo, samostojno, »lastnoročno izdelano biografijo«, podrejeno specifičnim možnostim in prisilam (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 72). Iz tega izhaja, da individualizacija ni nekaj novega, pač pa je novo to, da je postala splošno razširjena, demokratizirana.

To, kar je v sodobni individualizaciji pravzaprav najbolj novo, je skoraj obsesivna prisila k izbirnosti in k refleksiji, namreč k premisleku o tem, kaj določena identifikacija in določena razlika pomenita v gradnji življenjske kariere posameznika. Dejstvo, da je danes posameznik

izpostavljen nenehnim izzivom in pritiskom, ki zahtevajo dinamičen proces oblikovanja identitete, je sestavina družbenih sistemov.

Nekateri družboslovci (Bauman 2001, Beck in Beck-Gernsheim 1999) menijo, da je individualizacija danes »neizbežna usoda« in ne izbira. To pomeni, da se družbeni vplivi na vsakdanje življenje posameznikov in posameznic vse bolj zmanjšujejo, medtem ko se odgovornost za oblikovanje lastne biografije vse bolj prenaša na posameznika (Švab in Kuhar 2005, 44). Za Becka in E. Beck-Gernsheim (1999) pa individualizacija pomeni, da tradicionalni družbeni odnosi, vezi in prepričanja, ki so nekoč določali življenje ljudi v najmanjših podrobnostih, danes izgubljajo pomen. Giddens (1991) zato govori o »refleksivnem projektu sebstva« (Švab in Kuhar 2005, 44), kjer identiteta posameznika ni več vnaprej določena in zamejena, temveč je ves čas v procesu nastajanja (Švab in Kuhar 2005, 44).

3.2 Refleksivni projekt jaza

Po Anthonyju Giddensu se refleksivnost moderne širi v samo jedro posameznikovega sebstva. Ta proces Giddens pojasni s tezo, da so spremembe v intimnih vidikih osebnega življenja neposredno povezane s širšimi družbenimi razmerami. Sebstvo tako postane refleksivni projekt. Giddens tudi trdi, da se prvič v človeški zgodovini pokaže prepletenost med jazom in družbo na globalni ravni, čeprav seveda ne zanika pomena »intermediarnih povezav na lokalni in državni ravni« (Švab 2000, 209).

Refleksivni projekt jaza, ki ga sestavljajo medsebojno povezane, a venomer revidirane biografske zgodbe, se dogaja v kontekstu mnogovrstnih izbir, ki se filtrirajo skozi abstraktne sisteme (npr. denarni sistem, informacijski mediji, znanost). Tu igrajo pomembno vlogo življenjski stili. Živimo v družbi, v kateri smo zanemarili tradicijo bolj kot kdaj koli prej, saj veliko področij posameznikovega življenja ne določajo več vnaprej določeni vzorci in navade, ampak se mora posameznik nenehno pogajati za možnosti njemu lastnega življenjskega stila, zato je refleksivni projekt sebstva temu ustrezno pomemben. Posameznik je prepuščen samemu sebi, da oblikuje svojo življenjsko zgodbo, da najde svoj smisel, stabilnost in srečo.

Pri tem pa je bistveno, da takšne odločitve niso zgolj »zunanji« oziroma »obrobni« vidiki posameznikovih odnosov, temveč določajo, kdo posameznik pravzaprav je (Giddens 2000).

»Danes je jaz za vsakogar reflektivni projekt, bolj ali manj nenehno izpraševanje preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Gre za projekt, ki poteka »med obiljem reflektivnih virov, kot so terapija, priročniki za samopomoč, televizijski programi in članki v revijah« (Giddens 2000, 37).

Središče dogajanja pozne modernosti tako postane jaz, družba pa orodje, ki posamezniku omogoča oblikovanje individualnega življenja (Beck v Beck in Beck-Gernsheim 2006). »Individualizacija v tem smislu pomeni, da se biografija ljudi osvobodi vnaprej danih fiksacij, da postane odprta, odvisna od odločitev in je kot naloga preložena v roke vsakega posameznika« (Beck 2001, 197). Tako postane jaz reflektivni projekt, katerega prioriteta je samoaktualizacija. Biografija pa se iz normalne prelevi v izbrano, reflektivno ali »naredi si sam« biografijo« (Beck 2002, 3). Ta pa ni le zaželena, temveč je zapovedana. Vsak posameznik se mora sam odločiti o svojem življenjskem slogu, o svoji identiteti in o svoji usodi. To zahteva od ljudi večjo sposobnost, da poskrbijo sami zase in da oblikujejo lastno pripoved, ki jim bo omogočala avtonomijo in nudila občutek varnosti. Individualizacija ima za posameznika dvojne posledice: na eni strani mu omogoča več izbire in svobode, na drugi pa prinaša v njegovo življenje več konfliktov, prelomov in tveganj, saj nikoli ne more zagotovo vedeti, da ni izbral/a napačne življenjske odločitve (Beck-Gernsheim 2006).

Posledice reflektivnega projekta jaza so:

- jaz je refleksiven projekt, za katerega je odgovoren vsak posameznik sam (smo, kar iz sebe naredimo);
- jaz je pot razvoja iz preteklosti v predvideno prihodnost;
- reflektivnost jaza je nepretrgana in prodorna;
- jaz ustvarja svojo zgodbo, naracijo (avtobiografijo);
- »samoaktualizacija« implicira nadzor nad časom (gre za ustvarjanje osebnih časovnih con, ki so le posredno povezane z zunanjim časovnim redom);
- reflektivnost jaza se razširja na telo, ki je sestavni del delovanja in ne pasivni objekt;
- »samoaktualizacija« je iskanje ravnovesja med priložnostmi in tveganjem;
- »samoaktualizacija« temelji na avtentičnosti (biti iskren/a do same/ga sebe);

- življenjski potek je sestavljen iz niza prehodov; linija razvoja jaza je notranje referenčna – edina povezujoča nit so življenjski prehodi sami (Giddens 2000, 209).

3.3 Preobrazba intimnosti

Pomembna značilnost Giddensove teorije preobrazbe intimnosti je, da je treba intimnost obravnavati v kontekstu širše teorije sodobnih družbenih sprememb. Giddensov namen je pojasniti celoto in kompleksnost spreminjanja današnjih zahodnih družb (t.i. postmodernih družb oziroma, po Giddensu, družb pozne modernosti), kamor uvršča tudi spreminjanje intimnosti in zasebnosti.

»Preobrazba intimnosti pomeni, da je vsem partnerskim razmerjem skupno to, da jih poganja iskanje zadovoljivega razmerja, ki je ključni element osebne potrditve« (Weeks, Donovan, Heaphy v Švab in Kuhar 2005, 88).

Spreminjanje intimnosti je intenziven proces, povezan z več spremembami: s povečanjem avtonomije posameznikov pri definiranju individualne zasebnosti oziroma refleksivnem konstruiranju svojih biografij, s splošnim prestrukturiranjem intimnosti in s spreminjanjem pomenov o zasebnosti. »Spremembe, ki se dogajajo, ne oznanjajo le preobrazbe intimnosti, ampak tudi nov način ustvarjanja intimnosti« (Giddens 2000, 213). V postmodernosti je zasebnost vse bolj definirana od »znotraj«, s posamezniki, ki v njej živijo. Beck ugotavlja (v Giddens 2000, 213), »da se v družini dogajajo strukturne spremembe, ki povzročajo individualizacijo družbenih akterjev«, ki se sami odločajo o tem, kdaj in s kom se bodo poročili, ali bodo imeli otroke, kakšna je njihova spolna usmeritev. Posamezniki torej tako refleksivno vzpostavljajo svoje biografije. Pri tem ne gre za kakšno družbeno prisilo, ampak za to, poudarja Beck, da je sicer avtonomno ustvarjanje biografij tudi družbeno funkcionalno. Avtonomno delovanje posameznikov ni zgolj avtonomija *per se* (osvoboditev posameznikov izpod »tiranije« družbenih norm), kot bi morda sklepali postmodernisti, ampak predvsem funkcionalni odziv na družbene razmere. »Toda izbirnost biografij je le en vidik spreminjanja zasebnosti. Spreminja se tudi narava zasebnih oziroma intimnih odnosov« (Giddens 2000, 213). Te sicer še vedno vodi načelo »zavezanosti«, ki pa je danes zavezanost, glede katere se je treba pogajati in ki jo vodi etika življenja »iz dneva v dan«.

Družbene spremembe pozne modernosti se na ravni osebnega vsakdanjega življenja kažejo v generičnem prestrukturiranju zasebnosti ter v preobrazbi intimnosti (Giddens 2000). Za procese preobrazbe intimnosti je v prvi vrsti značilen trend k vzpostavljanju t.i. čistega razmerja, za katerega velja, da ga ta ali oni partner lahko konča tako rekoč kadarkoli. Razmerje ima možnost, da traja, le pod pogojem, da se mu zavežeta oba partnerja, toda kdor se brez zadržkov veže, tvega, da bo zelo oškodovan, če bi se razmerje razdrlo. Čisto razmerje se nanaša na razmere, v katerih posamezniki vstopajo v družbene odnose zavoljo samih sebe oziroma zavoljo tega, kar lahko iz takšnega odnosa pridobijo in ki traja le, če obe osebi menita, da je druženje obojestransko zadovoljivo.

»Za čisto razmerje je značilna detradicionalizacija, avtonomizacija in nenehna komunikacija, ki je osnova za intimno poznavanje edinstvenosti in avtentičnosti drugega. Najvišji vrednoti takega razmerja sta avtonomija in enakopravnost« (Gross in Simmons v Bezljaj 2007).

Tako razmerje torej predpostavlja enakost med spoloma na čustvenem in spolnem področju. Giddens omenja demokratizacijo zasebne sfere. Pomembno je, da enakovredno vzpostavljamo razmerja z drugimi in spoštujemo zmožnosti drugih, to pa temelji na avtonomiji vsakega posameznika. Posameznik mora torej intenzivno in neprestano delati »na sebi« (tj. na refleksivnem projektu jaza) in na razmerju, da lahko s partnerjem določi pogoje skupnega povezovanja in s tem obstoj samega razmerja. Partnerska zveza tako postane prostor skupnega razvoja in temelji na spoznanju pomena drugega za naš refleksivni projekt. Biti v partnerski zvezi tako ne pomeni nekega stanja, pač pa proces, kjer s pomočjo intimnosti preraščamo lastne samoprojekte (Štulhofer in Miladinov 2004).

Giddens (2000) meni, da so značilnosti čistega razmerja naslednje:

- To razmerje ni več povezano z zunanjimi razmerami družbenega in ekonomskega sveta. Dober primer za to je zakonska zveza, ki je bila v predmoderni Evropi večinoma pogodbeno, se pravi, da je nastala na pobudo staršev ali sorodnikov in ne na temelju medsebojne privlačnosti. Ta pogodba je bila močno pod vplivom ekonomskih okoliščin. Danes lahko govorimo o izkoreninjanju teh predhodnih zunanjih dejavnikov. V času pozne modernosti pa gre za fenomen, ki ga izvirno spremlja pojav romantične ljubezni kot osnovnega motiva za poroko. Zakonska zveza je vedno bolj razmerje, ki je nastalo in obstaja zaradi emotivnega zadovoljevanja partnerja in izvira iz tesnih stikov z drugim.

- Čisto razmerje obstaja le samo po sebi in deluje v korist obeh partnerjev. Zato lahko v takem razmerju, ki obstaja samo po sebi, vsaka stvar, ki »gre narobe« med partnerjema, to razmerje ogrozi. Takšno razmerje je zaradi ljubezenskih in spolnih nasprotij in težav težko vzpostaviti in vzdrževati kot zadovoljujoče razmerje.
- To razmerje je odprto in refleksivno. Bolj ko je razmerje odvisno le samo od sebe, bolj se je treba o njem refleksivno spraševati, iz tega pa izvirajo tudi napetosti. Bistveni del čistega razmerja je prav samoizpraševanje, ki je tesno povezano z refleksivnim projektom jaza. »Refleksivna koordinacija vseh intimnih razmerij, ne glede na to, kako blizu so »popolni čistosti«, sodi k širši refleksivnosti modernosti (Švab v Giddens 2000, 215).
- Medosebna zavezanost igra osrednjo vlogo v čistem razmerju. Pravzaprav nadomešča »zunanja sidrišča«, ki so jih tesne osebne povezave imele v predmodernosti. Čisto razmerje ne more obstajati brez osnovnih elementov recipročnosti (Švab v Giddens 2000, 215). Zavezanost je težko vzdrževati prav zato, ker predpostavlja obojestransko odločitev za čisto razmerje.
- Čisto razmerje temelji na intimnosti, ki je pogoj za morebitno dolgotrajno razmerje. Intimnost se tu pojmuje kot drugi obraz zasebnosti oziroma vsaj postane možna in zaželeno, ko že obstaja osnovna zasebnost.
- V čistem razmerju ima bistveno vlogo medosebno zaupanje med partnerjema, ki ne more biti »dano«, pač pa si ga je potrebno pridobiti. Posameznik mora biti zato zaupljiv, kakor tudi vreden zaupanja, da si tovrstno zaupanje sploh lahko pridobi. Zaupanje je tesno povezano z intimnostjo in implicira ravnotežje med avtonomijo in vzajemnim razkrivanjem, ki je nujno za samo vzdrževanje intimnih razmerij.
- Čisto razmerje je diadno razmerje, ki »je verjetno delno posledica nezavedne želje, da bi obnovili občutek izključenosti, ki ga dojenček doživlja ob materi« (Giddens 2000, 142); seveda pa vpliva tudi na druga intimna razmerja (prijateljstvo, otroci). Posameznik/ca je verjetno vpleten/a v številne oblike družbenih razmerij, ki težijo k »čisti« obliki. Čista razmerja, ki nastajajo predvsem v seksualnosti, zakonski zvezi in prijateljstvu, so značilno medsebojno povezana in oblikujejo specifično okolje intimnosti.
- Čisto razmerje velja za vse vrste intimnih partnerskih razmerij in se ne omejuje na zakonsko zvezo ali na heteroseksualno usmeritev. Zato je to razmerje, ki se vzpostavlja notranje, samo po sebi, in lahko tudi hitreje razpade.

Giddens čista razmerja pojasnjuje z zmanjšanjem števila porok oziroma z zmanjševanjem pomena zakonskih zvez, z večanjem števila razvez zakonskih zvez in tudi s pluralizacijo družinskih oblik ter življenjskih stilov.

Bauman (2002) pa je mnenja, da so zveze tipa »dokler naju smrt ne loči« postale pogodbe v stilu »dokler traja zadovoljstvo«, torej začasne in prehodne po definiciji ter nagnjene k enostranskim prelomom, kadarkoli eden od partnerjev zasluti, da ima boljšo možnost in večjo korist, če izstopi iz partnerstva, kakor če ga poskuša ohraniti za vsako ceno. Bauman celo pravi, da razmerja in partnerstva obravnavamo kot stvari, ki bodo porabljene, ne pa proizvedene; partnerska razmerja naj bi torej podlegala enakim kriterijem vrednotenja kakor vsi drugi porabni predmeti. »Na porabniškem trgu domnevno trajne predmete praviloma ponudijo za »poskusno dobo«; obljublajo vrnitev denarja, če kupec ni popolnoma zadovoljen« (Bauman 2002, 206). Če tudi partnerja dojemamo v teh pojmi, pravi Bauman, potem cilj partnerskega razmerja ni več v tem, da bi delovalo oziroma se ohranilo »v dobrem in slabem, v bogastvu in revščini, v bolezni in zdravju, v medsebojni pomoči«, kot je slišati v poročni slovesnosti (Bauman 2002, 206). Cilj partnerstva je torej, sklepa Bauman (2002), da dosežemo »zadovoljstvo s proizvodom«; če dobljeni užitek ne dosega ravni, ki jo je obljubljal in ki smo jo pričakovali, ali če se novost obrabi skupaj z veseljem, lahko zahtevamo ločitev in pri tem navajamo pravice porabnika in zakon o trgovskem blagu.

To pomeni, da se predpostavljena začasnost partnerstev pretvarja v samoizpolnjujočo se prerokbo. Če je zveza med dvema človekoma res podobna vsem drugim porabnim stvarim ali nekaj, od česar pričakujemo, da bo prineslo zadovoljstvo takoj, »v trenutku nakupa«, torej nekaj, kar zavrnemo, če nas takoj ne zadovolji, potem to pomeni, da nima veliko smisla, da »spet zapravljamo denar za isto stvar«, da se vedno znova močno trudimo, da bi rešili partnerstvo, kaj šele, da bi zaradi tega trpeli neprijetnosti in nevšečnosti. »Že majhen spodrseljaj lahko povzroči, da se partnerja razideta; banalna nestrinjanja se spremenijo v grenka nasprotja, rahla trenja obveljajo za znamenja temeljnega in nepopravljivega neskladja« (Bauman 2002, 207).

Čisto razmerje je tisto, ki obstaja samo po sebi, torej temelji zgolj na notranjih načelih delovanja (načelih ljubezni, vzajemnosti ipd.) in ga časovno omejujeta oba partnerja. Je odnos, uresničen s pogajanjem, in neodvisen od zunanjih družbenih determinant, predvsem pa je izrazito individualiziran (Švab v Giddens 2000).

Mirjana Ule (2000) je mnenja, da se v čistem razmerju zahteva in pričakuje stalno medsebojno razumevanje vpletenih oseb in razvito samorazumevanje vsakega posameznika, kar pa pomeni precejšnjo psihološko obremenitev za posameznika. »Čisto razmerje je zelo odvisno od trenutnih nihanj v identitetnih karierah partnerjev. Zato je akutna nevarnost, da tak odnos postaja vedno bolj površinski in bolj kontingenten, namesto da bi se poglobljaj in ohranjal« (Ule 2000, 311).

Čisto razmerje pogosto vzbuja trajne občutke nezadovoljstva s partnerjem oziroma v odnosu, prav zaradi visokih zahtev, ki jih gradnja in ohranjanje čistega odnosa postavlja partnerjema v odnosu, in zaradi razlik v sposobnostih in spretnostih posameznikov in posameznic za ohranjanje in gradnjo takšnega razmerja. V čistem razmerju se težko vzpostavlja ravnotežje odgovornosti in zadovoljstva partnerjev. Kot pravi Mirjana Ule (2000), je »psihološko dejstvo, da bolj ko je tak odnos odvisen od spraševanja partnerjev in njih samih o odnosu, bolj to spraševanje prispeva k napetostim v odnosu« (Ule 2000, 311).

Težnja k pristnosti v odnosih in k pristnemu izražanju samega sebe je lahko pomemben vir medsebojne podpore partnerjev, vendar pa – kot poudarja Giddens (1991, 187) – lahko postanejo čisti odnosi ob odsotnosti zunanjih moralnih meril zelo ranljivi in neodporni, kadar nastopijo težavne razmere in prelomni trenutki ob glavnih življenjskih prehodih. Stalno jim grozi možnost opustitve, razveze ipd. »Ni čudno, da v čistih razmerjih pogosto valovijo jeza, strah in depresivni občutki, tako da nudijo več duševnih obremenitev kot poplačil« (Giddens v Ule 2000, 311).

Danes je pravzaprav težko napovedati, ali je čisto razmerje nekaj, kar bo imelo bolj razdiralne kot pa povezovalne posledice. Vsekakor pa je »čisto razmerje kot razmerje značilno za postmodernost in lahko obstaja, vendar le pod pogojem, da v svoji osnovi ostaja in deluje na tipično moderen način – da ostaja njegov skriti pogoj prav moderni način funkcioniranja zasebnosti« (Švab 2001, 162).

3.4 Plastična seksualnost

Po Giddensu (2000) poteka vzporedno oziroma skupaj z razvojem čistega razmerja tudi razvoj plastične seksualnosti. To je tip seksualnosti, ki je osvobodjena funkcije reprodukcije

(nosečnosti in rojevanja), prav tako pa je odrezana od nekdanje povezanosti s sorodstvom in generacijami.

Seksualno revolucijo v zadnjih nekaj desetletjih je treba razumeti v povezavi z zahtevo po zmanjšanju velikosti družine in iznajdbo modernih metod kontracepcije.

Plastična seksualnost je, kot pravi Giddens, »prvi pogoj za seksualno revolucijo zadnjih nekaj desetletij. Za večino žensk v številnih kulturah in večini zgodovinskih obdobjih je bil morebitni spolni užitek notranje povezan s strahom pred nenehnimi nosečnostmi in zato pred smrtjo, saj je precej žensk umrlo pri porodu in je bila umrljivost novorojenčkov velika« (Giddens 2000, 34). Posledica izuma kontracepcijske tabletke in postopka umetne oploditve zato pomeni revolucijo (ženske) spolne avtonomije, saj se je spolnost lahko za množice žensk prvič ločila od neskončnega cikla nosečnosti in porodov. Za ženske in delno tudi za moške je seksualnost postala prilagodljiva in jo je posameznica lahko oblikovala na različne načine, postala je njena potencialna »last«.

Seksualna revolucija ima na eni strani temelj v revoluciji ženske spolne avtonomije, na drugi pa v razcvetu moške in ženske homoseksualnosti – prav ta je začrtala nove temelje za osvoboditev spolnosti veliko prej in bolj kot seksualno bolj ortodoksna heteroseksualnost.

»Spolnost se je pojavila kot del progresivne diferenciacije seksa od potreb reprodukcije« (Giddens 2000, 34). Danes je ta diferenciacija popolna. Danes, ko oploditev lahko ne le umetno zaviramo, ampak jo lahko tudi umetno povzročimo, je spolnost končno povsem avtonomna. Do reprodukcije lahko pride brez spolnega odnosa, to pa je tudi dokončna osvoboditev seksualnosti, ki zato lahko v celoti postane lastnost posameznikov in njihovih medsebojnih dogovorov.

Giddensovo (2000, 8) pojmovanje plastične seksualnosti je sledeče:

Za emancipacijo, ki je implicitna čistemu razmerju, pa tudi za zahtevo ženske po spolnem užitku, je ključno to, kar imenujem plastična seksualnost. Plastična seksualnost je razsrediščena seksualnost, osvobodjena potreb po reprodukciji. Izvira iz težnje, ki se je porodila nekako v 18. stoletju, da bi omejili velikost družine, pozneje pa se je še bolj razvila kot posledica širjenja moderne kontracepcije in novih reproduktivni tehnologij. Plastično seksualnost lahko oblikujemo kot osebno potezo, zato je notranje

povezana z jazom. Hkrati pa vsaj načelno osvobodi spolnost izpod prevlade falusa, izpod domišljave pomembnosti moške spolne izkušnje.

Za hrvaškega sociologa Aleksandra Štulhoferja (Narobe, 2008) je nastanek plastične seksualnosti tesno povezan z razvojem kulture individualnosti. Kot pravi Štulhofer »ima vsak od nas nekakšno postmoderno poslanstvo, da iz sebe naredi individuuma, ki bo edinstven. Edinstvenost je kriterij uspešnosti, seksualnost pa je zgolj eden od instrumentov za doseganje te edinstvenosti. Seksualnost je del posameznikovega projekta samouresničitve, zato ima eksperimentiranje v seksualnosti veliko vrednost.«

Zdenka Šadl (2000, 61) ugotavlja, »da novo vodilo moderne kulture posameznike/ce usmerja in spodbuja k doseganju (komunikacijsko) bogatega in (emocionalno ter seksualno) zadovoljujočega ljubezenskega življenja.« Ljubezen je vse bolj »pomemben emocionalni cilj in vrednota, ki postaja glavni vir samoizpolnitve in osmislitve življenja (Šadl 2000, 61). Področje človeškega čustvovanja in emocionalnega izražanja ter spolnosti se je zlasti od druge polovice 20. stoletja liberaliziralo. Vendar pa so družbenostrukturne spremembe na sploh ustvarile pogoje, v kateri je ljubezen bolj zapletena in zahtevnejša, kot je bila v varnem zavetju tradicionalnih družb. »V pozni modernosti so intimna razmerja kot taka zahteven projekt sama po sebi, zahtevajo kontinuirano aktivno delo na odnosih, refleksivnost in zavezanost (Giddens 2000, 36), s čimer se spreminja sama narava partnerstev. Ljubezen postaja tudi manj stabilna in gotova, ugotavlja sociologinja A. Hochschild: »povezana je z bojaznijo, saj lahko hitro usahne, umre, partner/ica »pride in gre«, nadomesti ga/jo nova ljubezen, »nov TI«, ali pa tudi ne (naraščanje razvez in števila enoroditeljskih družin ter žensk brez otrok)« (Šadl 2000, 61).

Drugi del diplomske naloge predstavlja kvalitativno in kvantitativno raziskavo. Kvantitativna raziskava, ki jo je opravil Rok, prikazuje različne tipe internetnih zmenkarjev, Anjina kvalitativna raziskava pa prikazuje postopek, značilnosti, prednosti in slabosti ter učinke spoznavanja partnerjev prek interneta.

4 Kvantitativna raziskava

V tem delu diplomske naloge sem analiziral podatke, ki sem jih pridobil s kvantitativno raziskavo. Raziskava prikazuje različne tipe internetnih zmenkarjev, od modernih tradicionalistov do liberlacev.

4.1 Raziskava in pridobitev vzorca za analizo

Podatki, analizirani v tem delu naloge, so bili zbrani v okviru raziskave, ki so jo zasnovali in izvedli Alenka Švab (Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani in Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem), Tina Kogovšek (Filozofska fakulteta in Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani) in Roman Kuhar (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Mirovni inštitut). Začetek raziskave sega v leto 2006, ko je bila izvedena pilotska raziskava z namenom preverjanja razumljivosti, učinkovitosti in veljavnosti anketnega vprašalnika in merskih lestvic. Za potrebe raziskave so se podatki začeli zbirati 26. januarja 2007, nakar so avtorji raziskave zabeležili tri viške prejetih odgovorov, in sicer prvi, peti in dvanajsti dan zbiranja podatkov. Zaključek dostopnosti internetne ankete je bil 12. februar 2007. Povezava do ankete in njeno oglaševanje sta potekala na internetnih straneh, kjer se nahajajo internetni zmenkarji, torej na straneh za spoznavanje partnerjev. Te strani so: www.ona-on.com, www.vijavaja.com, www.poljub.com, www.frendinflirt.24ur.com, www.kupido.siol.net ter www.spoznaj.com.

S pomočjo metode snežne kepe so nato bili izbrani in kontaktirani anketiranci, od katerih so morali avtorji zavreči 29 anket zaradi tega, ker ankete niso jemali resno in posledično niso odgovarjali po resnici.

4.2 Metodologija

Pri analizi baze podatkov sem uporabil poleg funkcije za rekodiranje v isto spremenljivko še izračun Likertove lestvice. S pomočjo te lestvice sem več različnih spremenljivk, ki merijo isto vrednost, zreduciral na eno samo tako, da sem vrednosti vseh spremenljivk po enoti seštel ter dobljen seštevek delil s številom spremenljivk. Tako sem dobil spremenljivke »varanje

prek interneta«, »partnerska zveza«, »romantična ljubezen«, »moške in ženske vloge« ter »odprtost partnerske zveze«. Vse spremenljivke pred izdelavo Likertove lestvice so bile 5-stopenjske in so merile strinjanje s trditvami.

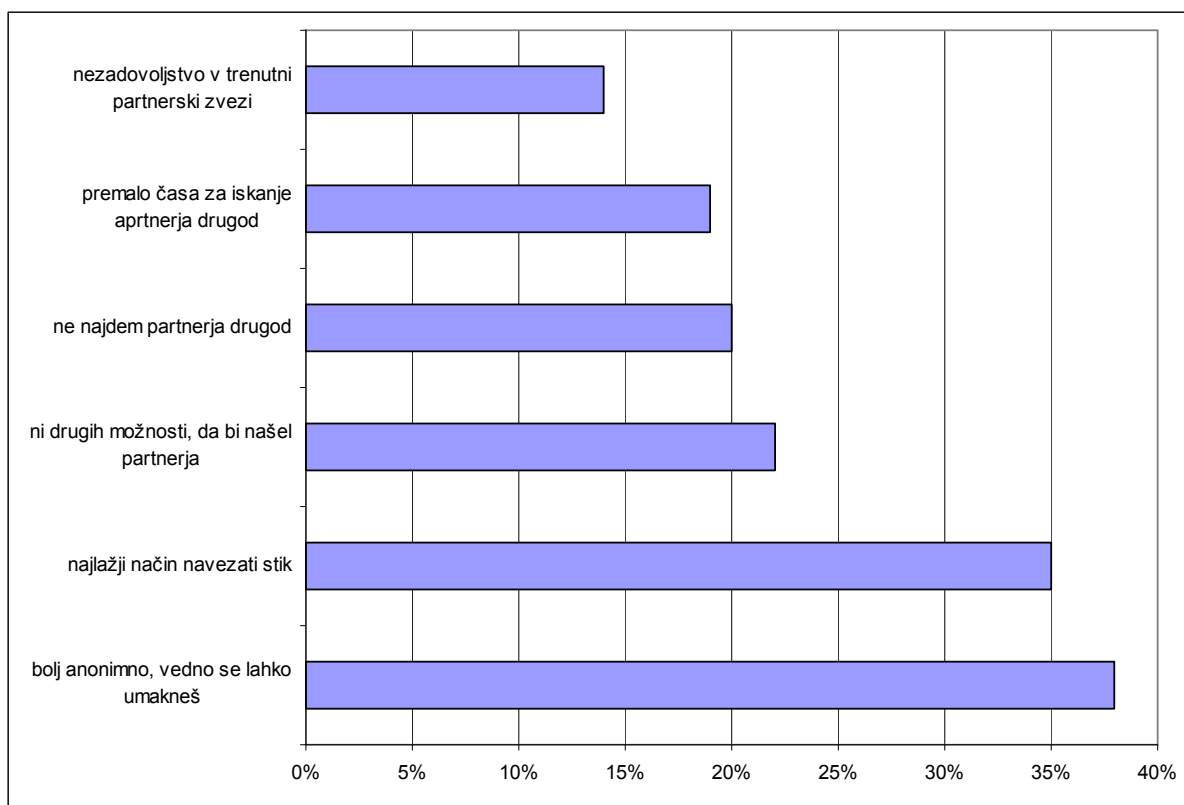
Poleg Likertove lestvice sem uporabil še par osnovnih statističnih metod, in sicer frekvenčno porazdelitev in kontingenčne tabele. Naslednja metoda, ki sem jo uporabil, je metoda hierarhičnega razvrščanja anketirancev v skupine s pomočjo dendrograma (drevesna struktura, ki grafično ponazori združevanje v skupine). To je postopek, ki na osnovi ene od mer različnosti (uporabljena je bila kvadratna evklidska razdalja) ter metode združevanja (uporabljena je bila Wardova metoda) grupira enote tako, da so si znotraj skupine kar se da podobne in da so skupine med seboj kar se da različne. Tako se v prvem koraku, kjer je »n« enot, po Wardovi metodi zlije v skupine tiste enote, ki so si najbližje. Število novonastalih skupin po prvem koraku je manjše v primerjavi z začetnim stanjem »n« enot. V naslednjem koraku se proces ponovi, le da zdaj nimamo več posameznih enot, temveč skupine enot, pridobljene s prvim združevanjem. Algoritem tako nadaljuje z združevanjem skupin v vse večje skupine, dokler ne pride do ene same velike skupine, ki zajema vse enote. Skupine se nato določijo na podlagi dendrograma, in sicer tako, da se upošteva največji preskok oz. preskok, ki ima največjo kvadratno evklidsko razdaljo. V mojem primeru se je izkazalo, da je najbolj smiselna razvrstitev v štiri skupine. Nato sem v okviru te metode še enkrat uporabil isto metodo in shranil pripadnost skupini kot novo spremenljivko (»Wardovi razredi«). Metoda, s katero sem to dosegel, se imenuje metoda hierarhičnega razvrščanja.

Za namene poimenovanja teh skupin in ugotavljanje njihovih lastnosti sem uporabil še metodo primerjave povprečij, kjer sem primerjal Wardove razrede kot neodvisno spremenljivko in novonastale spremenljivke (Likertove lestvice) kot odvisne spremenljivke.

4.3 Splošne značilnosti vzorca

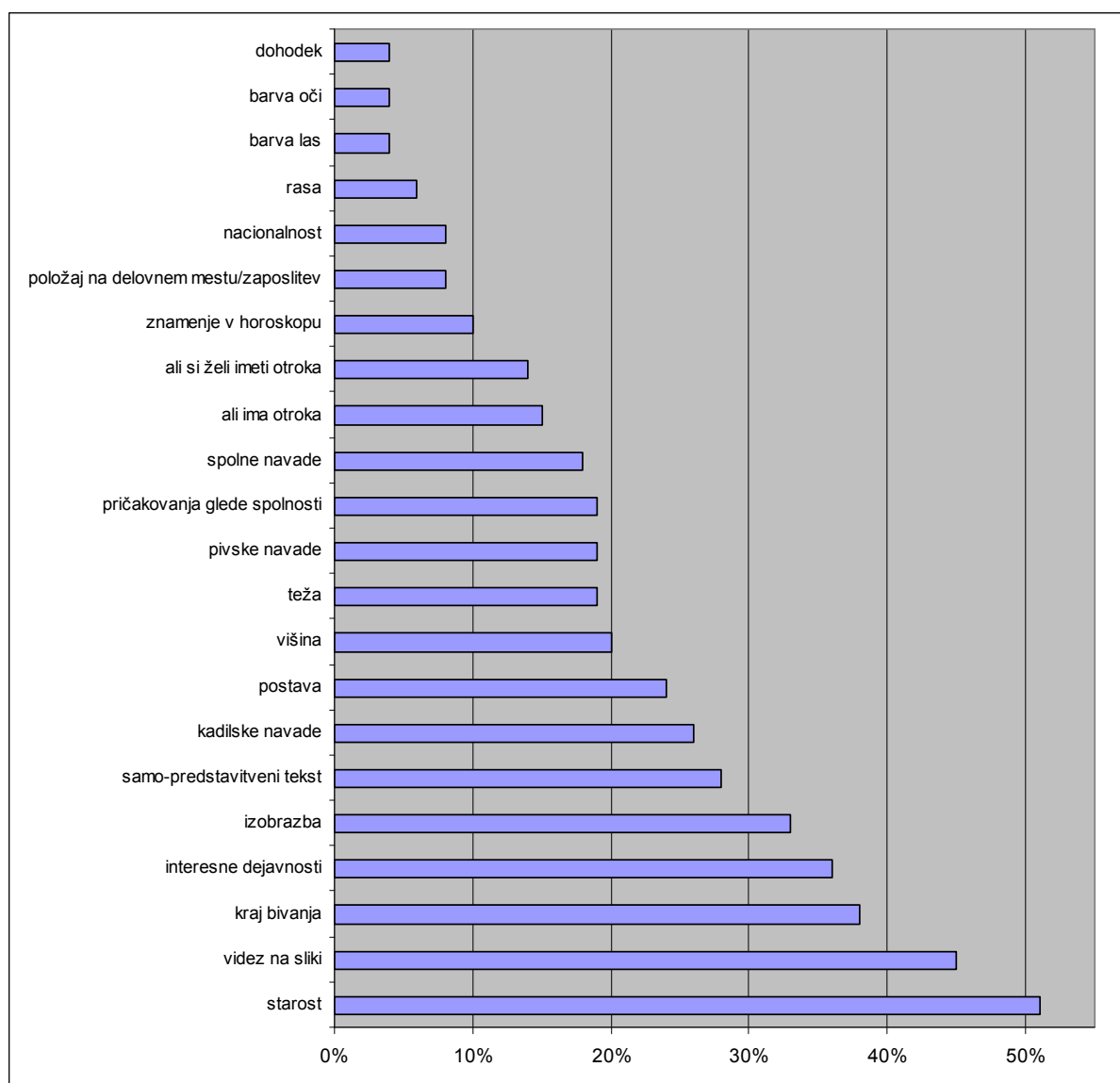
V tem poglavju bom najprej predstavil vzroke za spoznavanje partnerjev prek interneta in nadaljeval s predstavitvijo najpomembnejših lastnosti profila. Temu bo sledila analiza socio-demografskih značilnosti vzorca, in sicer spol, veroizpoved ter spolno usmerjenost.

Slika 4.1: Vzroki za spoznavanje partnerjev prek interneta

Današnji ritem življenja, vsak dan nove tehnologije, katerih namen in uporabnost se nenehno dopolnjujejo, vse to vpliva na naš življenjski potek. Vpliv je moč čutiti v vseh aspektih našega vsakdana, tudi tako intimnih, kot je iskanje partnerja. To pa danes poteka tudi prek interneta, ki ga posamezniki uporabljajo iz različnih razlogov. Najpogostejši razlog, kot je razviden iz slike 4.1, izhaja iz same narave interneta – to je možnost anonimnosti. Možnost skritja svoje identitete in odklopa z interneta v poljubnem trenutku se je pri analizi vzorca prikazala kot najpogostejši razlog, zakaj se ljudje odločajo za iskanje partnerja prek interneta. Zanimivo je, da je nezadovoljstvo v trenutni partnerski zvezi med navedenimi razlogi na zadnjem mestu. Da je navezovanje stikov prek interneta relativno enostavno in hitro, je razvidno iz grafa, kjer je ta razlog naveden kot drugi najpogostejši, medtem ko so ostali razlogi pomanjkanje priložnosti za spoznavanja nekoga v živo, nezmožnost spoznavanja partnerja drugje (ki do neke mere pomeni enako kot prejšnji razlog) in časovna stiska, ki ne dovoli iskanja partnerja drugod.

Slika 4.2: Najpomembnejše lastnosti profila

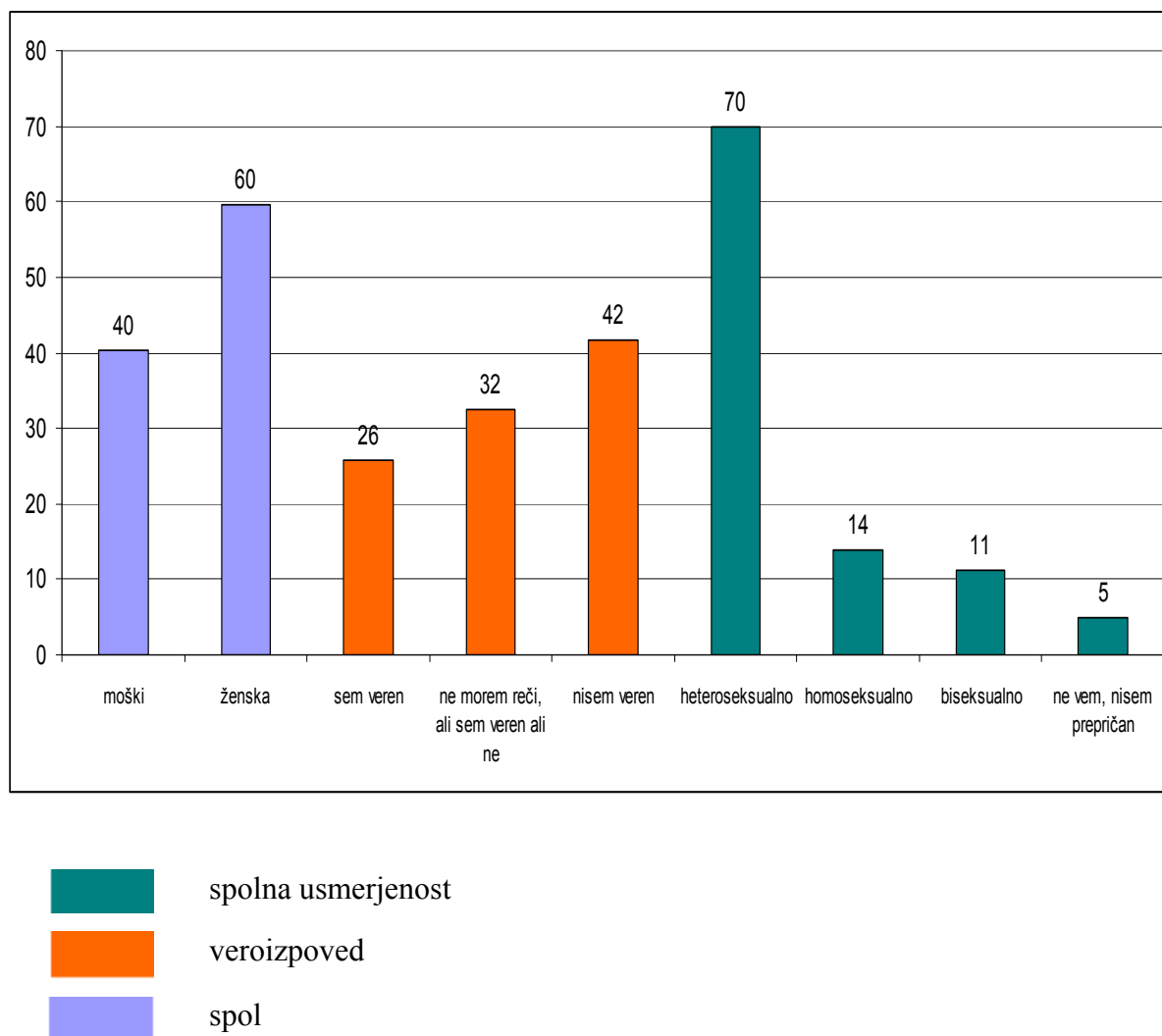

Ko smo enkrat na internetni strani za spoznavanje potencialnih partnerjev, imamo na razpolago - kolikor gre za priljubljen internetni portal - veliko število takšnih in drugačnih profilov, vsak s svojimi posebnostmi in značilnostmi. Slika 4.2 nam kaže, kaj posameznika najbolj pritegne, na kaj najbolj gleda pri teh profilih. Tista značilnost, ki internetne zmenkarje najbolj zanima, je starost osebe. Če je priložena slika, je pomemben tudi videz internetnega zmenkarja, čeprav je fotografija največkrat omejena le na doprsno velikost. Kraj bivanja je tretja najpogostejša značilnost, na katero so internetni zmenkarji pozorni, prav tako sta še pomembni lastnosti interesne dejavnosti in posameznikova izobrazba. Značilno za internetne zmenkarje je, da fizične lastnosti posameznika ne igrajo pomembne vloge, prav tako ne

spolne navade ter otroci oz. želja, da bi jih imeli. Kariera in dohodek tudi nista med lastnostmi, ki bi internetnim zmenkarjem veliko pomenile.

4.4 Frekvenčna porazdelitev enot po glavnih neodvisnih spremenljivkah v %

Slika 4.3: Spol, vera, spolna usmerjenost

Osnovna statistika vzorca je pokazala, da je zastopanost obeh spolov približno enaka, saj je 40% moških in 60% žensk. Glede na vzorec bi lahko sklepali, da so anketiranci na splošno neverni, saj je le 26 odstotkov tistih, ki so se opredelili kot verni, medtem ko je neopredeljenih 32%, nevernih pa največ, 42%. Pri spolni usmerjenosti prevladuje heteroseksualnost s kar 70% celotnega vzorca, medtem ko predstavljajo homoseksualni in

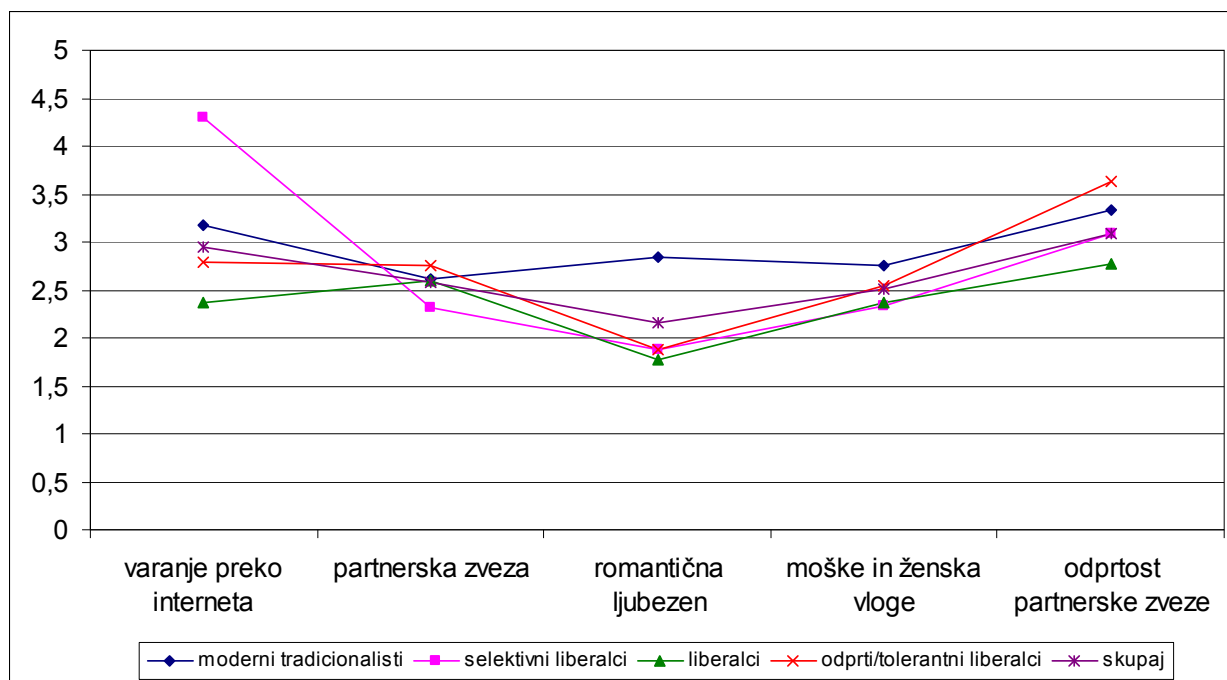
biseksualni predstavniki četrtno vzorca. Neopredeljeni so v manjšini, saj zajemajo le 5% celotnega vzorca. V nadaljnji obravnavi bom podrobneje analiziral heterosekualne, homo- in biseksualne⁵ ter neopredeljene anketirance.

4.5 Razvrstitev v skupine

V tem poglavju predstavljam primerjave med skupinami, do katerih sem prišel z različnimi prej opisanimi metodami. Pet neodvisnih spremenljivk, s katerimi sem si pomagal pri ugotavljanju liberalnosti oziroma tradicionalnosti internetnih zmenkarjev, sem ustvaril s pomočjo metode Likertove lestvice iz petih sklopov vprašanj. Prvi sklop je zajemal vprašanja, ki so se nanašala na varanje partnerja prek interneta, naslednji sklop je meril odnos do vzdrževanja partnerske zveze s trditvami, kot so »biti v razmerju je pretežko«, tretji sklop pa je zajemal trditve o poroki in romantični ljubezni. Ženske in moške vloge je zajemal sklop vprašanj, ki je meril, kako liberalni oz. tradicionalni so bili anketiranci pri delitvi vlog na moške in ženske, zadnji sklop pa je zajemal trditve o odprtosti zveze in varanju v fizični realnosti. Vse trditve v petih sklopih so imele petstopenjsko lestvico, ki meri stališča s trditvami od »popolnoma se strinjam« (5) do »popolnoma se ne strinjam« (1).

⁵ Vabila za sodelovanje so bila poslana prek socialnih mrež ter tistih internetnih strani, ki imajo visoko obiskanost GLBT (geji, lezbijke, biseksualni ter transvestiti) populacije z namenom pridobiti znatnejši delež vzorca iz le-te skupine.

Slika 4.4: Lastnosti skupin

Pri analizi sem s pomočjo Wardove metode razvrščanja v skupine glede na evklidsko razdaljo prišel do 4 skupin. Te skupine sem poimenoval glede na razlikovanja v odgovorih na vprašanja, ki zadevajo varanje prek interneta, partnerske zveze, romantično ljubezen, delitev vlog na moške in ženske ter odprtost partnerske zveze.

Kot kaže *slika 4.4*, so vse skupine bolj liberalne kot tradicionalne, saj je več kot pol vseh vrednosti pod vrednostjo 3, ki pomeni nevtralnost odgovora. Sledeča analiza temelji na tej postavki, zato bom predstavil, katera skupina je bolj in katera manj liberalna glede na ostale skupine.

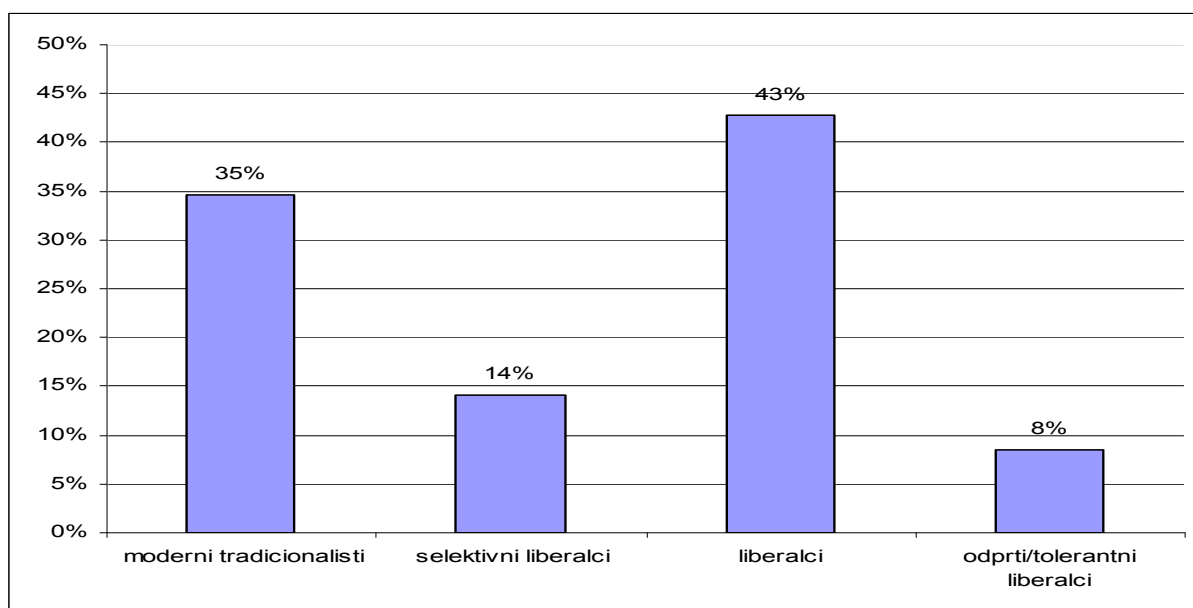
Prva skupina, ki sem jo poimenoval »moderna tradicionalisti«, je skupina z najvišjimi tradicionalnimi vrednotami, kot je pomembnost romantične ljubezni ali tega, da se vse prave ljubezni končajo s poroko; v tej skupini tudi najbolj zagovarjajo delitev vlog na moške in ženske. Moderni pa so zaradi liberalnega odnosa do varanja prek interneta in odprtosti partnerske zveze.

Glavna značilnost »selektivnih liberalcev« je visoka netoleranca do varanja prek interneta: anketiranci so mnenja, da je varanje prek interneta tudi dejansko varanje, obenem pa so liberalni do odprte zveze, kar pomeni, da zanje varanje ni nič slabega, če partner ne ve za skok čez plot. Na splošno je ta skupina liberalna, saj je glede na druge skupine bolj liberalna.

Skupina, ki sem jo poimenoval »liberalci«, je glede na ostale skupine najbolj liberalna, saj so povprečja odgovorov najbolj liberalna, razen pri spremenljivki partnerska zveza, kjer so selektivni liberalci bolj liberalni od liberalcev.

Zadnja, četrta skupina, ki sem jo poimenoval »odprti/tolerantni liberalci«, je v svojih odgovorih dokaj liberalni, še posebej pri odprtosti partnerske zveze, kjer se ta skupina najbolj strinja, da je odprta partnerska zveza v redu in da so skoki čez plot dopustni.

Slika 4.5: Porazdelitev enot po dobljenih skupinah

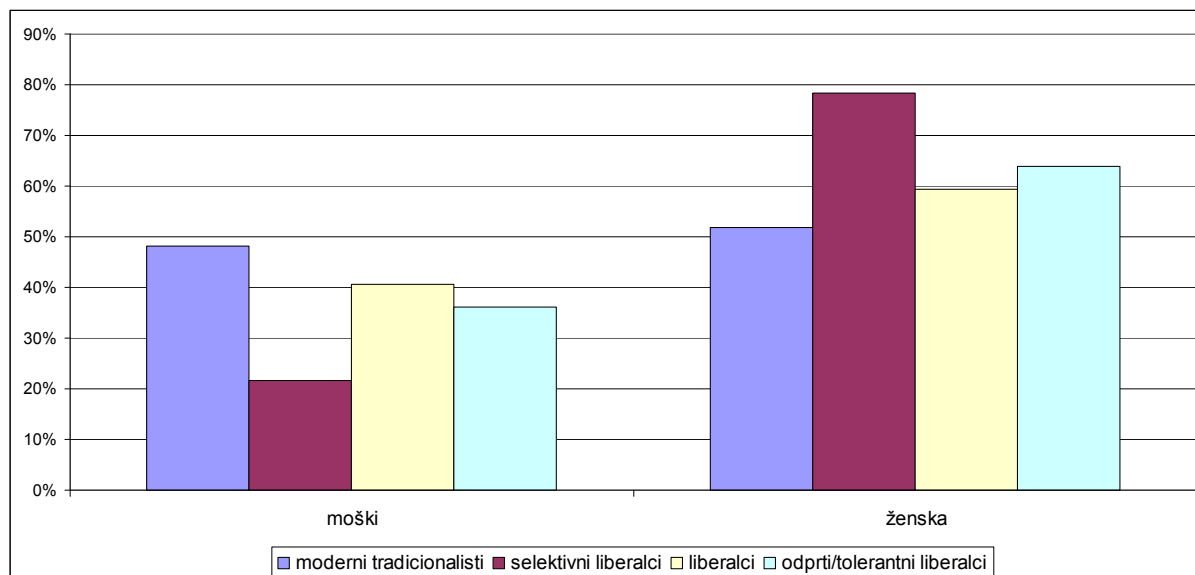

Kot kaže *slike 4.5*, je daleč najštevilnejša skupina »liberalcev«, katere število članov predstavlja skoraj 43% celotnega vzorca. Druga najštevilnejša skupina so »moderni tradicionalisti« s 35% vseh anketiranih, medtem ko ostali dve skupini zajemata manj kot 25% celotnega vzorca.

4.6 Demografske značilnosti skupin

4.6.1 Spol

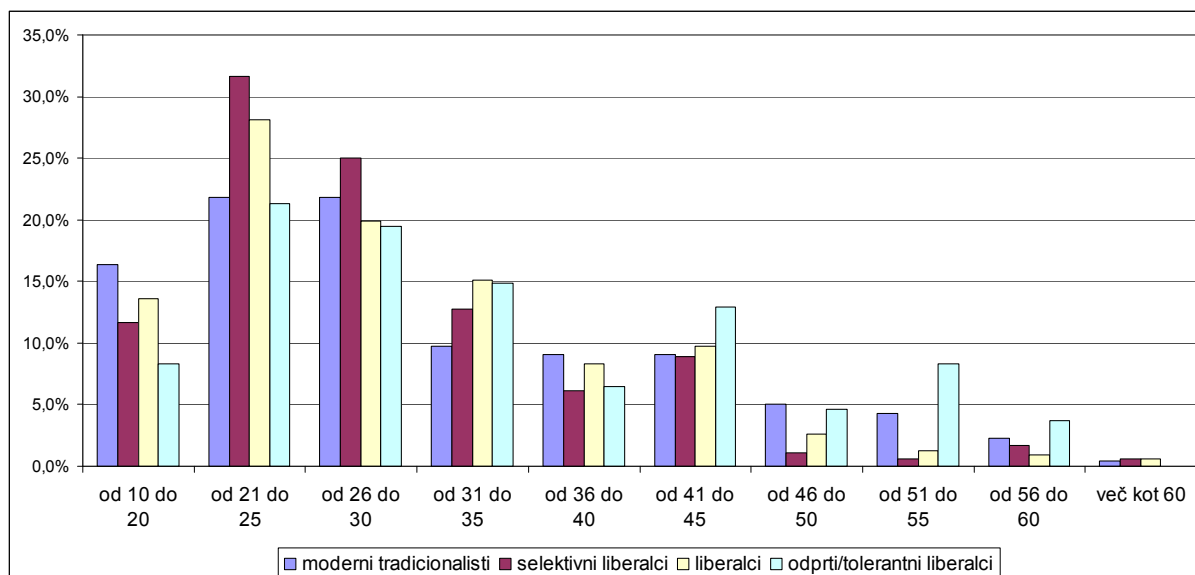
Slika 4.6: Porazdelitev pripadnikov skupin po spolu

Kot je pokazala osnovna analiza vzorca, je med anketiranci več žensk kot moških, kar se tudi pozna v vseh štirih skupinah. Pri moških prevladujejo »moderna tradicionalisti«, pri ženskah pa je ravno nasprotno, se pravi, da jih je najmanj. »Selektivni liberalci« so prav tako nasprotno zastopani pri ženskah in moških, in sicer jih je pri ženskah največ, pri moških pa najmanj.

4.6.2 Starostni razredi

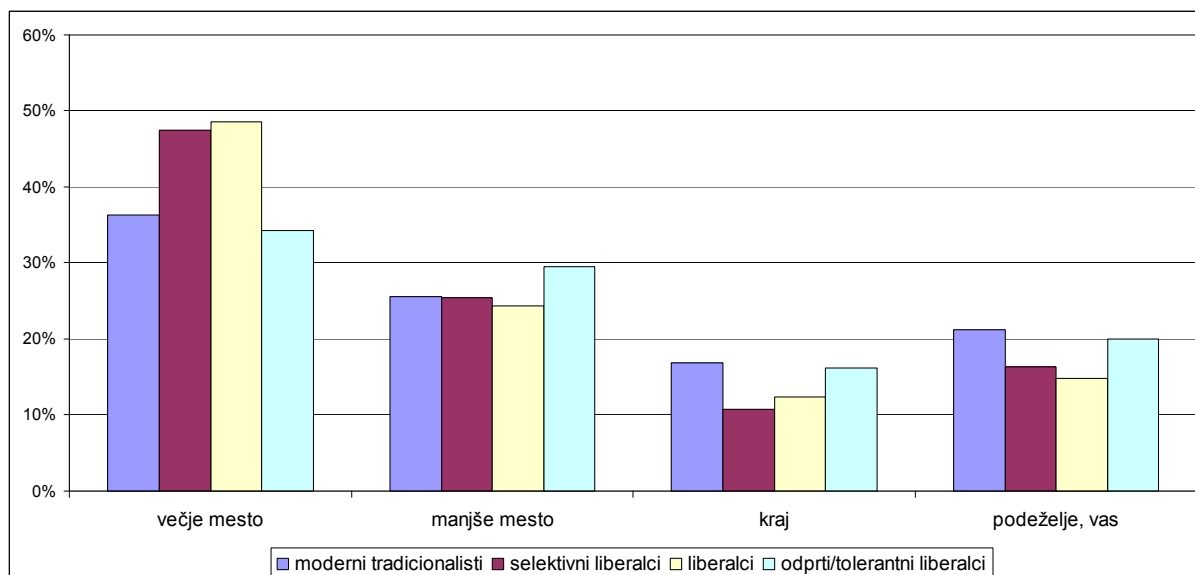
Slika 4.7: Porazdelitev pripadnikov skupin po starostnih razredih

Iz slike 4.7 je razvidno, da je največ anketirancev starih med 21 in 25 let, takoj za njimi pa so anketiranci, ki so stari od 26 do 30 let. Ti dve skupini sta najštevilnejši, kar pomeni, da je internetno spoznavanje partnerja stvar relativno mlade populacije. V teh dveh starostnih skupinah močno prevladujejo »selektivni liberalci«, v starejših starostni skupinah pa so predvsem »odprti/tolerantni liberalci«.

4.6.3 Kraj bivanja

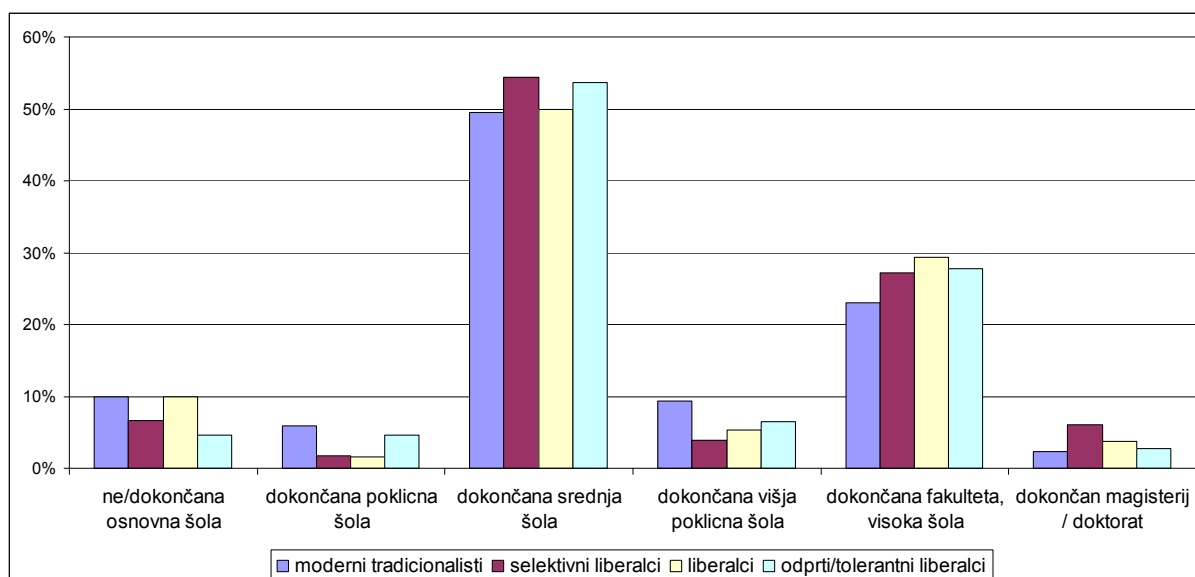
Slika 4.8: Porazdelitev pripadnikov skupin po kraju bivanja

Največ anketirancev živi v večjem mestu, in sicer vsaj 30% v vsaki skupini. V večjem mestu je največ »liberalcev«, najmanjši odstotek pa predstavljajo »odprti/tolerantni liberalci«. Iz manjših mest so v treh skupinah približno enako zastopani (v vsaki okrog 25% anketirancev), edino v skupini »odprtih/tolerantnih liberalcev« je delež malo višji (skoraj 30%). Kraj bivanja z najmanjšimi odstotki anketirancev pa je tisti, kjer je zastopanost pripadnikov nekaterih skupin okrog 10-odstotna (»selektivni liberalci«).

4.6.4 Izobrazba

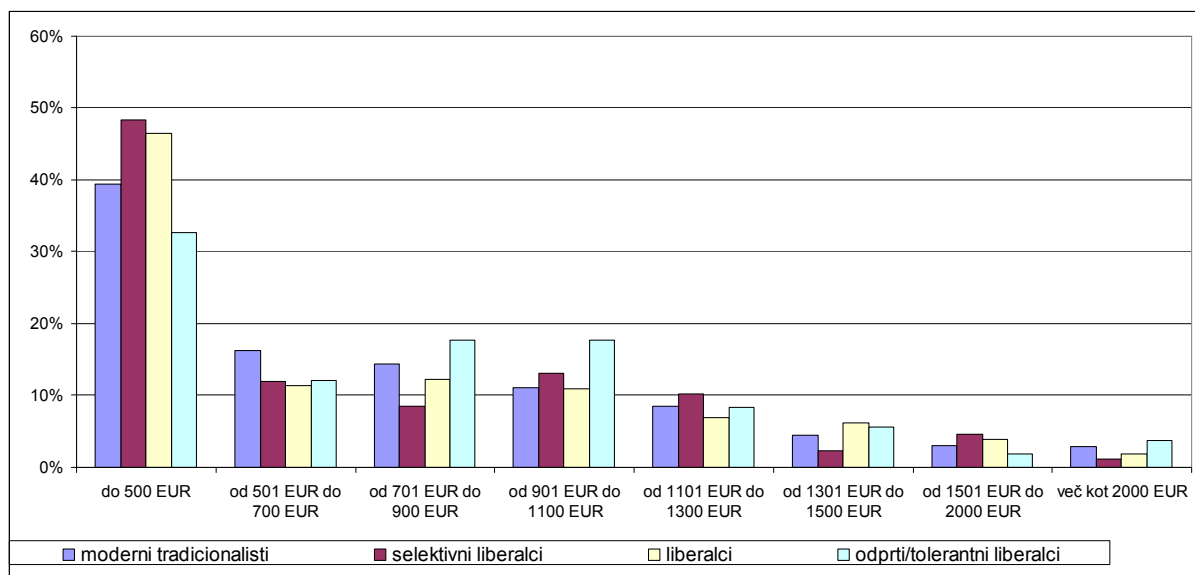
Slika 4.9: Porazdelitev pripadnikov skupin po izobrazbi

Iz slike 4.9 je razvidno, da med izobrazbenimi skupinami obstajata dva otoka, kjer so odstotki vseh štirih skupin višji od ostalih. Glede na strukturo anketirancev je posledično tudi porazdelitev po izobrazbi podobna, se pravi, da je v vseh štirih skupinah daleč največ študentov oz. anketirancev, ki imajo dokončano srednjo šolo. Drugi otok predstavljajo anketiranci z dokončano fakulteto oz visoko šolo. V tej skupini so zajeti vsi tisti anketiranci, ki so v času dopolnitve starosti 30 let že zaključili s šolanjem in so že zaposleni ali pa se zaposlujejo.

4.6.5 Dohodek

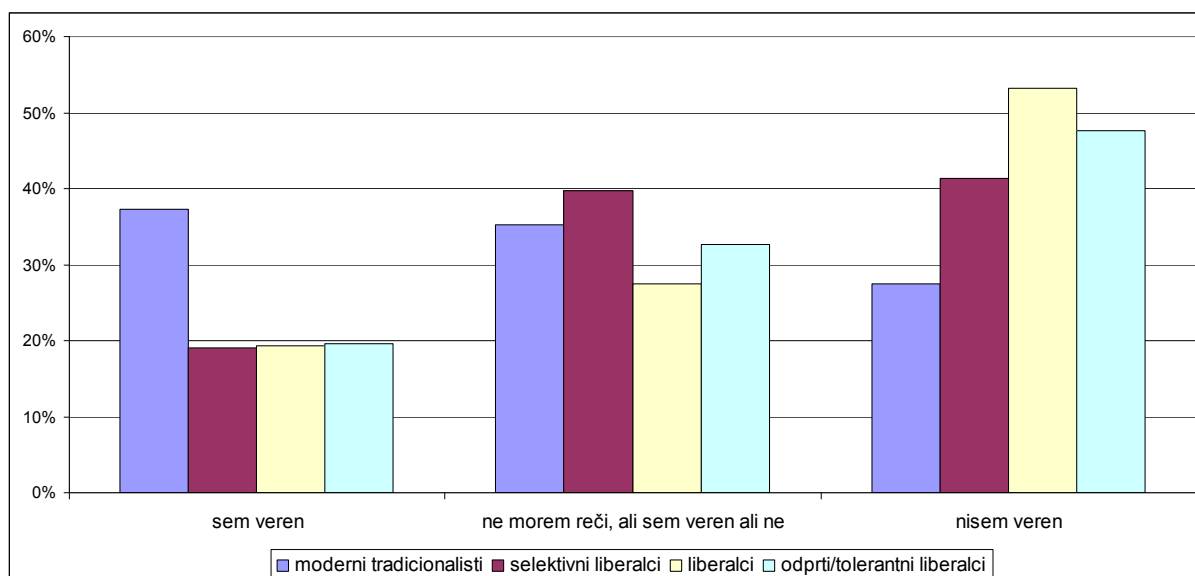
Slika 4.10: Porazdelitev pripadnikov skupin po dohodku

Kot je pokazala analiza skupin po starosti, je tukaj razvidno tudi, da so bili v večini zajeti anketiranci, katerih dohodek ne presega 500€, kar glede na starost anketiranih pomeni, da so v vzorcu zajeti večinoma mladi, torej verjetno študentje in dijaki. Največji odstotek najnižje plače predstavljajo »selektivni liberalci«, njihov odstotek pa prav tako ni med višjimi pri ostalih dohodkovnih razredih. Plačo med 700 in 900 € ter med 900 in 1100 € prejema največ med »odprtimi/tolerantnimi liberalci«, prav tako pa je iz *slike 4.10* moč razbrati, da z izjemo dohodkovnega razreda do 500 € odstotki vseh skupin naraščajo in dosežejo vrh nekje pri dohodkovnem razredu med 900 in 1100 €, nato pa začnejo odstotki padati do zadnjega dohodkovnega razreda nad 2000 €, kjer so odstotki vseh skupin zdaleč najmanjši med vsemi dohodkovnimi razredi.

4.6.6 Vera

Slika 4.11: Porazdelitev pripadnikov skupin po veroizpovedi

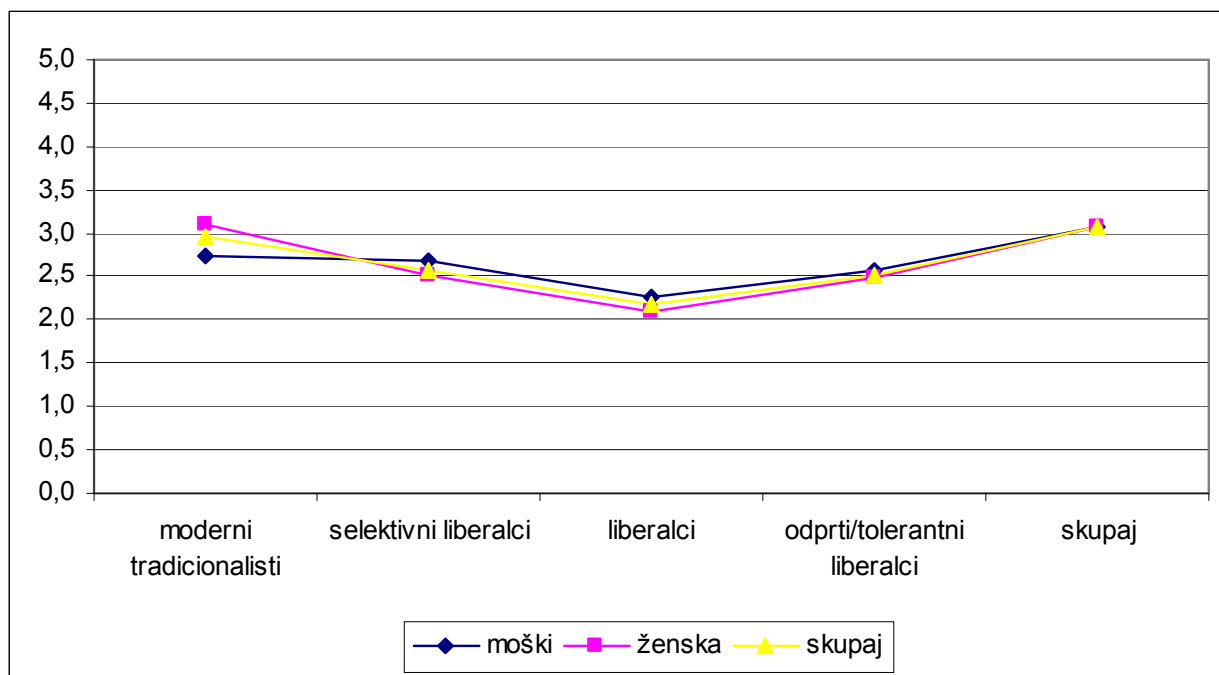
Rezultate analize pri veri bi glede na prejšnje ugotovitve lahko skorajda vnaprej napovedal, saj se, kot pri nekaterih prejšnjih spremenljivkah (spol, izobrazba, starost), »tradicionalisti« razlikujejo od »liberalcev«. Prav tako je pri strukturi vere, kjer je med vernimi največ tradicionalistov in skoraj pol manj predstavnikov iz ostalih treh skupin. Ravno nasprotno je pri nevernih, kjer je najmanj tradicionalistov, medtem ko je zastopanost ostalih treh skupin znatno višja. Na splošno je med nevernimi največ »liberalcev«, malo manj »odprtih/tolerantnih liberalcev« ter še manj »selektivnih liberalcev«. Zanimivo je tudi dejstvo, da je med neopredeljenimi zelo velik odstotek »tradicionalistov«, medtem ko je vernih »liberalcev« (vse tri skupine »liberalcev«) skoraj enak odstotek.

4.7 Vrednote

V tem delu analize bom predstavil, kakšne vrednote imajo anketiranci, ki sem jih primerjal med seboj glede na spol, vero in spolno usmerjenost; analiza tudi ugotavlja, v kolikšni meri našete spremenljivke vplivajo na vrednote in katera analizirana skupina je liberalnejša oz. bolj tradicionalna.

4.7.1 Primerjava moških in žensk

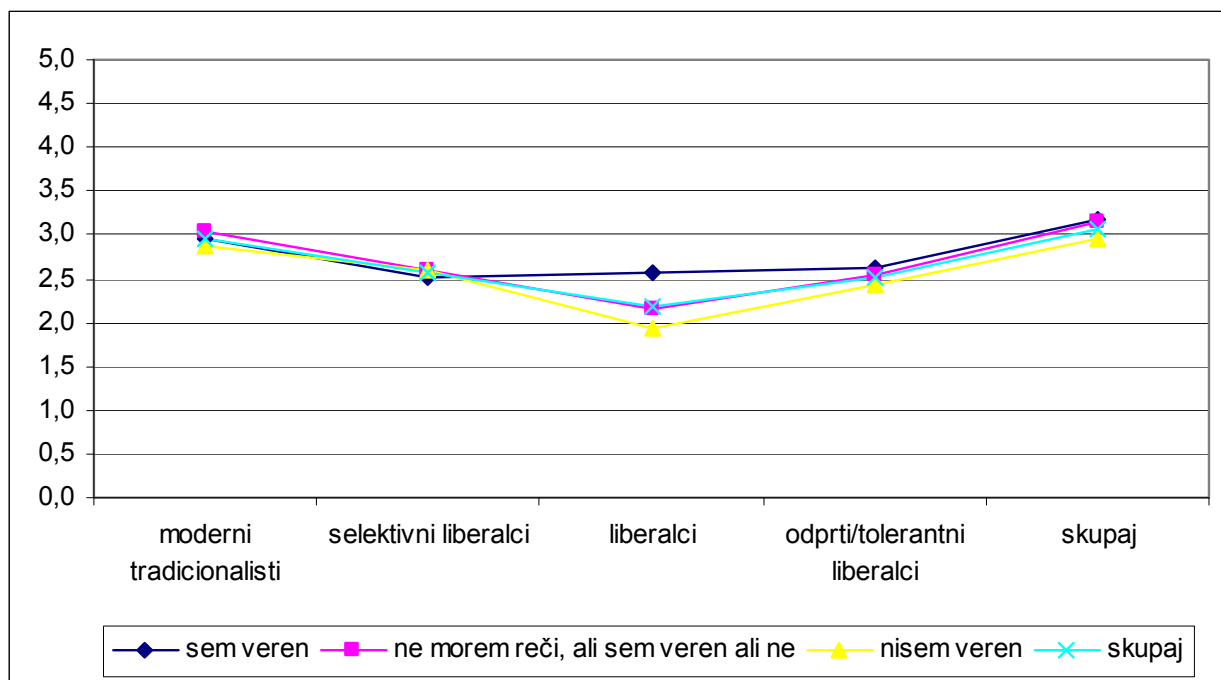
Slika 4.12: Vrednote po spolu

Mnenja pri posameznih spremenljivkah se pri moških in ženskah razlikujejo. V glavnem so ženske bolj liberalne od moških, razen kar se tiče internetnega varanja, kjer so moški bolj liberalni. Pri spremenljivki »odprtost partnerske zveze« imata oba spola približno enake vrednosti. V celoti se ženske in moški najmanj strinjajo glede romantične ljubezni in prepričanja, da je poroka potrditev te ljubezni. Največje strinjanje pa je pri spremenljivki »odprtost partnerske zveze«, kjer se oba spola strinjata, da je skok čez plot dovoljen, če partner tega ne izve, oziroma da so odprte zveze sprejemljive, če nanje pristaneta oba partnerja.

4.7.2 Primerjava vernih, neopredeljenih in nevernih

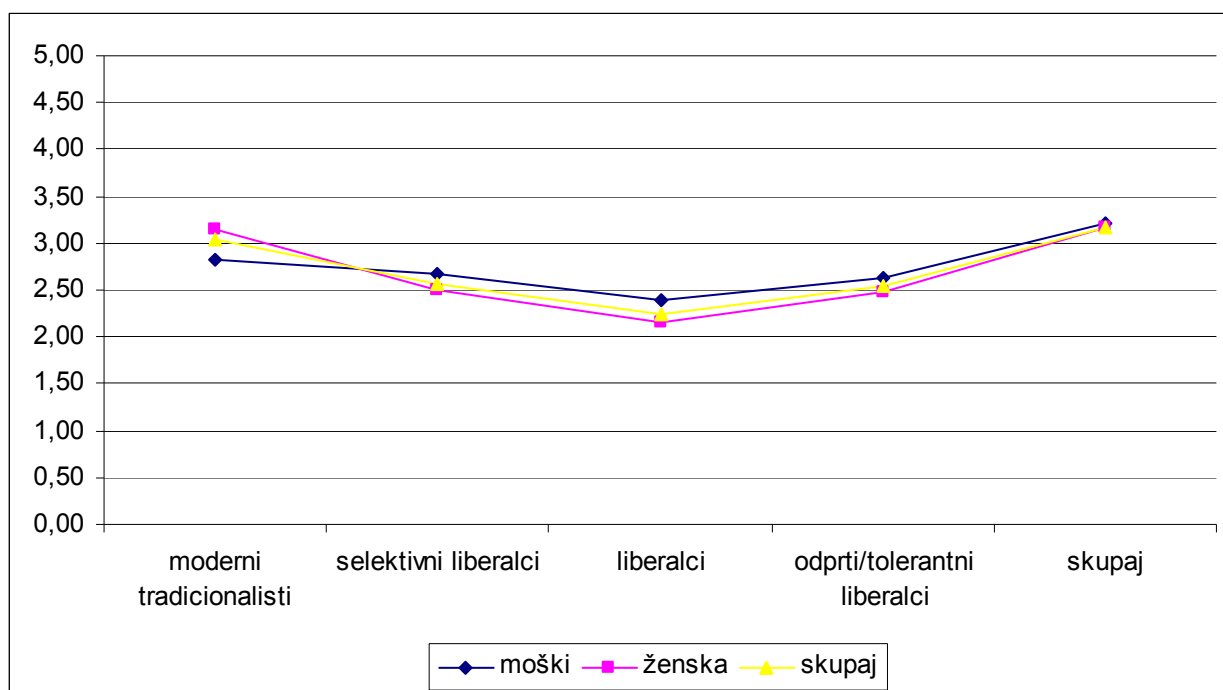
Slika 4.13: Vrednote glede na veroizpoved

Očitno je, da verne povezujejo tri spremenljivke (»partnerska zveza«, »romantična ljubezen« ter »moške in ženske vloge«), neverni pa so med vsemi najbolj liberalni, saj je njihova krivulja (rumena) pri skoraj vseh spremenljivkah pod povprečjem in tudi pod vrednostmi vseh ostalih. Nadalje je mogoče opaziti večje odstopanje vernih pri romantični ljubezni, ki je ena izmed spremenljivk, ki kaže, koliko so internetni zmenkarji liberalni oz. tradicionalni. V tem primeru se potrdi, da so verni bolj tradicionalni, saj bolj kot drugi cenijo vrednoti, kot sta romantična ljubezen in poroka. Zadnja ugotovitev pa odkriva zanimivo prekrivanje krivulj skupnega povprečja in neopredeljenih, ki se pokrivata v kar treh od petih spremenljivk.

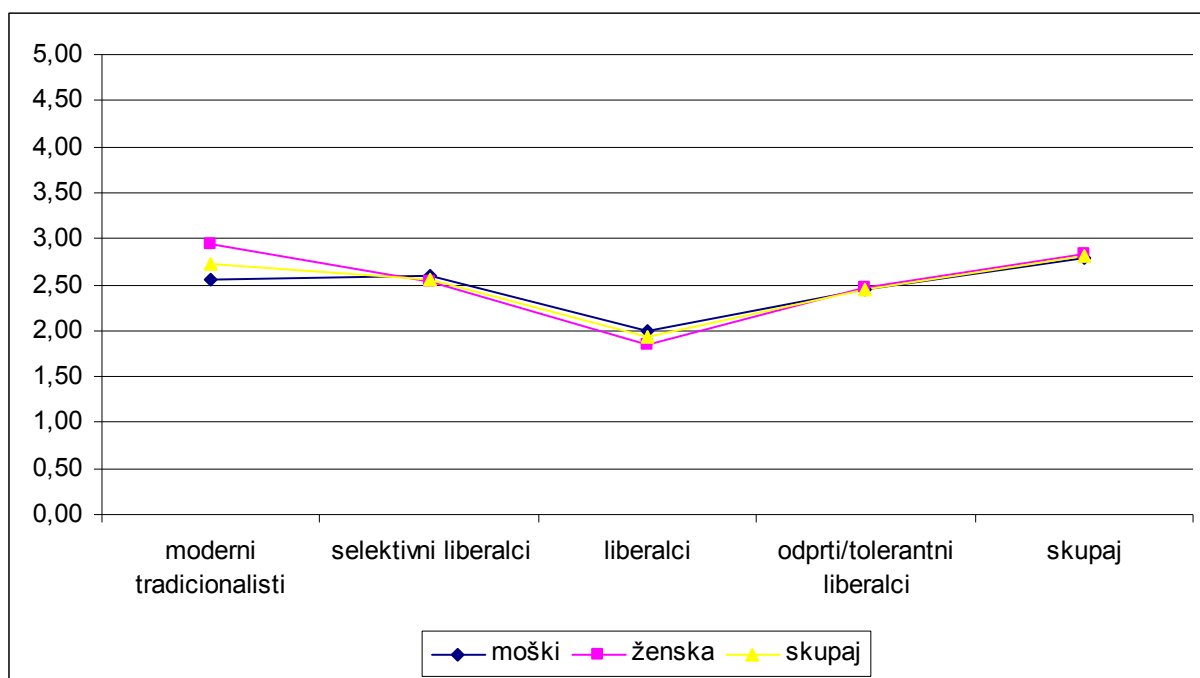
4.7.3 Primerjava hetero-, homo- in biseksualnih anketirancev

Slika 4.14: Vrednote glede na spol pri heteroseksualnih

Pri heteroseksualni skupini je mogoče razbrati, da so ženske v skoraj vseh pogledih liberalnejše od moških, kar se lepo vidi na grafu. Varanje prek interneta je edina spremenljivka, kjer se povprečje ženskih odgovorov nagiba k splošnem nestrinjanju ter nesprejemanju internetnega seksa in internetne nezvestobe.

Slika 4.15: Vrednote glede na spol pri homo- in biseksualcih

Skupina istospolno usmerjenih ter biseksualcev se od heteroseksualne skupine najbolj razlikuje v spremenljivki »odprtost partnerske zveze«, glede katere je heteroseksualna skupina bolj tradicionalna, podobna razlika pa je tudi pri spremenljivkah »romantična ljubezen« in »varanje prek interneta«. Pri slednji spremenljivki so odgovori podobno razporejeni kot pri heteroseksualni skupini, torej so ženske manj tolerantne do internetne nezvestobe kot moški. Na splošno so homoseksualci in biseksualci bolj liberalni od heteroseksualne skupine, porazdelitev povprečij odgovorov pa je približno enaka, kar pomeni, da imajo tako heteroseksualci kot homo- in biseksualci podobna stališča glede pri ženskih in moških vlog.

Zgoraj predstavljeni rezultati so v tem diplomskem delu le polovica celotne analize procesa spoznavanja partnerjev prek interneta. Čeprav je kvantitativna analiza zelo priročna, s pomočjo katere je moč dobiti rezultate iz množice podatkov zelo hitro in učinkovito, je vseeno s stališča razumevanja tega pojava lahko nezadostna. S tem namenom je v naslednjem poglavju predstavljena kvalitativna analiza podatkov, pridobljenih s pomočjo neposrednih polstrukturiranih poglobljenih intervjujev.

5 Kvalitativna raziskava

V drugem delu diplomske naloge sem izvedla raziskavo, v kateri sem raziskovala, zakaj in kako se ljudje sploh poslužujejo tega relativno novega medija za iskanje partnerja ter katere so prednosti in slabosti takšnega načina iskanja partnerja.

Zanimale so me tudi strategije, ki jih internetni zmenkarji uporabljajo pri pogajanju in obvladovanju tveganj, ki spremljajo to tehniko.

5.1 Metodologija in vzorčenje

Kvalitativni del empirične raziskave sem izvedla v obliki neposrednih polstrukturiranih poglobljenih intervjujev. Ker je tema vprašalnika⁶ zelo zasebna, sem za pridobivanje anketirancev uporabila metodo »snežene kepe« oziroma *link tracing*. Metoda »snežne kepe« pomeni, da na začetku izberemo določeno število intervjuvanih oseb, in ko odgovorijo na vprašalnik, jih prosimo, da nam povedo še za nekaj ljudi, ki bi jih lahko zajeli v našo ciljno skupino. Metoda »snežne kepe« je uporabna za tiste udeležence, ki jih je težko neposredno doseči, čeprav so med sabo dobro povezani (Liamputtong in Ezzy v Couch in Liamputtong, 2008). Zato je bila ta metoda zelo koristna tudi v mojem primeru, saj so se vprašanja nanašala na temo spoznavanja oziroma srečevanja partnerjev prek interneta, torej na početje, ki je v tako majhnem okolju, kot je slovensko, lahko stigmatizirano.

Prva dva kontakta mi je posredovala Tjaša Žakelj⁷, potem pa sem na njen predlog 19. decembra 2008 odprla profil in dala oglas na štiri portale, namenjene iskanju partnerja (Ona-On, Friendi&Flirt, Flirtko.com, Spoznaj.si). Glede na to, da sem raziskovala spoznavanje oziroma srečevanje partnerjev prek interneta kot nov način za kreiranje partnerstva, sem se osredotočala zgolj na tiste internetne zmenkarske portale, ki so namenjeni iskanju partnerja. To pomeni, da me niso zanimali ljudje, ki se poslužujejo spoznavanja/ srečevanja partnerjev prek interneta zgolj zaradi pornografije ali seksualnih srečanj.

⁶ Vprašalnik, ki sem ga uporabila za raziskavo, je sestavila Tjaša Žakelj in je del njene doktorske disertacije.

⁷ Pod njenim mentorstvom sem namreč aprila 2009 pripravila prezentacijo za mednarodni študentski simpozij v Grožnjanu; prezentacijo sem imela na temo »Prednosti in slabosti Internet datinga« - raziskavo sem torej opravila za omenjeno prezentacijo in za svojo diplomsko nalogo.

V oglasu sem zapisala, da sem študentka Fakultete za družbene vede in da pišem diplomsko nalogo na temo »Sociološki vidiki spoznavanja oziroma srečevanja partnerjev prek interneta«; spletno občestvo na teh portalih sem prosila, naj se javijo na moj oglas, če so pripravljeni na enourni intervju, obenem pa sem jim zagotovila tudi popolno anonimnost. Dokler oglasu nisem priložila svoje fotografije, se na oglas ni javil nihče. Fotografija, ki sem jo priložila, me je kazala v viseči mreži s knjigo v naročju. Isti dan, ko sem objavila fotografijo, se je na oglas javilo 78 moških. Več kot polovica me je vabila na zmenek, na intervju pa niso bili pripravljeni. Od tistih, ki so sprva pristali na intervju, se jih je več kot polovica na dan intervjuja premislila in so me o tem obvestili po telefonu ali pa na dogovorjeno mesto sploh niso prišli.

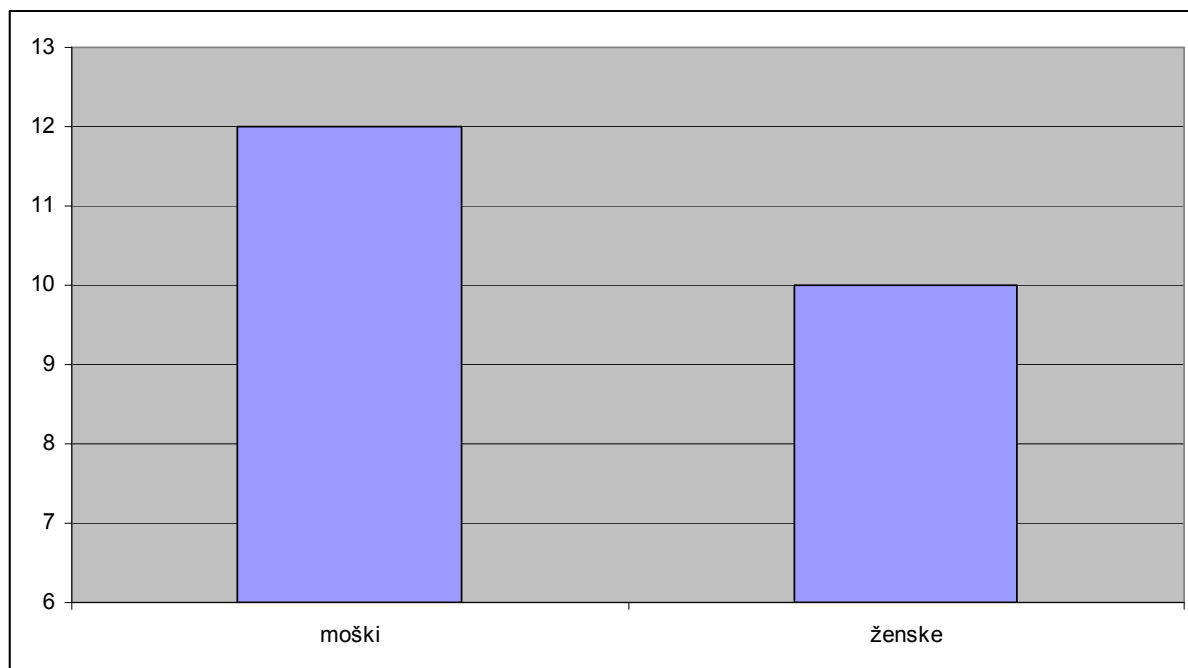
Tako se je na intervju dejansko odzvalo 11 moških in en par, pozneje pa sem intervjuvance in intervjuvanke pridobivala na podlagi osebnega zaupanja. Vsakega intervjuvanca in intervjuvanko sem prosila, ali lahko prijatelje, znance in sorodnike, ki se tudi poslužujejo tovrstnega iskanja partnerja, pritegnejo k sodelovanju v raziskavi.

Ta metoda se je izkazala za zelo dobro, saj so intervjuvane osebe lahko potencialnim intervjuvancem in intervjuvankam zaupale tudi svojo izkušnjo v raziskavi. To pomeni, da sem lahko v vzorec zajela tudi tiste posameznike in posameznice, ki omenjenih portalov, kjer sem imela oglas, ne uporabljajo ali pa se sicer ne bi nikoli samoiniciativno odzvali na oglas.

5.2 Poglavitne sociodemografske značilnosti vzorca

Intervjuji so potekali od 17. decembra 2008 do 30. januarja 2009 (37 dni). V vzorec je bilo zajetih 22 intervjuvanih oseb, od tega 12 intervjuvancev in 10 intervjuvank.

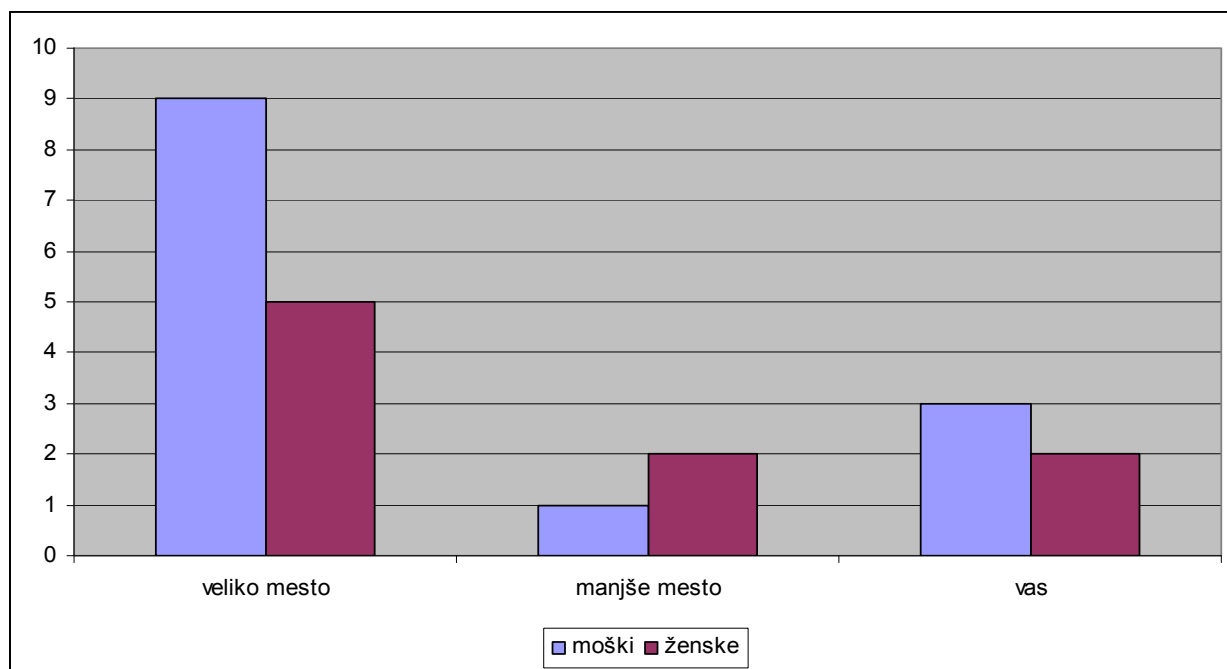
Slika 4.16: Spolna porazdelitev vzorca

Skupna povprečna starost intervjuvanih oseb je bila 34,5 leta. Najstarejši intervjuvanec je bil rojen leta 1962, najmlajši pa leta 1985. Starost intervjuvancev in intervjuvank se tako razteza v razponu od 24 do 47 let.

Več kot polovica, 14 sodelujočih (9 moških in 5 žensk), je iz velikega mesta (Ljubljana); iz manjšega mesta so trije (2 ženski in 1 moški), z vasi pa 5 sodelujočih (2 ženski in 3 moški).

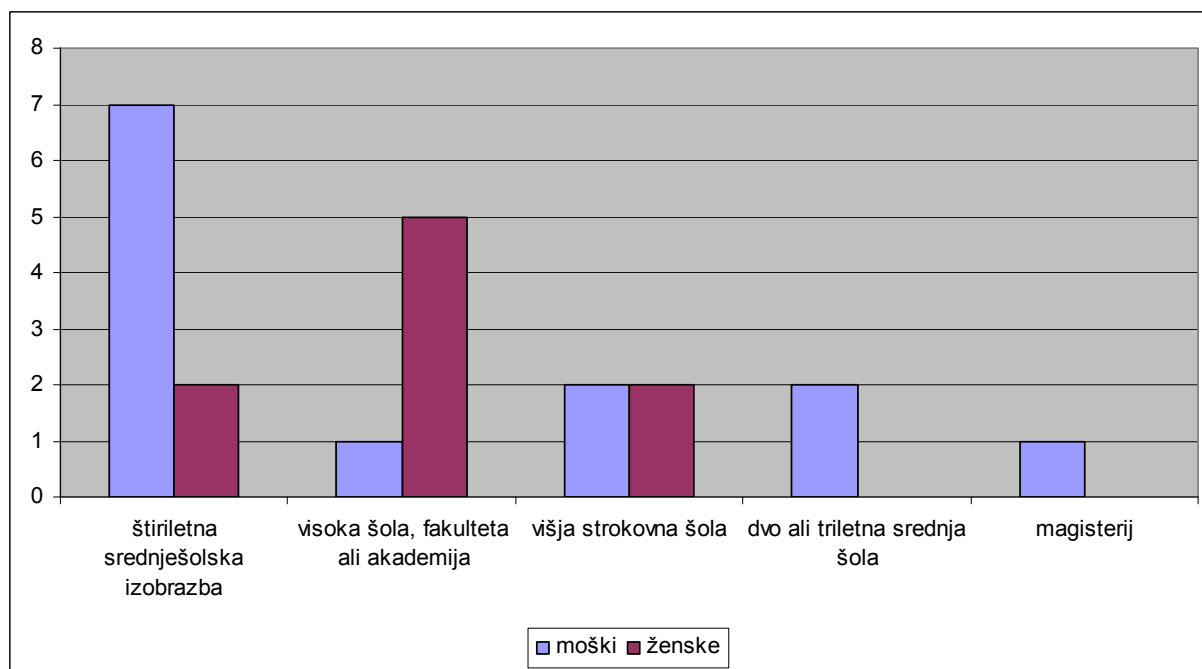
Slika 4.17: Geografska porazdelitev vzorca glede na spol

Izobrazbena struktura intervjuvanih kaže, da jih ima največ (9, od tega 7 moških in 2 ženski) štiriletno srednješolsko izobrazbo; visoko šolo, fakulteto ali akademijo ima 6 intervjuvanih oseb (5 žensk in 1 moški), višjo strokovno šolo imajo 4 intervjuvane osebe (2 moška in 2 ženski), dvo- ali triletno srednjo strokovno šolo imata 2 intervjuvanca, en intervjuvanec pa ima magisterij.⁸

⁸ Kot zanimivost lahko še povem, da me je dan po opravljenem intervjuju poklicala več kot polovica intervjuvanih oseb, ki so mi povedali, da so v intervjuju zelo uživali in bi želeli še naprej ohranjati stike. Neki intervjuvanec mi je celo predlagal, naj si predstavljam najino srečanje kot zmenek in mu povem, kakšen vtis je naredil name, kaj bi lahko spremenil, ali sem opazila kaj negativnega oziroma pozitivnega in ali bi mu lahko dala kakšen nasvet za spoznavanje žensk.

Slika 4.18: Spolna struktura vzorca glede na izobrazbo

Vprašalnik je vseboval 97 vprašanj, razdeljen pa je bil na 7 tematskih sklopov: a) demografski podatki; b) izkušnje s spoznavanjem partnerjev prek interneta; c) kako posamezniki ustvarjajo svoj profil; d) kaj jih pritegne v profilu drugega; e) na osnovi česa se odločijo za osebne stike oziroma za prehod v osebna (angl. *face to face*) srečanja; f) kako opredeljujejo partnersko zvezo, intimnost in seksualnost, g) odnos bližnjih do tovrstnega iskanja partnerja. Posamezni intervju je v povprečju trajal od 50 do 90 minut. Večino intervjujev sem opravila v lokalih, pri treh parih pa sem intervju opravila na njihovem domu. Vse intervjuje sem posnela na digitalni snemalnik in jih doma transkribirala.

Skoraj polovica, se pravi 10 intervjuvanih oseb (od tega 7 žensk in 3 moški), je bila v času raziskave v partnerskem razmerju, ki je nastalo na osnovi spoznavanja prek interneta. Ostalih 12 intervjuvanih oseb pa ni bilo v partnerskem razmerju, ne v takem, ki bi nastalo na osnovi spoznavanja prek interneta, ne v partnerskem odnosu, ki bi nastalo po kakšni drugi poti.

Čas, ki so ga udeleženci porabili za spoznavanje oziroma srečevanje partnerjev prek interneta, sega od treh tednov do sedem let. V času spoznavanja morebitnega novega partnerja namenijo intervjuvanci in intervjuvanke komuniciranju prek interneta precej različno časa: nekje od dveh ur na teden do osem ur na dan.

»Čez vikend sem bil na primer gor celo soboto in celo nedeljo. Res načrtno sem se posvetil temu. Da pregledaš vse profile in pošlješ vse tiste mejle, zelo hitro mine veliko časa. Ampak sem šel zavestno v to. Rekel sem si, grem kampanjsko v to, razposlal bom mejle, potem bom pa videl, kakšen je odziv. Dobil sem veliko odzivov, tako da je bil to kar intenziven teden. Potem pa so seveda začele tudi te ženske odpadati.« (Grega, 35 let⁹)

Štiri intervjuvane osebe (dva moška in dve ženski) sploh niso imeli oglasa na internetni strani, pač pa so se spoznali v internetni klepetalnici. Štirje udeleženci (ena ženska in trije moški) pa so imeli po en oglas na več zmenkarskih portalih. Ostali intervjuvanci in intervjuvanke so imeli en sam oglas na enem zmenkarskem portalu. Neka intervjuvanka je takole razložila, zakaj ima oglas na več internetnih portalih, namenjenih iskanju partnerja:

»Zato, ker so na različnih straneh različni profili ljudi. Na začetku sem bila na Siolovem Kupidu, a ta je začel zamirati (vedno več ljudi ga je zapuščalo) in sem odšla na Zmenkarije. Tam me je kliknil ta moj fant, ki mi je povedal za Kupid.com in zdaj sem pretežno aktivna samo še tam. To je tretji spletni portal, kjer sem si ustvarila svoj profil.« (Nika, 30 let)

Tehnika spoznavanja partnerjev prek interneta sicer omogoča iskanje partnerja kjerkoli na svetu.

»Tu pa lahko spoznaš sorodno dušo iz drugega konca sveta, kamor drugače ne bi nikoli letel. S tega vidika se mi zdi internet fantastična stvar in izum.« (Nika, 30 let)

Vseeno pa je 9 intervjuvanih oseb (od tega pet moških in štiri ženske) poudarilo, da si partnerja iščejo v geografsko zelo omejenem okolju (najrajši v istem mestu ali največ v oddaljenosti 60 km od njihovega bivališča).

»...In se tud slučajno ne bi z majhnim otrokom selila iz svojega okolja. Ne verjamem, da bi neka veza, npr. iz Murske Sobote, lahko funkcionirala, sploh če imaš otroke. Želela sem si partnerja, da bi živela z njim. Da, tudi krajevna oddaljenost je bila kriterij.« (Eva, 42 let)

⁹ Izjave intervjuvanih oseb v raziskavi, sem iz pogovornega jezika prevedla v knjižno slovenščino, pri tem pa pazila, da se različni odtenki izjav niso spremenili. Vsa imena, ki jih omenjam, so izmišljena. Pri tem ne uporabljam imen, ki so si jih intervjuvanci v začetku intervjuja izbrali sami. Imena, ki so si jih nadel, so vsebovala večinoma imena lokalov kjer je bil intervju izveden zato sem vsa imena predrugačila.

To, da ljudje niso pripravljeni na iskanje partnerja, ki živi daleč proč od njihovega bivališča, pa ni le slovenska značilnost (kjer ljudje že na splošno niso nagnjeni k migraciji, čeprav se vse več ljudi seli, npr., zaradi dela itd.), saj se je to izkazalo tudi v tujih raziskavah (Couch in Liamputtong 2008). Vsekakor pa je to značilnost, ki se odraža tako v internetnem kot tudi *offline* iskanju partnerja.

5.3 Objektivni in subjektivni razlogi za uporabo interneta kot orodja za iskanje in spoznavanje partnerjev

Na vprašanje, zakaj so se sploh odločili za uporabo tega relativno novega medija za iskanje partnerja, so udeleženci raziskave navedli več razlogov. Med njimi bi ene lahko imenovali objektivne, druge pa subjektivne razloge. *Objektivni razlogi* so tisti, ki izhajajo iz današnjega načina življenja: spremembe v organizaciji časa zaradi poklicne kariere, dolgega delovnika, nove oblike druženja zaradi pomanjkanja časa in manjših možnosti za srečevanje zunaj delovnega okolja. *Subjektivni razlogi* pa so: sramežljivost, introvertiranost, pomanjkanje družabnih spretnosti, udobje domačega okolja in nezahtevnost spoznavanja ljudi prek interneta, kot so pokazale tudi tuje raziskave (Couch in Liamputtong 2008).

Raziskovala sem nekatere sociološke vidike, povezane z vse večjo uporabo internetnih tehnologij z namenom formiranja intimnih medosebnih odnosov.

Moje ugotovitve kažejo, da tehnologija spoznavanja/srečevanja partnerjev prek interneta ni vplivala samo na vsebino komuniciranja, marveč je že kot takšna sploh omogočala ne le lažje komuniciranje, navezavo stika, prvi korak v spoznavanju, marveč tudi dejansko pridobivanje partnerjev, in to zlasti tistim iskalcem – kot dokazujejo udeleženci raziskave – ki si na tradicionalni način ne bi (več) ali pa sploh ne bi poskušali poiskati partnerja. To potrjujejo tudi tuje raziskave (Lawson in Leck v Knox in drugi 2001).

5.3.1 Obojestransko zaupanje in iskreno samorazkritje

Iskreno samorazkritje je osrednja značilnost računalniško posredovanih odnosov, ki razvname močne čustvene vezi med dvema posameznikoma.

Samorazkritje je glavna sestavina v procesu tvorjenja in vzdrževanja razmerja. Derlega in drugi (1993) opredeljujejo samorazkritje kot tisto, kar posameznik drugim verbalno razkrije o sebi (svoje misli, čustva in izkušnje). Derlega celo meni, da ima samorazkritje bistveni pomen pri oblikovanju, vzdrževanju in prenehanju odnosov. Večina raziskovalcev trdi, da je samorazkritje večdimenzionalni konstrukt. Samorazkritje je sestavljeno iz naslednjih dimenzij: obseg in globina intimnosti, poštenost in točnost, pozitivnost ali negativnost in namen (Wheless v Grotz 1976).

Številni avtorji so ugotovili (McKenna in drugi 2001), da ljudje na splošno povedo več o svoji resnični osebnosti, ko komunicirajo na internetu, kakor pa pri medosebnem komuniciranju v živo.

Kvalitativna raziskava, ki jo je izvedel Wyszocki (1996, 1998), podpira stališče, da se narava samorazkritja v računalniško posredovanih odnosih izrazito razlikuje od medosebnega komuniciranja v živo. Rezultati te raziskave so pokazali, da so internetni uporabniki prišli v osebno spoznavanje hitreje in bolj intimno kot v neposrednih odnosih. V neposrednih odnosih pač ni anonimnosti in psihološkega udobja, ki ga takšna anonimnost zagotavlja: dokler se posamezniki v neposrednih odnosih ne počutijo varne, razkrijejo le malo podatkov o sebi (Montgomery 1994). Nasprotno pa je v računalniško posredovanih odnosih samorazkritje lažje in hitreje napreduje, saj internet ponuja stopnjo anonimnosti, ki lahko zmanjša občutke nelagodja, ki se pojavlja v neposrednih odnosih (Merkle in Richardson 2000).

Tudi Parks in Floyd (1996) sta ugotovila, da v računalniško posredovanem komuniciranju udeleženci precej na široko in globoko razkrivajo svoje podatke. Tidwell in Walther (2002) navajata, da so v računalniško posredovanem komuniciranju partnerji uporabljali bolj poglobljena vprašanja, kot jih uporabljajo s partnerji pri medosebnem komuniciranju v živo.

Samorazkritje igra pomembno vlogo pri gradnji odnosov med ljudmi, ker vzpostavlja pogoje za medsebojno zaupanje. Anonimna narava računalniško posredovanega

komuniciranja omogoča hitro in lažje razkrivanje informacij o sebi ter deluje podobno kot naključna srečanja s tujcem. Zmanjša namreč zaznavo tveganja pred razkritjem, ki lahko vodi v zavrnitev ali celo v sankcioniranje. Posledično pa se razvijeta intimno ozračje in občutek bližine, ki blagodejno vplivata na oblikovanje medsebojnih odnosov. Od tod izhaja tudi večina pričakovanj o tem, da anonimnost računalniško posredovanega komuniciranja posameznike spodbuja k večji intimnosti in bližini (Oblak 2004, 81).

Giddens meni (2000), da se je narava sodobnega čustvenega življenja prilagodila spremenjenim razmeram v vsakdanjem življenju. Giddens navdušeno zagovarja koncept »čistega razmerja«, ki je zrasel iz pogojev pozne moderne in predstavlja demokratično mesto samorazkritja.

V moji raziskavi so intervjuvanci in intervjuvanke v glavnem nastopali z odprtimi kartami, se pravi, da so že takoj napisali glavne podatke o sebi, svoje želje in pričakovanja. Če izvzamem tiste štiri intervjuvane osebe, ki na portalu niso imele oglasa, ker so stike navezovale zgolj v internetnih klepetalnicah, je 11 intervjuvancev in intervjuvank potrdilo, da je boljše že takoj na začetku napisati svoje želje in pričakovanja. Odgovori na to vprašanje so bili bolj ali manj podobni – naj jih ponazorim s tem citatom:

»V tej osnovni predstavitvi nisem toliko pisal o svojem načinu življenja, kot pa o tem, kaj si želim, kakšen sem – karakterno. Na to sem se bolj osredotočil. Na osebnostni del... Po mojem mnenju je boljše, da se takoj razkriješ. Če ne zaradi drugega, pa lažje pritegneš osebo, ki se prepozna v tistih besedah, ker sicer si samo še otežuješ zadeve.« (Grega, 35 let)

Le ena intervjuvanka je izrecno poudarila, da se nikoli ne predstavi karakterno, tudi ne razkrije svojih želja in pričakovanj, prav tako pa tudi ne klika profilov, ki imajo napisane želje in pričakovanja, saj po njenih izkušnjah pričakovanja že na začetku predstavljajo nek »omejen pogled«:

»Trenutne predstavitve so moji trenutni navdihi. Ne opisujem, kakšna sem, kaj počnem, ampak pišem nekaj čustvenega ali poetičnega. Npr. kaj imam rada. Rada imam svež sočen ananas, jok otroka, žitno polje, nevihte, oblake, udobno bivanje....Take čisto preproste stvari, utrinke iz vsakdana. Nikoli nisem opisovala sebe, kakšna sem, niti nimam te težnje. Pač

nimam navade, da sebe reflektiram in poudarjam svoje lastnosti. Vsak naj me spozna skozi komunikacijo.» (Nika, 30 let)

Če zopet izvzamem tiste štiri, ki na internetnem portalu niso imeli oglasa in so stike navezovali zgolj v internetnih klepetalnicah, je na vprašanje, ali so opisu priložili tudi svojo fotografijo, pritrdilno odgovorilo 9 intervjuvanih oseb (od tega 3 ženske in 6 moških), 8 jih je odgovorilo negativno (4 ženske in 4 moški). Eden izmed glavnih argumentov, zakaj opisu niso priložili fotografije, je bil, da so želeli, da se ljudje odzovejo na vsebino, ne pa na fotografijo.

»Ker potem gledajo samo zunanost. Jaz bi pa rajši videla, da me na notri spoznajo.« (Tanja, 33 let)

»Sliko sem odstranil zato, ker sem želel, da mi ženske odpišejo. Da odpišejo na moj mejl.« (Grega, 35 let)

Drugi razlog, zakaj niso priložili fotografije, je bil ta, da so hoteli ohraniti anonimnost.

5.3.2 Samoprezentacije

Pomemben razlog za priljubljenost spoznavanja oziroma srečevanja partnerjev prek interneta je tudi možnost samopredstavitve oziroma samoreprezentacije (Žižek, Praprotnik v Đokić 2008). Kot pravi Ulrich Beck (2002), ljudje danes iščemo načine, kako izraziti sebe, saj želimo, da nas drugi vidijo takšne, kot se vidimo sami. Zaradi anonimnosti in odsotnosti fizične komponente je virtualni svet idealno orodje za svobodno izbiro elementov samopodobe. Zlasti ljudem, ki so na kakršen koli način stigmatizirani ali imajo težave z vzpostavljanjem interakcij v realnem življenju, virtualni prostor omogoča več svobode in olajša navezovanje oziroma oblikovanje intimnih medosebnih odnosov (Bargh in drugi; McKenna in drugi; Železnik v Đokić 2008).

»Podoba posameznika oziroma to, kako ga vidijo drugi, je na internetu povsem odvisna od informacij, ki jih ta ponudi sogovornem. Tako je mogoče, da se predstavi prav takšen, kakršen želi biti« (Đokić 2008, 19). Teorije predstavitve jaza temeljijo na ideji, da se posameznik

vseskozi želi predstaviti na družbeno zaželen način. Doering (v Brodnik 2007) meni, da posamezniki, ki se predstavljajo za »boljše« oziroma drugačne, kot v resnici so, nimajo namena škodovati drugim ali jih zavajati, ampak želijo vstopati v interakcijo družbeno prilagojeno, zato tudi poskušajo ustvariti določen vtis (Đokič 2008). Podobno ugotavlja tudi Clark (1998), ki trdi, da se ljudje na internetu v glavnem lažno predstavljajo, da bi naredili večji vtis.

»Mogoče, da sem se karakterni malo boljše opisala, kot bi me sicer nekdo drug, ki me pozna.« (Eva, 42 let)

»Saj je večina oglasov takšnih kot so nepremičninski oglasi. Npr. soba s pogledom na morje. Ja, če v stranišču stopiš na školjko in pogledaš skozi okno, potem čez tri dimnike mogoče res vidiš morje. V tem stilu.« (Miha, 37 let)

»Veliko je superlativov, moški se vidijo kot zelo dobri, vsak se zdi samemu sebi velik catch.« (Maja, 34 let)

5.4 Kaj iščejo in kako se odločijo, koga bodo kliknili, koga bodo kontaktirali

Pri ogledu profilov so intervjuvance in intervjuvanke zanimalo predvsem naslednje lastnosti: starost, način pisanja, izobrazba, krajevna oddaljenost in posameznikov videz (fotografija). Za večino sodelujočih v moji raziskavi je bila fizična privlačnost osebe v internetnem profilu bistvena za nadaljnje komuniciranje, enako dejstvo pa odkrivajo tudi tuje raziskave (Couch in Liamputtong 2008).

»Starost, fotografija – če je imel fotografijo in mi je bil človek antipatičen na pogled, potem z njim nisem komunicirala.« (Nuša, 29 let)

»Najprej fotografija, vsebina oglasa, potem šele leta in sam status (ima ali nima otroke), krajevna oddaljenost. Izobrazba, poklic...to me pa ne zanima.« (Blaž, 36 let)

Med intervjuvanimi so bili le redki, ki so trdili, da fizična privlačnost ni igrala nobene vloge pri selekcioniranju.

»Fotografija sploh ni pomembna. Tako je bilo na primer z mojim partnerjem. Bil je čisto nasprotno mojim željam. Zgledal je kot en majhen čefurček, kadil je, ene grozne čevlje je imel, majhen je bil. Zato pa je bil simpatičen in imel je lepe oči. In je sedaj zame najlepši moški, ta trenutek. Imel je pa tudi grozno sliko na internetu. Zato ne maram več presojati po slikah. Pomembnejši se mi zdi način pisanja. Vedno me fascinira, in kadar sem kliknila te ljudi, so se ponavadi vedno izkazali za resnične prijatelje, s katerimi še vedno prijateljujemo. Vedno kliknem človeka, ki ima fancy nick, ne glede na cel profil. Najlepši nick, ki sem ga do sedaj videla, je Objemam dan – ta je še vedno moj najboljši prijatelj. To me najbolj fascinira pri profilih. Vseeno mi je, če je človek star 80 let. Važna mi je svežina, širina duha, panorama misli, odprtost. V bistvu so mi to glavni kriteriji, nimam drugih«. (Nika 30 let)

»Pri 46 letih ne gledaš več samo na zunanost, je važno tudi, kaj ima kdo v glavi, kaj ima v duši. Človek je pomemben«. (Matjaž, 46 let)

5.5 Od internetnega komuniciranja do medosebnega komuniciranja v živo

Udeleženci so uporabljali še druge postopke za odločanje, ali bodo svoje razmerje razvili od zgolj internetnega komuniciranja do medosebnega srečanja v živo.

Ko so stopili z osebo v stik prek interneta, je večina udeležencev nadaljevala komuniciranje prek elektronske pošte, v internetnih klepetalnicah in po telefonu. V intervjujih se je izkazalo, da se internetno komuniciranje ne razvija po kakšnem pravilu. Običajno poteka tako, da se po nekaj izmenjanih zasebnih sporočilih ali elektronskih sporočilih komuniciranje preseli v internetno klepetalnico; podobno ugotavljajo tudi tuje raziskave (Couch in Liamputtong 2008).

»Raje grem na msn, po meju komuniciram zelo na kratko. Po nekaj izmenjanih sporočilih je po navadi ta praksa, da potem preideš na msn. In v tem živem dialogu ena na ena, ki teče hitro, lahko dosti dobro ugotoviš, ali bi s tem človekom sploh šel na kavo ali ne. S tem, da

vzameš v zakup, da nekateri pač počasneje pišejo ali pa se jim je težje izraziti s pisano besedo kot z govorjeno.» (Blaž, 36 let)

»Najprej se predstavim po mejlu. Ponavadi je bilo tako, da smo se potem preselili na msn. Čeprav sem nad msn malo razočaran. Človeka tam enostavno zgubiš. Moti me to, da naenkrat postane zadeva čisto klasična trivia. Kakor da bi izgubili resnost. Prišel sem do zaključka, da mi vso sceno pri spoznavanju pokvari. Zato sem v zadnjih spoznavanjih raje dal kar svojo telefonsko številko.» (Grega, 35 let)

Nekateri se pred osebnim srečanjem želijo še slišati po telefonu, da slišijo glas:

»Najpomembnejši mi je glas, ko ga slišim po telefonu. To mi pove več kot fotografija. Preden sem se s kom dobila, sem se z njim vedno prej pogovarjala po telefonu... Ko začutim, da me lahko sprejme takšno kot sem, potem se zgodi srečanje.» (Nika, 30 let)

»Po navadi je tako, da se hočejo ženske pogovarjati po telefonu, ker jih zanima, ali si normalen in ali znaš samo hitro pisati.» (Blaž, 36 let)

5.6 Osebno srečanje

Intervjuvane osebe so naštele različne povode, ki so jih spodbudili k osebnemu srečanju. V glavnem so se za osebno srečanje odločali na podlagi skupnih interesov, fizične privlačnosti (velika večina jih je pred prvim srečanjem v živo zahtevala fotografijo), prijetnega in zanimivega komuniciranja prek elektronske pošte in klepeta v internetnih klepetalnicah ali po telefonu. To se je potrdilo tudi v leta 2007 izvedeni raziskavi med uporabniki servisa za spoznavanje, osvajanje in zabavo Ona-on.com (<http://www.ona-on.net/raziskava-2007/>).

»Kadar se mi je zdelo, da se ujamemo v interesih in stvareh, ki jih rad počneš in jih tudi drugi radi počnejo (npr. šport, kino...), sem si rekla, da bi ta človek lahko bil moj prijatelj.» (Nuša, 29 let)

»Fotografija in neki atributi - tip postave, višina.. In všeč mi je, če ženska v prvem odgovoru napiše veliko o sebi.« (Grega, 35 let)

»Mora mi biti všeč, prej hočem videti sliko, prav tako mi mora biti všeč po karakterju in drugih lastnostih.« (Žiga, 40 let)

»...Moram priznati, da če se z nekom ujamem, se mi ne ljubi v nedogled viseti na virtualnem svetu. Če je fajn, ko debatiraš dvakrat, trikrat, je že čas, da se dobiva na kavi. Če ti je nekdo fajn, ti bo potem tudi v živo fajn.« (Blaž, 36 let)

Večina udeležencev je opisala standardni proces, ki ga upoštevajo pri razvoju svojih internetnih stikov. Ta proces jim omogoča, da kvalificirajo potencialne kandidate in potem vodijo potek komuniciranja. Večina intervjuvancev in intervjuvank zahteva, da je že zaradi varnosti in možnosti pobega prvo osebno srečanje vedno na javnem mestu (v kakšnem lokalu ali na prehodu).

»Dvakrat ali trikrat smo se dobili v mestu na pijači, enkrat sem se z nekom zmenila (z njim sva še vedno prijatelja) in sva šla v Portorož jadrat s katamaranom. Sicer pa gre praviloma za javni prostor. Po navadi se zмениš za pijačo, da lahko tudi hitro greš, če ti ni v redu.« (Nuša, 29 let)

5.7 Pozitivni in negativni vidiki spoznavanja/srečevanja partnerjev prek interneta

Intervjuvane osebe v iskanju partnerja prek interneta prepoznajo več prednosti kot slabosti; vendar to ne velja le za slovenski prostor, saj so do podobnih ugotovitev prišli tudi v tujih raziskavah (Couch and Liamputtong 2008). To je lahko tudi povezano s tem, da negativni vidiki zaradi selekcije vzorca ne pridejo do izraza: tisti, ki doživijo predvsem negativne vidike, hitro opustijo internetni način spoznavanja oziroma srečevanja partnerjev, zato je tudi majhna verjetnost, da bi jih lahko zajela kakšna raziskava o internetnem spoznavanju partnerja.

5.7.1 Pozitivni vidiki

Prva prednost, ki so jo sodelujoči v raziskavi omenili, je ta, da je na internetu večja raznolikost ljudi (ki jih na primer v nekem lokalu ali drugi socialni točki ne najdeš oziroma z njimi ne moreš stopiti v stik), s katerimi lahko klepetaš, ne glede na družbeni status.

»Na spletu je širok nabor ljudi, ki jih dejansko v nekem lokalu ne dobiš zbranih. Npr. od nekih klošarjev pa do poslovnežev...Cel spekter mase je gor in tam lahko izbiraš ne glede na status...Medtem ko je na nekih družabnih točkah vseeno le nek določen tip ljudi. Na internetu je večja raznolikost.« (Nika, 30 let)

»To se mi zdi tudi eden od načinov, kako lahko spoznam osebo, ki je sicer ne bi nikoli.« (Grega, 35 let)

Iskanje partnerja prek interneta se je izkazalo za praktično tudi zato, ker je v razmeroma kratkem času mogoče spoznati veliko ljudi z istim ciljem (vsi iščejo partnerja).

»Veliko več možnosti imam, da bom našel kakšno žensko. Tu je smer jasna, veliko ljudi je na kupu.« (Peter, 34 let)

Omenjena prednost je pomembna predvsem za tiste, ki imajo zaradi naraščajočih pritiskov v poklicni karieri in posledičnega pomanjkanja časa manj možnosti za družbene aktivnosti in s tem manj možnosti za spoznavanje novih ljudi. Pri samskih ženskah z otroki je ta razlog še močnejši, saj se morajo včasih do poznega večera ukvarjati z otroki.

»Za nekoga, kot sem jaz, ki sem cele dneve v službi, popoldne pa imam otroka, ne maram lokalov in ni mi več do žuriranja, je zelo težko navezati stik in najti partnerja.« (Maja, 34 let)

»Ker smo v virtualnem prostoru prisotni le idejno, je iskanje partnerja preprostejše tudi s časovnega in z ekonomskega vidika« (Trebušak 2006, 35). *»Na internetu porabimo bistveno manj truda, časa in sredstev kot za spoznavanje v živo (npr. večerja ali obisk kina), saj virtualne odnose v prvi vrsti gradijo mentalne investicije«* (Ben Ze'ev v Đokić 2008, 18).

»Tehnično gledano, lahko več žensk 'obdeláš' v istem dnevu, kakor če greš ven. Pa še ceneje je!« (Miha, 37 let)

Ena od prednosti sta tudi udobje in varnost doma: za iskanje partnerja ni treba zapustiti doma in se izpostavljati v tujem, neznanem okolju – dovolj je sesti v fotelj pred računalnikom in »vse« opraviti z nekaj kliki in udarci po tipkovnici, s katerimi smo na zaslonu v družbi z drugimi in obenem pred njimi varni, prav zato pa smo lahko sami tudi bolj junaški in drzni.

»Prednost je, da si doma, da se lahko takoj umakneš in da nisi nikomur nič dolžan, pa več ali manj takoj vidiš, kdo je, kako in zakaj tam. Večina jih jasno in hitro pove, ali si želijo samo seks ali tudi razmerje«. (Maja, 34 let)

Pri intervjuvancih in intervjuvankah v moji raziskavi je bil pogost motiv za iskanje partnerja prek interneta ta, da se je njihova socialna mreža sčasoma izčrpala in so zato imeli vedno manj priložnosti za srečanja s potencialnimi partnerji.

»Sem v neki zaključeni družbi, vsi imajo otroke, so pokupčkani, ne hodijo več ven. Nekako se mi zdi, da je vse manj takšnih mest, kjer bi lahko spoznal kakšno punco.« (Peter, 34 let)

Razlogov za izčrpanost socialne mreže je več. Internetni zmenkarji so večinoma omenili občutek osamljenosti kot posledico samohranilstva.

»Glede na to, da sem bila že ločena in sem sama z otrokom, mi je postalo jasno, da ne bo kakšen princ prišel na vrata. Ker pa tudi nikamor nisem hodila, so me prijateljice nekako shecale, da sem se prijavila na Ona-On, ker sem si želela najti partnerja.« (Eva, 42 let)

Drugi najpogostejši razlog je bil občutek praznine po končanem dolgotrajnem razmerju.

»Devet let sem imel razmerje z žensko, v moji družbi pa so vsi že imeli otroke, bili so lepo pokupčkani... Zdelo se mi je, kot da ne spadam več nikamor.« (Peter, 34 let)

Internet omogoča tudi večji nadzor nad komunikacijsko dinamiko, saj lahko nadzorujemo, kdaj, s kom in koliko časa bomo komunicirali. To pa tudi nudi neko varno okolje, kjer smo končno gospodarji svojih želja, saj lahko nadzorujemo skoraj vse: ali bomo le klepetali z

virtualnim partnerjem ali pa se bo odnos preobrazil v fizično obliko. Internet torej omogoča izbiro, kdaj, če sploh, se bomo srečali z določeno osebo v živo.

»Lahko se umakneš kadarkoli, lahko prekineš kadarkoli, to je neko udobje, kjer imaš nadzor nad tem, kaj počneš in kdo bo do tebe pristopil, komu boš dal telefonsko številko In počutiš se zelo varnega.« (Nika, 30 let)

Zaradi odsotnosti nekaterih znakov, ki so značilni za neposredno komuniciranje (gestikulacija, očesni stik, intonacija govora), je na internetu več prostora za izražanje intimnejših misli, tako da se partnerja drug pred drugim bolj razkrijeta, kot bi se sicer, če bi neposredno komunicirala. Ravno ta način omogoči, da se partnerja začneta spoznavati iz obratne smeri kot pri *off-line* spoznavanju (Praprotnik 2005).

»Prednost se mi zdi tudi to, da človeka, še preden ga vidiš, spoznavaš najprej po njegovi čustveni plati ali po njegovem razmišljanju. Človeka začneš spoznavati skozi druge oči kakor pa v realnosti. Odkrivaš neke osebne stvari, za katere nekoga, ki bi sedel nasproti tebe, nikoli ne bi spraševal. Na internetu pa je manj zadrege, bolj se počutiš zasebnega za tisto mizo, kjer tipkaš.« (Nika, 30 let)

To pomeni, da se virtualne konverzacije in zmenki razvijajo »od znotraj navzven« (angl. *from inside to outside*), kot pravi Albert Benschop: najprej smo torej soočeni z medsebojno (tekstualno) komunikacijo o različnih (osebno obarvanih) vsebinah (angl. *inside*), šele nato pa lahko spoznamo drugo, se pravi fizično plat osebe (angl. *outside*). To strukturno značilnost računalniško posredovanega komuniciranja najpogosteje razlagajo kot »demokratizacijski učinek interneta« (Praprotnik 2005, 56).

»To je bilo zelo čudno, namreč da prvič vidiš osebo in že veliko veš o njej. Pot je bila obratna kot običajno. Meni je ta način zelo všeč. Če kje zunaj srečaš lušno punco in nič ne veš o njej, potem jo pa osvojiš in jo dojameš na nekem spolnem nivoju, te na osebnem nivoju lahko zelo razočara.« (Miha, 37 let)

Tudi Ben Ze'ev (2004, 35) pritrjuje, da odsotnost fizičnega konteksta posameznikom omogoča, da se v celoti posvetijo razkrivanju psihične in se ne obremenjujejo s fizično komponento.

Poleg vseh že naštetih prednosti sta dve intervjuvanki izpostavili še dva zelo zanimiva pozitivna vidika. Za Niko (30 let) je internet predstavljal neke vrste »vzgojo«, saj je prek internetnega komuniciranja prepoznala neke svoje darove, za katere prej ni vedela, da jih sploh ima.

»Da se pa na internetu tudi osebnostno dozoreti. Zame je bil internet kot neka vzgoja. Spoznala sem drugačne poglede ljudi, ki jih drugače nikoli ne bi. Spoznala sem tudi neke svoje darove, za katere prej nisem vedela. Na internetu sem začela pisati poezijo, vse odgovore sem pisala v poetični obliki. Spoznaš en svet, svoj in drugih, in sebe najdeš nekje, kjer prej nisi vedel, da si. Internet je zame ena zelo pozitivna izkušnja.«

Mojci (33 let) pa je spoznavanje partnerjev prek interneta pomagalo tudi tako, da zdaj lažje in bolje oceni potencialne partnerje, ne samo tistih, ki jih spozna prek interneta, pač pa tudi tiste, ki jih spozna v medosebnem komuniciranju v živo.

»Meni je to zelo pomagalo, da znam zdaj fante precej bolje oceniti. Znam postavljati neka vprašanja, opazovati, kako fant govori in podobno. Seveda nikogar ni mogoče stoočstotno oceniti, ampak vsaj približno pa ga že lahko, zato se mi zdi to zelo dobra izkušnja.«

5.7.2 Negativni vidiki

Kljub razmeroma intenzivnim in intimnim pogovorom, ki nedvomno zbližujejo ljudi, pa pri spoznavanju oziroma srečevanju partnerjev prek interneta vendarle manjka zelo pomembna komponenta - to je fizična bližina oziroma osebni stik. Če tega ni, tudi ne pride do prave čustvene vezi.

»Zato ne glede na vrsto novih komunikacij ostaja dejstvo, da je človek na intimni, čustveni ravni močno odvisen od zadovoljive komunikacije z drugimi ljudmi, ta komunikacija pa mora biti osebna. Samo signali pri osebni komunikaciji – od besed, kretenj in dejanj do govorice telesa in nezavednih feromonskih sporočil – omogočajo tako veliko gostoto in raznolikost signalov, da nam učinkovito in pomirjujoče potrjujejo koordinate našega socialnega gnezda« (Ihan 2003, 104). »Prav odsotnost fizičnih znakov v teh okoliščinah posameznikom narekuje,

da se zbiranje prvih vtisov o drugem v veliki meri predrugači in se zato razlikuje od načina, ki ga izoblikujemo v resničnem življenju (Oblak 2004, 79).

»Ljudje smo pač taki, da zlezeš nekomu pod kožo prek drugih informacij (govorica telesa, barva glasu, pogled v oči....), ki jih nezavedno oddajaš – vsega tega pri internetu ni. Vsi, ki so gor, iščejo partnerja, to je dejstvo. Problem je v tem, da se noben ne zaveda, da ravno tega nezavednega sporočanja tukaj ni; če pa hočeš to, moraš na en drug način spoznavati ljudi.« (Žiga, 40 let)

»Slej ko prej vidiš, da te ta komunikacija ne zadovoljuje v smislu socialnih odnosov. Ker ostaja zgolj na virtualni ravni in ker imamo »kao«' tako malo časa, da si ga ne vzamemo za pristno druženje, v bistvu manjka čustvena bližina, neka komponenta, ki jo vsi potrebujemo. Bližina, dotiki...pogled v oči...« (Nika, 30 let)

Drugi negativni vidik je uporaba lažnih profilov. Ta vidik poudarjajo številni tuji avtorji (Couch, Liamputtong 2008; Whitty 2008), medtem ko je slovenska situacija nekoliko specifična, in sicer zaradi majhnosti oziroma učinka »majhne vasi«, kjer vsakdo pozna vsakega: zato se zastavlja vprašanje, ali so lažni profili posledica namernega zavajanja ali pa neskladja med podobo, ki jo ima posameznik o sebi, in tem, kako to podobo vidijo drugi.

Internet zmenkarji pogosto izražajo zaskrbljenost zaradi goljufivega ravnanja posameznikov na internetu. Navajajo, da so naleteli na netočne opise fizičnega videza, zavajajoče fotografije, laži o spolni identiteti in na ljudi, ki lažejo v pogovoru na internetu. Internet zmenkarji zagotovijo svoje fizične opise tako, da pri oblikovanju svojih profilov odključajo na raznih poljih, kot so barva oči in las, postava, višina, teža, narodnost/državljanstvo.

»Nekateri se znajo dobro pretvarjati in lagati. Dosti je bilo takih, tudi njihove fotografije niso resnične.« (Mojca, 33 let)

»Tu je dobro, da najdeš »few tricky questions«, da izločiš tiste ženske, ki pravijo, da so samske, pa v resnici niso. Lahko se ti tudi zgodi, da komuniciraš z moškim in ne z žensko, čeprav se predstavi za žensko, in obratno. Skratka, zelo, zelo radi lažejo, vsi po vrsti, tako moški kot ženske.« (Miha, 37 let)

Slabost internetnega komuniciranja je tudi ta, da – kljub temu, da tovrstno spoznavanje ljudi »zmanjšuje možnost njihovega stereotipiziranja in zavračanja na podlagi fizičnih lastnosti – prav zaradi odsotnosti fizičnih lastnosti ljudje vseeno ustvarjajo podobe o sogovornic, kar pa lahko seveda povzroči tudi razočaranje, če se s svojim virtualnim partnerjem srečajo v živo. Za razočaranje je lahko pravzaprav kriva oseba sama, ki ob odsotnosti fizične in siceršnje mentalne podobe idealizira svojega idealnega partnerja« (Praprotnik 2005, 51).

Ben Ze'ev (2004, 141) pravi takole: »Kmalu po osebem srečanju je velika romanca začela plahneti, ne da bi bilo za to krivo kaj posebnega: krivo je bilo zgolj to, da je bila očarljivemu okolju internetnega komuniciranja dodana neka druga razsežnost in ta razsežnost je nekako razblinila sanje.«

Tipičen primer takšne izkušnje sta opisala tudi intervjuvanca v raziskavi:

»Predvsem se mi zdi, da sem izgubil pričakovanja. Včasih sem jih imel. O joj, to so bila taka pričakovanja, saj sem malo manj kot sanjal, da bom dobil Pamela Anderson. In potem je vedno sledilo razočaranje. Sčasoma sem se prizemljal in skenslal pričakovanja v glavi. V smislu: upaš na najboljše, pričakuješ najslabše.« (Grega, 35 let)

»Ne smeš predolgo časa čakati, preden se z neko osebo, ki ti je zelo zanimiva, dobiš. Ne sme biti več kot 10 stikov, elektronskih. Ker se ti drugače nevroni tako uredijo, da si narediš neko sliko o osebi, in dlje ko komuniciraš, večja zna biti razlika med dejansko sliko in pričakovanjem.« (Miha, 37 let)

Intervjuvane osebe so tudi povedale, da je spoznavanje/srečevanje partnerjev prek interneta, dokler ga jemlješ zgolj kot orodje, ki ti omogoči, da v kratkem času spoznaš oziroma navežeš stik z veliko ljudmi, zelo dobra oblika spoznavanja partnerjev za današnji čas. Problem nastane takrat, ko ta način postane sam sebi namen. Takrat povzroči več škode kot koristi, saj ljudi naredi še bolj asocialne in lahko vodi tudi v odvisnost ter povzroči, da ljudje ne morejo ali niti ne želijo več komunicirati drugače kot prek interneta. To kaže, da se tudi pri spoznavanju/srečevanju partnerjev prek interneta pojavljajo podobne oblike zasvojenosti z odnosi, kot jih je opisal Giddens (2000), ki pravi, da je odvisnost od odnosov bolezen sodobnega časa in stranski učinek preobrazbe intimnosti, pri čemer se je ta trditev seveda nanašala na razmere v realnosti. Rezultati raziskave potrjujejo, da je internet res takšen kraj, kjer lahko pride do razvoja te sodobne »bolezni«.

»Vmes sem želela večkrat nehati, ker sem postala od tega prav odvisna. Mislim, da mora iti vsak skozi neko vrsto odvisnosti. To zgleda tako, da po dva, tri dni tipkaš in nič ne spiš. Ali pa moraš vedno pregledovati tisto pošto, s katero navezuješ stike in komaj čakaš neki odgovor in povratno informacijo.« (Nika, 30 let)

»Zdaj se zdravim odvisnosti od interneta, ker vidim, kako intenzivno se to zažre v človeka. Očitno je to, da greš spoznavati človeka prek interneta takrat, ko si že tako ali tako na dnu. To je še zadnja odločitev, da si zares zakoličiš življenje, in potem je konec.« (Andrej, 27 let)

5.8 Razumevanje in dostop do seksualnosti

Spolnost je sestavni in pomembni del sebstva in identitete, pa vendar je morda eden najzahtevnejših vidikov sebstva za posameznika prav v tem, kako naj se glede spolnosti izrazi, kako naj jo raziskuje in kako naj bo glede nje v družbi pozitivno sprejet. Družbene sankcije, zadrega in strah pred negativnimi reakcijami so le nekatere izmed omejitev, ki lahko posameznika ovirajo, da bi lahko izražal svojo spolno usmerjenost, fantazije ali spolne želje. Vendar pa so se s pojavom internetnih strani, forumov in internetnih klepetalnic odkrila številna prizorišča, kjer lahko posameznik raziskuje in izraža svoje vidike spolnosti brez tveganja, da bi ga »resnični svet« zavrnil (McKenna, Green, Smith 2001). Na internetu ni ovir (npr. strah pred zadrego, zavrnitvijo) za takšno izražanje, zato se posamezniki tam počutijo bolj svobodne, da izrazijo svoje spolne potrebe.

Tako je na vprašanje, kaj menijo o seksu prek internetnih klepetalnic, se pravi, ali se jim zdi, da je zaradi anonimnosti na internetu več prostora za drznost, za govor, ki ga sicer v realnem življenju ne bi uporabljali, 18 od 22 intervjuvanih oseb odgovorilo pritrdilno, trije so odgovorili z ne vem, eden pa se je vprašanju izognil.

»Če se že v navadni komunikaciji pogovarjaš o stvareh, ki so pogojno tabu, potem si mislim, da se prek zaslona še toliko lažje.« (Blaž, 36 let)

»Lahko uporabljaš besede, ki jih drugače ne bi. Pisanje erotičnih zgodbic in podobno.« (Andrej, 27 let)

Od 22 intervjuvanih oseb jih je 6 (2 ženski in 4 moški) omenilo izkušnje s seksom prek internetnih klepatalnic. Na vprašanje, ali se spoznavanje prek interneta kaj razlikuje od *offline* spoznavanja glede seksa, jih je od 20 vprašanih 11 odgovorilo nikalno, štirje pritrdilno, ostali pa z "ne vem".

»Ja. Ker na internetu lahko takoj začneš razpravljat o seksu. Običajno z nekom, ki ga srečaš v živo, to ni prva tema. Na internetu je veliko več zaupanja in tam tudi selekcioniraš svoje želje: poveš, kaj te privlači in se o vsem tem tudi pogovarjaš. Na internetu je veliko spolnih fetišev. Razni spolni klubi so gor, spolne avanture, seks, klepet... Veliko ljudi išče svoje partnerje ravno na podlagi teh spolnih fantazij.« (Nika, 30 let)

»Ja, ker se mi zdi, da je prek interneta ljudem lažje govoriti o tem. V živo je kakšnim zelo težko govoriti o tem, kaj jim paše in kaj ne.« (Nuša, 29 let)

»Mislim, da ne. Vendar se zgodba o spolnosti začne šele, ko sta dva fizično skupaj. Internetno spoznavanje je samo del poti pred offline spoznavanjem. Odnos se začne šele, ko se srečaš.« (Grega, 35 let)

Internet s svojo anonimnostjo zagotavlja relativno varen medij za posameznikovo izražanje in raziskovanje seksualnosti. Posameznik se lahko vključi v virtualno izražanje spolnosti in dejavnosti, ne da bi kaj fizično tvegaj, prav tako pa je tudi varen pred čustvenimi in socialnimi tveganji. Tisti, ki se počutijo omejene z nevarnostmi, ki jih prinaša realni svet, se lahko priklopijo na internet, kjer lahko svobodno izražajo poglede na spolnost. Bistveni dejavnik v tem procesu je v tem, ali lahko posameznik bolje izrazi svoj »resnični jaz« na internetu kot pa v resničnem življenju.

6 Refleksija dobljenih rezultatov

Nedvomno je internetni prostor, kjer lahko v zelo kratkem času spoznaš veliko različnih ljudi, in prav zaradi tega je na internetu verjetno več možnosti, da boš spoznal bodočega partnerja, v kolikor imaš seveda dobro izdelane kriterije, s kom stopiti v stik.

Pri spoznavanju partnerja prek interneta je mogoče iskati partnerja za različne namene, od kratkotrajnih srečanj, namenjenih zgolj spolnosti, do trajnejših oblik partnerskega razmerja, vendar pa je Anja dobila v vzorec predvsem tiste, ki si sredi svojih 30-ih let iščejo partnerja, s katerim oziroma s katero si želijo ustvariti družino. Posamezniki, ki uporabljajo internet za iskanje potencialnih partnerjev, so, kot je ugotovil Rok, v povprečju liberalni, odprti in svobodnega duha, prav tako tudi tisti, ki so v določenih prepričanjih izrazito tradicionalni, obenem pa imajo glede nekaterih vrednot liberalno držo, včasih tudi izrazitejšo kot ostali, za katere velja, da so v vseh pogledih liberalni. Kako liberalni so v primerjavi s tistimi, ki ne uporabljajo in tudi nikoli niso uporabljali interneta v te namene, je težko reči, saj bi to lahko pokazala šele obširnejša raziskava z dodatnimi anketiranci iz splošne populacije.

Če seštejemo vse prednosti in slabosti spoznavanja partnerjev prek interneta, pridemo do sklepa, da ta način komuniciranja lahko ljudem zelo koristi, če iščejo perspektivnega partnerja. Zgodi pa se lahko tudi, da podležejo pastem takšnega načina spoznavanja partnerja, in tedaj se zgodba o nedolžnosti in koristnosti interneta grenko spremeni.

Anja ugotavlja, da so vsi intervjuvanci in intervjuvanke s to relativno novo obliko iskanja partnerja zadovoljni, saj se jim zdi vsem zelo primerna oblika za današnji čas – tako tistim, ki so v partnerskem odnosu, ki se je razvil prek računalniško posredovanega komuniciranja, kot tudi tistim, ki si partnerja na ta način šele iščejo.

Dejstvo, da so bili udeleženci večinoma zadovoljni z internetnim spoznavanjem partnerja, je delno posledica prednosti takšnega načina spoznavanja partnerja, delno pa je to lahko povezano z nekaterimi posebnostmi v Anjini raziskavi. Ko je Anja odprla svoj profil na internetnih zmenkarskih straneh, je lahko samo čakala na ljudi, da stopijo z njo v stik, zato ni mogla oblikovati dovolj reprezentativne raziskovane skupine. Ker spoznavanje partnerja prek interneta še vedno velja za neke vrste tabu ali zadnjo možnost za iskanje partnerja, je težko najti udeležence, ki bili pripravljeni govoriti o tem, še toliko težje, če so imeli s tem načinom negativne izkušnje. Zato je bil rezultat nizko število udeležencev v raziskavi in dejstvo, da je

velika večina udeležencev raziskave imela uspešen partnerski odnos, ki je nastal na podlagi spoznanja partnerja prek interneta (to je verjetno tudi vplivalo na njihove odgovore v zvezi s prednostmi in slabostmi internetnega spoznavanja partnerja).

Na splošno lahko sklenemo, da je internet zanimiva nova platforma za socialne interakcije, polna novih, nenavadnih in predvsem drugače pridobljenih občutkov. Je vzrok in posledica sprememb v družbi, na katero vpliva v vse večjem obsegu, saj se tudi število prijavljenih in objavljenih profilov na različnih internetnih mestih, namenjenih spoznavanju potencialnih partnerjev, iz dneva v dan povečuje. Vse manj je zadržkov do nove tehnologije, ki nezadržno prodira v družbo.

7 Zaključek

Sodoben način življenja nam narekuje hiter tempo in nam dopušča vse manj časa zase in za druge. Zaradi delovnih in številnih drugih vsakdanjih obveznosti je prosti čas postal velika redkost in ljudje ga večinoma namenijo vzdrževanju že obstoječih socialnih odnosov; tako zmanjka časa za navezovanje novih stikov s potencialnimi intimnimi partnerji. Potreba po partnerstvu motivira ljudi, da iščejo romantične odnose na različne načine, med katerimi je postal zelo pogost prav internet.

V zadnjih desetletjih so se na področju partnerskih odnosov in spolnosti zgodile korenite spremembe. Ključni dejavnik teh sprememb je proces individualizacije, ki je s seboj prinesel večje možnosti za uveljavitev posameznikove avtonomije. Proces individualizacije namreč pomeni, da ljudi ne določajo ali omejujejo več tradicionalni vrednostni sistemi in norme, zato so vse bolj odvisni od samih sebe, kar posledično velja tudi za oblikovanje njihovega življenjskega stila ter iskanja osebnega zadovoljstva in sreče. Čeprav je individualizem obravnavan kot bistvena vrednota postmoderne družbe, vseeno ne prinaša le prednosti, pač pa tudi konflikte in tveganja, predvsem na področju ljubezni, partnerstva in seksualnosti. Kar je bilo nekoč podvrženo družbenim kodeksom, je danes prepuščeno individualnemu delovanju. To pa zahteva od posameznikov precejšnjo mero fleksibilnosti in sposobnosti prilagajanja razmeram tako v intimnem kot v zunanjem svetu.

Študij literature nama je odkril, da je individualizem prispeval k večjim možnostim za pozitivno vrednotenje ljudi, ki nas obdajajo, in za interpretacijo sveta. Večji pomen je dobilo tudi posameznikovo izražanje samega sebe in upravljanje z lastnim življenjem. S tem je povezana tudi večja avtonomija v sferi intimnosti ter v ljubezenskem in spolnem življenju posameznikov. Obenem je prišlo do spremenjenega odnosa med spoloma.

V okviru čistega razmerja (Giddens 2000), ki se v idealnotipski obliki razvije med enakovrednima partnerjema in traja tako dolgo, dokler prinaša zadovoljstvo obema partnerjema, lahko kaj kmalu pride do nesoglasij in konfliktov. Z vse večjim zasidranjem refleksivnega individualizma v zasebno sfero se namreč okrepi občutek samozadostnosti. V želji po uresničevanju lastnih želja in ciljev tako na čustvenem kot na delovnem področju morajo posamezniki paziti, da ne pozabijo na partnerja ter na njegove oziroma njene želje,

potrebe in interese. Prav tako je pomembno, da partnerja v množtvu medsebojnih pogajanj in kompromisov najdeta skupni jezik za intimnost, ljubezen in seksualnost, kajti prevelika odstopanja od pričakovanj lahko vodijo v slabljenje veze ali celo njen propad.

Razne oblike iskanja partnerja so prisotne že od začetka pisnega komuniciranja (pisma, telegrafi), a vendar nobena od teh oblik ni bila v tako velikem razcvetu kot je danes prav spoznavanje partnerja prek interneta. V primerjavi s spoznavanjem partnerja na »star«, neposreden način, spoznavanje partnerja prek interneta ni le hitrejše, učinkovitejše, ampak tudi cenejše in časovno bolj prilagodljivo, saj omogoča sinhrono in asinhrono komuniciranje.

Prav tako je spoznavanje partnerja prek interneta spremenilo spolno interakcijo, saj je ženskam omogočilo, da se vedejo bolj samozavestno, in moškim, da so bolj odprti. Razvila se je tudi cela vrsta novih strategij, povezanih s tolmačenjem koda fotografij na internetu, branjem profilov in taktik za vzpostavljanje zaupanja. Na internetu se lahko posamezniki naučijo tudi novih družabnih veščin, ki jih lahko uporabijo tudi pri neposrednih srečanjih.

Poleg tega so pri spoznavanju partnerja prek interneta na voljo tudi dodatni medijski pripomočki, kot so zvok, slika, video, njihova uporaba pa lahko pozitivno vpliva na internetni odnos, kadar je ta kratkotrajen; nasprotno pa v primeru trajnejšega odnosa vizualni pripomočki lahko delujejo škodljivo, saj ogrozijo bistveno lastnost spoznavanja partnerja prek interneta, to je spoznavanje sogovornika, ne pa ocenjevanje njegovega videza.

Internet je ustvaril tudi edinstveno okolje za izvajanje komuniciranja, za samorazkritje in prevzemanje tveganja. Prav tako je omogočil prijateljstva v obliki čistega razmerja, kot ga opisuje Giddens. Nagrada za udeležbo v obliki čistega razmerja je v tem, da je bila *on-line* udeležba bistvenega pomena za zaupanje, ki presega ugled in videz.

Visoka stopnja samorazkritja ima osrednjo vlogo pri razvijanju računalniško posredovanih odnosov, ker med posamezniki oblikuje močne čustvene vezi. To je mogoče zato, ker je samorazkritje na internetu lažje, hitrejše in manj zavrto kot v neposrednem odnosu; posamezniki pogosto opisujejo svoja računalniško posredovana razmerja kot izjemno intimna in tako »avtentična« kot v neposrednih odnosih.

Na internetu je zaradi pomanjkanja nekaterih signalov/znakov, ki so značilni za neposredno komuniciranje (gestikulacija, očesni stik, intonacija govora), več prostora za izražanje intimnejših misli, tako da se partnerja drug pred drugim bolj razkrijeta, kot bi se sicer, če bi neposredno komunicirala. Ravno ta način pa omogoči, da se partnerja začneta spoznavati iz obratne smeri kot pri neposrednem spoznavanju. Ben-Ze'ev (2004) to situacijo lepo opiše, ko pravi, da ima privlačnost na internetu, kjer je pogovor bolj pomemben kot videz, občutno manjšo težo kot v realnem okolju: pozitivno sprejete osebnostne lastnosti so bolj pomembne kot zunanji videz. Na internetu najprej spoznamo osebo, šele nato nas lahko pritegne tudi v »realnem prostoru«. Ta značilnost velja za demokratizacijski učinek in tudi dejansko mogoča manjšo možnost stereotipiziranja in zavračanja ljudi na podlagi fizičnih lastnosti (čeprav si kljub odsotnosti fizičnih lastnosti ljudje vseeno ustvarjajo podobe o sogovornicah).

»Odsotnost oziroma pomanjkanje informacij o sogovorniku lahko seveda povzroči tudi razočaranje, ko se kdo s svojim virtualnim ljubimcem ali ljubimko sreča v živo. Toda razočaranje je lahko tudi posledica idealizacije, ki je inherentna vsaki romantični ljubezni, tisti, ki se razvije prek internetnega razmerja, pa morda še posebej. Partnerjevo podobo in značaj lahko prilagajamo lastnim željam, in virtualno okolje je kot nalašč za to. Tako ta oseba postane podoba, prikrojena po naši meri, prav ta »stvaritev« pa lahko ob srečanju z realnim »izvirnikom« povzroči razočaranje. Takšno ustvarjanje fizične in mentalne podobe partnerja, ki ga spoznaš prek interneta, Praprotnik (2005, 53) primerja z Godotom, »saj njegova odsotnost konstruira zajetno fantazemsko zgodbo. Ker je zgolj odsoten, ga lahko ohranjamo pri življenju ves čas.«

Vsekakor pa ni mogoče prezreti dejstva, da ima lahko internet tudi negativen vpliv na življenje ljudi. Preživljanje časa na internetu lahko vodi v osamljenost ali celo povzroči zasvojenost z internetom.

Prav tako tudi prednosti, ki govorijo v prid spoznavanju partnerja prek interneta, lahko le-tega naredijo nevarnejšega, kot je sam po sebi. Tako lahko npr. anonimnost, ki je bistveni element spoznavanja oziroma srečevanja partnerja prek interneta, predstavlja tudi nevarnost, če jo kdo zlorablja ali nadleguje in ustrahuje svoje žrtve prek interneta. Storilec je varen pred zakonom, saj je takšne posameznike prav zaradi anonimnosti na internetu težko izslediti.

Internet postavlja tudi nova vprašanja v zvezi s tveganjem in vzpostavljanjem zaupanja. Nekatera tveganja se nanašajo na fizično nevarnost, druga na osramotitev in na možno zavrnitev, vendar so internetni zmenkarji razvili taktike, s katerimi se obvarujejo pred tveganjem in si zagotovili zaupanje v pozitivno izkušnjo.

Kljub temu, da ima spoznavanje partnerja prek interneta poleg prednosti tudi nekaj slabosti, lahko rečemo, da računalniško posredovano komuniciranje nudi precej varno okolje, kjer smo končno gospodarji svojih želja, kjer lahko nadzorujemo skoraj vse; nadzorujemo »do kam bomo šli«, ali bomo torej le klepetali z virtualnim ljubimcem oziroma ljubimko ali pa bomo naš odnos preobrazili v fizično obliko.

Virtualni prostor je vsekakor podoben vsakdanjemu življenju. Tudi tu se soočamo s precej podobnimi problemi; konec koncev smo tudi na internetu zgolj »bitja na tipkovnici«, se pravi vselej že subjekti, pripeti na določene reprezentacije in ideologije. Na internetu ljudje lažje lažejo drug drugemu, prav tako tudi zlepa ne izginejo problemi z videzom in sramežljivostjo. Zavrnitev in čustvene bolečine so tako kot v neposrednih odnosih tudi del spoznavanja partnerjev prek interneta. In podobno se tudi temeljna vprašanja glede zaupanja, samopredstavitve in kompatibilnosti prenašajo iz konvencionalnega dvorjenja v njegovo internetno različico.

Predstavljeni problemi odkrivajo zgolj delček zanimivih problemov, s katerimi se ukvarjajo raziskovalci in tudi tisti, ki »naseljujejo« ta kiber prostor. Nancy K. Bayn je v intervjuju za revijo *Metrotimes* izjavila: »Vse slabo, kar se zgodi na internetu, se lahko zgodi tudi *offline*.« (Praprotnik 2005, 63)

V Anjini raziskavi so intervjuvane osebe poročale, da so lahko dosegle večji bazen potencialnih partnerjev in so imele več svobode pri izbiri partnerja. V njeni raziskavi se je tudi izkazalo, da internet vsekakor omogoča posameznikom raznovrstno nadzorovanje elementov; skrbno nadzorovanje besed, idealno reprezentacijo posameznika, nadzor nad komunikacijsko dinamiko (lahko nadzorujemo, kdaj, s kom in koliko časa bomo komunicirali), nadzor nad fizičnim dogajanjem (omogoča izbiro, kdaj, če sploh kdaj se bomo z določeno osebo srečali v živo); in končno internet omogoča nadzorovano razmerje, saj lahko z ljudmi zgolj komuniciraš po internetu, nadaljnje korake, ki peljejo v osebno srečanje,

»pa povsem nadzorujemo, kar je po eni strani varnostni ventil, hkrati pa od večine posameznikov točno prepoznana prednost oziroma udobna lastnost« (Praprotnik 2005, 61).

Rok je na splošno ugotovil, da so uporabniki internetnih strani za iskanje partnerja za kratko ali dolgotrajno zvezo liberalni, tudi tisti, ki so v svojih mišljenjih kar precej tradicionalni. Ženske so od moških na splošno liberalnejše, tako med hetero- kot med homoseksualci; slednji pa so v primerjavi s heteroseksualci bolj liberalni, bolj odprti. V štiri skupine razvrščeni anketiranci so pokazali različne značilnosti. Moderni tradicionalisti imajo tradicionalne poglede glede romantične ljubezni in pomembnosti poroke med moškim in žensko ter relativno visoko toleranco glede varanja. Selektivni liberalci so izmed vseh skupin najbolj proti varanju prek interneta, medtem ko so njihovi odgovori pri drugih spremenljivkah bolj liberalni. Skupina liberalcev je med vsemi skupinami v povprečju najbolj liberalna, medtem ko je skupina odprtih/tolerantnih liberalcev zelo odprta do varanja v realnih odnosih. Večjih razlik med štirimi skupinami pri demografskih lastnostih ni bilo videti, pojavljajo se odstopanja, ki so večinoma posledica različno velikih skupin.

Analiza raziskave ima svoje omejitve, prva je, da ni bilo mogoče podrobneje in globlje raziskati dinamike spoznavanja partnerja prek interneta zgolj z anketnim vprašalnikom, ne glede na to, kako obsežen in kvaliteten vprašalnik imamo ter kako velik vzorec anketirancev smo uspeli dobiti. Odgovor leži v kvalitativni analizi, ki jo je v tej diplomski nalogi opravila Anja. Drugo pomanjkljivost Rokove analize predstavlja odsotnost anketirancev, ki ne uporabljajo in nikoli niso uporabljali interneta za iskanje partnerja, ker so našli svoje partnerje tako, kot so to počeli naši predniki od začetka civilizacije dalje. Primerno bi bilo narediti raziskavo, s katero bi primerjali obe skupini po istem principu, kot je to storil v diplomski nalogi, ter iskati razlike in podobnosti med obema skupinama. Tako bi lahko videli, koliko je katera skupina liberalnejša od druge in kakšne poglede ima vsaka od obeh skupin na problematiko spoznavanja partnerjev prek interneta.

Nedvomno pa je internet zanimiva nova platforma za socialne interakcije in lahko sklepamo, da se bo spoznavanje/srečevanje partnerjev prek interneta v prihodnje še razvijalo.

8 Literatura

1. Anstey, Shelly. 1999. *Module 3: On-Line Personal Relationships*. Milwaukee: University of Wisconsin. Dostopno prek: <http://www.uwm.edu/Course/com813/anstey3.htm> (14. junij 2009).
2. Arvidsson, Adam. 2006. 'Quality singles': Internet dating and the work of fantasy. *New Media & Society* 8 (4): 671–690.
3. Bangerter, Adrian. 2000. Self-Representation: Conversational Implementation of Self-Presentational Goals in Research Interviews. *Journal of Language and Social Psychology* 19 (4): 436–462.
4. Barraket, Jo in Henry-Waring S. Millsom. 2008. Getting it on(line): Sociological perspectives on e-dating. *Journal of Sociology* 44 (2): 149–165. Dostopno prek: <http://jos.sagepub.com/cgi/content/abstract/44/2/149> (24. april 2009).
5. Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
6. Beck, Ulrich in Elisabeth Beck – Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Benschop, Albert. 2004. *Netlove and CyberSex: The (im)possibilities of bodiless intimacy*. Dostopno prek: <http://www.sociosite.org/love.php> (14. junij 2009).
8. Ben-Ze'ev, Aaron. 2004. *Love online: Emotions on the Internet*. New York: The Cambridge University Press.
9. Bezljaj, Irena. 2007. *Sodobna partnerska razmerja: uresničevanje čistega razmerja?* Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
10. Bock, Gisela. 2004. *Ženske v evropski zgodovini: od srednjega veka do danes*. Ljubljana: Založba/*cf.
11. Brodnik, Tadej. 2007. *Vloga identitete v kiberprostoru: Vpletenost v internetna seksualna razmerja*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
12. Chenault, Brittney G. 1998. Developing Personal and Emotional Relationships Via Computer-Mediated Communication. *CMC Magazine* 5 (5). Dostopno prek: <http://www.december.com/cmc/mag/1998/may/chenault.html> (14. junij 2009).
13. Couch, Danielle in Pranee Liamputtong. 2008. Online Dating and Mating: The Use of the Internet to Meet Sexual Partners. *Qualitative Health Research* 18 (2): 268–279. Dostopno prek: <http://qhr.sagepub.com/cgi/content/abstract/18/2/268> (24. april 2009).

14. Đokić, Zdenka. 2008. *Samoreprezentacije v internetnih oglasih za spoznavanje partnerjev: analiza glede na spolno usmerjenost*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
15. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah..* Ljubljana: Založba/*cf., Rdeča zbirka.
16. Henderson, Samantha in Michael Gilding. 2004. »I've never clicked this much with anyone in my life«: trust and hyperpersonal communication in online friendships. *New media & society* 6 (4): 487–506.
17. Hollander, D. 2002. Among Youngs and Adults, Use of the Internet to Find Sexual Partners Is Rising. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health* 34 (6): 317–318.
18. Ihan, Alojz. 2003. *Do odpornosti z glavo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
19. Ivančič, Špela. 2009. *Vloga zaupanja in vzajemnosti v računalniškem prijateljskem odnosu*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
20. Jochen, Peter in Patti M. Valkenburg. 2007. Who looks for casual dates on the internet? *A test of compensation and the recreation hypotheses* 9 (3): 455–474.
21. Joinson, N. Adam. *Knowing me, Knowing You: Reciprocal self-disclosure in Internet-based surveys*. Institute of Educational Technology, The Open University.
22. Jones, L. David 2007. *The Art of Internet Dating. The Definitive Practical Guide to Internet Dating*. Montville: The Oracle Press.
23. Kramar, Polona. 2005. *Vpliv mobilne komunikacije na omrežja socialne podpore*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
24. Kuhar, Roman. 2008. Intervju z dr. Aleksandrom Štulhoferjem: Tiha revolucija monogamije. *Narobe* (6). Dostopno prek: <http://www.narobe.si/stevilka-6/tema-intervju-aleksandar-stulhofer.html> (24. november 2009).
25. Lawson, M. Helen in Kira Leck. 2006. Dynamics of Internet Dating. *Social Science Computer Review* 24 (2): 189–208.
26. McFarlane, Mary. 2001. Examining behavior in Cyberspace. *The Journal of Sex Research* 38 (4): 346–348.
27. McKenna, Y. A. Katelyn, Green S. Amie in Pamela K. Smith. 2001. Demarginalizing the Sexual Self. *The Journal of Sex Research* 38 (4): 302–311.
28. Mcmillian, J. Sally in Margaret Morrison. 2006. *Coming of age with the internet: A qualitative exploration of how the internet has become an integral part of young people's lives* 8 (1): 73–95.

29. Merkle, R. Erik. in Rhonda A. Richardson. 2000. Digital Dating and Virtual Relating: Conceptualizing Computer Mediated Romantic Relationships. *Family Relations* 49 (2): 1870–1192.
30. Nastran Ule, Mirjana. 1997. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
31. --- 2000. *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
32. --- 2004. *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
33. Oblak, Tanja. 2000. Mitske podobe o "življenju na mreži": od poljubnih identitet do izgubljenih skupnosti v kibernetnem prostoru. Ljubljana. *Teorija in praksa* 37 (6): 10520–1068.
34. --- 2004. Kultura druženja chat room generacije: »Za užitek gre!« *Javnost* 11 (2004): 780–88.
35. Pornsakulvanich, Vikanda, Paul Haridakis in Alan M. Rubin. 2008. The influence of dispositions and Internet motivation on online communication satisfaction and relationship closeness. *Computers in Human Behavior* 24: 2292–2310.
36. Praprotnik, Tadej. 2005. E-romance. *Monitor ISH* 7 (2): 47–66.
37. Roberts, D. Lynne in Malcom R. Parks. 1999. The social geography of gender-switching in virtual environments on the Internet. *Information, Communication & Society* 2 (4): 521–540.
38. Scott, M. Veronica, Mottarella E. Karen in Maria J. Lavooy. 2006. Does Virtual Intimacy Exist? A Brief Exploration into Reported Levels of Intimacy in Online Relationships. *Cyber Psychology & Behavior* 9 (6): 759–761.
39. Snell, Jason. 1994. Turn on, Log In, Drop Out: The social world of the Internet. *Master Thesis on the subject of Internet "addicts"*. UC Berkeley Graduate School of Journalism. Dostopno prek: <http://www.intertext.com/jason/thesis.html> (14. junij 2009).
40. Strassberg, S. Donald in Stephen Holty. 2003. An Experimental Study of Women's Personal Ads. *Archives of Sexual Behavior* 32 (3): 253–260.
41. Suler, John. 1996. Cyberspace Romances. *The Psychology of Cyberspace*. Dostopno prek: <http://www.enotalone.com/article/3217.html> (14. junij 2009).
42. Šadl, Zdenka. 2000. Ljubezen v sociološki optiki. *Emzin* 10 (1–2), 108.
43. --- 2002. Emocionalno delo in intimni odnosi v pozni modernosti. Ljubljana. *Družboslovne razprave*, let. 18., št. 39, str. 59–71.

44. Štulhofer, Aleksandar in Kiril Miladinov. 2004. Kraj intimnosti? Suvremenost, globalizacija in ljubavne veze. *Sociologija* 46 (1), 1–18.
45. Švab, Alenka in Roman Kuhar. 2005. *Neznosno udobje zasebnosti: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
46. --- 2007. *Internet dating v Sloveniji: nekaj empiričnih ugotovitev*. Konferenca Evropske Sociološke Asociacije, Glasgow, 3.-6. september 2007.
47. Švab, Alenka. 2000. Nova intimna razmerja? Zasebnosti in intimnost v pozni moderni. V *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družba*, ur. Zoja Skušek, 205–227. Ljubljana: Založba/*cf., Rdeča zbirka.
48. --- 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Zbirka Sodobna družba.
49. --- 2005. Sprejeti med prijatelji, zavrnjeni v družbi – istospolna partnerstva v Sloveniji. *Družboslovne razprave* 49/50: 139–153.
50. Toma, L. Catalina, Hancock T. Jeffery in Nicole B. Ellison. 2008. Separating Fact From Fiction: An Examination of Deceptive Self-Presentation in Online Dating Profiles. *Pers Soc Psychol Bull* 34 (8): 1023–1036.
51. Trebušak, Irena. 2006. *Pluralizacija življenjskih izbir v navezovanju stikov s potencialnimi partnerji*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
52. Ule, Mirjana in Andrej Ule. 2006. Fragmenti o kaosu individualizacije, intimnosti in ljubezni. V *Popolnoma normalni kaos ljubezni*, ur. Mirjana Ule, 227–239. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
54. Voon, Chin Phaua in Gayle Kaufman. 2003. The Crossroads of Race and Sexuality: Date Selection among Men in Internet "Personal" Ads. *Journal of Family Issues*. 24 (8): 981–994.
55. Walther, B. Joseph, Slovacek L. Celeste in Lisa C. Tidwell. 2001. Is a Picture Worth a Thousand Words? : Photographic Images in Long-Term and Short-Term Computer-Mediated Communicaton. *Communication Research* 28 (1): 105–134.
56. Whitty, T. Monica 2003. Cyber-flirting: Playing at Love on the Internet. *Theory & Psychology* 13 (3): 339–357.
57. Whitty, T. Monica 2005. The realness of Cybercheating: Men's and Women's Representations of Unfaithful Internet Relationships. *Social Science Computer Review* 23 (1): 57–67.

58. Whitty, T. Monica 2008. Liberating or debilitating? An examination of romantic relationships, sexual relationships and friendships on the Net. *Computers and Human Behavior* 24: 1837–1850.
59. Xie, Bo. 2007. Using the Internet for Offline Relationship Formation. *Social Science Computer Review* 25 (3): 396–404.
60. Zygmunt, Bauman. 2002. *Tekoča moderna*. Ljubljana: Založba/*cf., Rdeča zbirka.